

Kytice

Výbor z poesie a prózy pro školu i veřejnost

Redigují Hugo Siebenschein a Pavel Sula

Svazek 4.

Státní nakladatelství v Praze 1931

Výbor
z prózy Terézy Novákové
Uspořádal Arne Novák

Úvod.

Rok 1853, památný také vydáním Kytice Erbenovy, byl pro české písemnictví mnohonásobně požehnaný: narodili se v něm Jaroslav Vrchlický, Josef Holeček a Teréza Nováková. Z nich mohutný epik „Našich“ a hluboká básnička „Děti čistého živého“ náleží k sobě velmi těsně, ačkoliv se nikdy nesetkali ani v životě ani v literárních organisacích a třebaže myšlenková východiska obou jsou zcela odlišná, stejně jako jejich prostředí životní. Jak románový letopisec jihočeského stavu selského tak dušezpytná vypravovatelka o lidu a kraji nejvýchodnějších Čech dospěli ve vrcholných svých dílech k rozboru i k oslavě myšlenkových a mravních sil v lidové duši venkovské, a jestliže oba v základním pojetí domyslili a prohlubovali názory národní romantiky a to zvláště, jak je hlásala literární škola „Ruchu“ se Svatoplukem Čechem a Aloisem Jiráskem v čele, použili v románové své próse namnoze prostředků realistického umění, příznačného pro poslední desetiletí XIX. věku. Epická povaha Holečkova, klonící se od začátku k objektivisaci, byla záhy hotova a ustálena i nevykazuje proto složitějšího vývoje, kdežto Teréza Nováková, celým založením vášnivá subjektivistka, která se teprve vnitřní kázní vychovala na předmětnou básničku hromadných osudů lidových a krajových, musila projít tuhou, ano, tragickou školou životní, než lidsky i umělecky dospěla oně zralosti, která vyznačuje posledních deset, neobyčejně úrodných let jejího života a tvoření. Proto není pro porozumění jejím dílům bez významu, známe-li podmínky a zastávky jejího vývoje.

První silné literární dojmy, které v 60. a 70. létech doléhaly na pražskou rodačku Terézu Lanhausovou (nar. 31. července 1853 v Praze), počestěnou dceru německé rodiny úřednické, přicházely z domácího písemnictví i z básnictví světového. Ze skladeb Byronových hučelo k ní s vášnivou výmluvností sebevědomé a sebepreceňující právo nespoutané osobnosti, ale zároveň ji poučovala dramata Schillerova v úchvatném přednesu o svrchovanosti mravní povinnosti, již dlužno obětovati také osobní štěstí. Se stejným požadavkem se k ní obracely i románové hrdinky Karoliny Světlé, která upozornila svou mladistvou žačku poprvé na zvykový i povahový svéráz českého venkova; citová blouznivost dívčího mládí, snícího o svobodě a o boji s předsudky, romantická potřeba oslnivého exotismu, estetická záliba v obrazném, výmluvném a vybroušeném slově nacházely potravu v prvních dílech Svatopluka Čecha, který právě tehdy přicházel a rázem ví-

těžil. Toto literární zasvěcení se úplně shodovalo s národně-kulturním prostředím, v němž Teréza Lanhausová vyrůstala a které se zrcadlilo ve slovesných, ještě netištěných pokusech dívky velice nadané, citlivé a vznětlivé. Studentská mládež pražská se bouřila proti národnímu a veřejnému útlaku vídeňské vlády; v politice, nesené duchem státoprávním a obrannou snahou jazykovou, se projevovalo uvědomění historické a zanícení národní podle odkazu českého obrození; umění i věda stály tendenčně ve službách týchž snah a po krátkém realistickém období školy „Máje“ klonily se k romantice, která v pokročilých zemích západní i východní Evropy již odumírala. V útlé a sličné dívce ohnivé povahy a značného vzdělání zvláště jazykového, která se chystala do života jako snoubenka inteligenta z lidu, bylo mnohem více romantických představ o skutečnosti a idealistických požadavků na život než znalostí světa a lidí; o podstatě češství, které pojímala knižně a hlavně s hledisek historických, oddávala se přeludům; a vůbec stavěla se ke všemu spíše s vášnivou citovostí než s rozumovou rozvahou.

Když třiatvacetiletá přišla se svým chotěm, gymnasijským profesorem drem Josefem Novákem, do Litomyšle, poznala záhy, že tyto předpoklady a názory pro vážný život myslící a činné ženy nemohou nikterak stačiti. Sam osud ji vzal rázem do přísnné, chvílemi až kruté školy. Oba rodiče jí v Praze brzy zemřeli a spojitost s milovaným rodištěm byla úplně přervána, ale laskavý a moudrý manžel ji nepozorovaně vychovával k statečnosti a rozvaze. Rodina, kde rok za rokem přibývalo dětí, přinášela nemoci, hmotné nesnáze, drobné i závažné starosti, avšak zároveň vstřebávala onu překypující citovost mladé paní, jejíž přebytek dotud byl samotřýznivým utrpením. Samo starobylé město, kde jí bylo souzeno žítí plných devatenácte let, znamenalo pro ni významnou výchovu, hlavně tím, že dalo skutečný obsah jejímu romanticky blouznivému a idealisticky matnému češství. Nejprve ji tu, kde právě předčasně ukončoval svou slovesnou dráhu jadrný realista A. V. Šmilovský a k prvním větším rozletům se chystal mladistvý oživovatel národní minulosti Alois Jirásek, upoutala malebnost staveb a kouzlo dějin je opřádajících; uvědomovala si, že žije v starobylém sídle Jednoty bratrské a jala se přemítati nejen o jejich dějích, ale i o jejich mravních zásadách. Současně hledala romantická citlivka, sama sebou i maloměstskou společností neuspokojená, úlevy v krásné přírodě podhorského okolí, které si v obraznosti ráda oživovala pohádkovými bytostmi, aniž přehlédla, že na úpatí lesů a hájů žije lid podobně zajímavý, o jakém četla u své K. Světlé; nebyla však dotud dosti vyspělá, aby dovedla

tento venkovský lid v okolí Litomyšle, tehdy ještě velmi zavalý, studovati, natož chápati.

Tím horlivěji se zabývala hledáním plnějšího obsahu svého žensství a brzy stavěla sobě i svým družkám, které kolem sebe shromažďovala, nový úkol: proti pouhé citovosti, ano, sentimentalitě, jež se vyčerpává na konec sebezbožněním neb požitkářstvím, zdůrazňovala na ženě rozumové uvědomění a vzdělání, které dychtivě a pokud možno soustavně, ne-li naukově, poznává život a svět a vede k blahodárné činnosti pro jiné a pro veřejnost, jak tomu byla v rámci obrozené romantiky vlastenecké právě na litomyšlské půdě učila jedna z prvních českých spisovatelek, M. D. Rettigová. Takto se uprostřed let 80. v Teréze Novákové vyvíjí z romantické blouznivkyňe hlasatelka činorodé energie ženské; horující krásnilku nahraňuje v ní praktická bytost, usilující o veřejný pokrok a kulturní organizaci; rozháraná osobnost světobolné žákyně Byronovy, jež se zalykala vlastním hořem, někdy bezpředmětným, sahá od r. 1882 soustavně k peru spisovatelskému, nejen aby se vyzpovídala, nýbrž také aby zobrazovala skutečnost kolem sebe; ke spisovatelce beletristice se přidruží po několika létech publicistka, která dle promyšleně vychovává ženy k vzdělání, uvědomělosti a samostatnosti.

První povídky Terézy Novákové z let 80. a ze začátku let 90., zahrnuté do knih „Z naší národní společnosti“ (1887), „Z měst a ze samot“ (1890), „Kresby a črty“ (1891) a „Tři ženské podobizny“ (1897), jakož i „Maloměstský román“ (1890) a svěživotopisná skladba „Z jarních dob“ (1891), nerazily v české literatuře nových cest a neměly také valného úspěchu. Jako většina pozdních prací učitelky Terézy Novákové, Karoliny Světlé, jsou to povídky důsledně tendenční a podřizují své vypravěčské umění, jež jest potud zcela nedokonalé, záměrům výchovným neb osvětovým. Mladé ženy a dívky, jež jsou většinou jejich hlavními hrdinkami, léčí se v nich z upřílišené citovosti, z dobrodružné romantiky představ a smyslů, ze samolibého uctívání vlastního já, aby se staly platnými manželkami, matkami, uvědomělými dcerami národa, učitelkami pokroku: ovšem, mnohé z nich trpí touto léčbou, kterou na nich často provádí maloměstská a malodušná společnost, romantickou básnířkou nenáviděná a často satiricky stíhaná. Avšak vedle těchto osamocených, rozervaných a jakoby ze společnosti vyloučených postav líčí Teréza Nováková již na počátku své literární dráhy jiný okruh: svět malých lidí, jak je shodně se Šmilovským poznávala v zachovalé Litomyšli, jak se k němu zvláště přiblížila, když navštívila venkovské příbuzenstvo svého manžela v jižních Čechách, jak se s ním setkávala ve svém

okolí při činnosti lidumilné a osvětové. A hle, tyto figurky v jejím klidném, úsporném a účastném podání žijí plnějším životem než sentimentální její hrdinky z inteligence, naznačujícíce, že v autorce dřímá ukryta budoucí realistka.

Aby se tyto utajené síly uvolnily a zvláště aby se projevily v látkové oblasti, do níž ji ode dávna lákal básnický příklad Karoliny Světlé, totiž v okruhu duchovního života venkovského lidu, bylo třeba dalších složek vývojových. Upozorněna národopisným hnutím na Moravě, jala se v okolí Litomyšle studovati nejprve kroj, byt, zvyky venkovanů a konala tato studia způsobem nejen svědomitým, ale přímo odborným; tento realistický postup vyvažoval základní romantický názor, že se v lidovém umění a životě projevuje a zachovává sama duše národa a že lid jako činitel hromadný jest původním tvůrcem svých kulturních projevů a památek. Nezůstala však při povrchu a vedena svým starým, ale stále mohutnějším zájmem o náboženskou, zvláště reformační minulost národní, jala se zabývatí náboženskými poměry ve vesnicích na Litomyšlsku, Poličsku a Skutečsku, které procházela se zápisníkem v ruce, věrně a spolehlivě zaznamenávajíc nářečí i pořekadla, tradici ústní i vzpomínky historické, hotova z těchto ověřených jednotlivostí sestrojovati obrazy lidové skutečnosti, plně tkvící v kraji i v dějinné souvislosti. Tyto její první „obrazy podle skutečnosti z nejvýchodnějších Čech“, psané počátkem let 90. a shrnuté až r. 1902 v knihu „Úlomky žuly“, jsou vzorným příkladem dokumentárního realismu lidu- a krajopisného, který leží na rozhraní národopisu: z blízkosti vypozerované postavy neb malé životní příběhy se reprodukují skoro beze změny a hlavně bez patrnější účasti komposičního daru básnického; etnografické jednotlivosti zvykoslovné, krojepisné a dialektické se hromadí stejně jako líčení přírody, z níž lidové typy přímo vyrůstají; nikde neběží o složitější životní otázky a hlavně do oblasti náboženských a mravních vztahů se spisovatelka, lpící na zevní realitě, doposud neodvažuje.

Musila prožiti a protrpěti nejosudnější události, aby uzrála pro tento vzestup. Šestiletí, které leží mezi jejím návratem do Prahy (r. 1895) a tragickou smrtí prvorozeného, vynikajícího syna, naplněno jest významným obohacením rozumovým. Činnost feministická, soustředěná hlavně ve výborném časopise „Ženský svět“ (1897—1907) vedla Terézu Novákovou k tomu, aby se od zálib historických a národopisných obrátila ke studiu otázek společenských a mravnostních, na něž kladly tak závažný důraz Masarykův realismus a české hnutí pokrokové; to ji zblížilo znovu s literaturami a kulturami germánskými, v nichž si román Dickensův,

drama Ibsenovo, hudbu Wagnerovu především oblíbila; všechny otázky evropské vzdělanosti a evropského svědomí se křížily v hlavě a v srdci útlé a neúnavné paní, která vedla velkou rodinu a domácnost; řídila čtrnáctidenní časopis a stála v čele činného ženského sdružení; cestovala v cizině a stále se, vždy lépe vyzbrojena, vracela za studii do milovaných Čech východních.

Těžká ztráta mateřského srdce, která pohříchu neměla zůstatí jedinou, otřásla ženou a spisovatelkou až do kořenů; původně mínila odložití pero navždy a drahým mrtvým sloužití kajícím mlčením. Přímým výrazem zoufalé bolesti, která se občas stupňovala až v popírání mravního řádu a božské vůle ve vesmíru, jsou pololyrické prosy, užívající forem legendy, báchorky, alegorie a psané slohem hudebně členitým a vášnivě vzrušeným, z nichž během let narostly sbírky „Rosné perly“ (1907), „S kamenné stezky“ (1908) a „Výkřiky a vzdechy“ (1911); podávají skvělý důkaz, že všecko odborné studium, vedoucí k odosobnění, nedovedlo v Teréze Novákové přehlušití vášnivou subjektivistku a že básniřka citově v ní mohutněla souběžně s epickou osnovatelkou hromadných dějů a osudů.

Velké skladby z duchového života východočeského lidu, jejichž řadu r. 1904 zahájil „Jan Jílek“, jsou nesený dvojí silou myšlenkovou: přesvědčením, že velká hnutí, vytvářející národní dějiny, probíhají také lidovou myslí, a názorem, že se i v osudech venkovanů obráží typická tragika lidství, kterou si vzdělanci bolestně uvědomují.

První z těchto myšlenek jest blízká zásadě filosoficko dějinné, že historie jest vlastně dílem hromadným a že velké osobnosti jsou spíše jenom mluvčími kolektivních sil; na ní vybudoval Tolstoj svou „Vojnu a mír“, a také Jiráskovo pojetí se na ní zakládá, i pokud jde o hnutí husitské, Jednotu bratrskou, náboženské proudění evangelické za protireformace, i pokud běží o národní obrození. Teréza Nováková doložila tuto ideu v „Janu Jílkovi“ (1904) na reformačním ději české emigrace a bratrství doma pronásledovaného v století XVIII., ale hlavní její zásluhou jest, že domyslíla to i pro kulturní události věku XIX. V románě sedláka z Poličska „Na Librově gruntě“ (1907) dovodila, jak převrat roku 1848 a zrušení selského poddanství zasáhly pronikavě do osudu sedláků v nejvýchodnějších Čechách; v životní kronice kněze buditele „Drašar“ (1914) nakreslila uprostřed osvícených i zatemnělých horalů na nejvýchodnějším Poličsku vynikajícího, ale ztroskotávajícího jednotlivce, jehož životní sny rozptýleny byly těžkými poměry za nastalé reakce; v nejrozsáhlejší a nejsložitější svém díle, hromadném románě „Děti čistého živého“ (1909),

který do široka líčí rozklad a konec blouznivé sekty adamitské na Skutečsku, provedla důmyslný důkaz, že občanská svobodomyslnost XIX. věku postupně rozrušuje náboženský odkaz minulých dob; v „Jiřím Šmatlánovi“ (1906) dospěla až na pokraj našich dnů, kdy se nauky socialistické stávají posledním útlukem lidových myslí nábožensky hloubavých.

Zároveň však ve všech těchto skladbách z lidové psychologie, doplněných ještě povídkami „Dvě stařenky“ (1909) a druhou řadou „Úlomků žuly“, dala svým ostře a důsledně kresleným postavám prožívatí tragiku podobnou oné, jakou sama zkusila na životní pouti ženy statečné a ušlechtilé. Neklidné hledání pravdy v jejich různých formách nepřineslo štěstí ani nestálému Šmatlánovi ani povahově tak odstíněným „dětem čistého života“, a také věčný ilusionista Drašar došel za svůj idealismus vlastence a konstitučního horlitele jenom zklamání. Všichni tito hrdinové, zcela prostí jako Jan Jílek, Jiří Šmatlán, žebrák Pakosta, nebo složitější jako sourozenci Kvapilovi z „Dětí čistého živého“, Drašar-Michl, trpěli příkoří za svou snahu po povznesení do končin Ducha, a nejbystřejší z nich musili na konci života nahlédnouti, že služebníkům Světa a Těla se daří daleko lépe než vyznavačům a hlasatelům myšlenky, že všecko lidské usilování vyznává marností a zklamáním, že pravé radosti nepřináší ani smyslový požitek ani únik do oblasti ideí. Tento názorový pesimismus, nerozlučně vtkaný do psychologie postav i do románového děje hlavních děl Terézy Novákové, stojí osamoceně netoliko v lidopisné próse české, ale v naší literatuře vůbec a jest hořkým výtěžkem životních zkušeností ženy stejně opravdové jako nešťastné.

Spisovatelka dovedla svým pracím dáti pevnou a životnou formu, s níž se nemohou rovnati ani Jiráskovy romány, založené v celku kronikářsky, ani Holečková nepřehledná a rozběhlá skladba, nedospěvší dovršení a konečného shrnutí. Je-li „Drašar“ psychologickým prohloubením monografického románu, jehož jednotlivé stupně slují „Jan Jílek“, „Jiří Šmatlán“, „Na Librově gruntě“, znamenají „Děti čistého živého“ zdařilý pokus o román hromadný, kde lidové kolektivum nese děj, ale kde jedna postava doplňuje a perspektivicky objasňuje postavu druhou, takže čtenáři se dostává obrazu duše celého kraje v časovém úseku a v kulturní jednotě; „Děti čistého živého“ náležejí k vrcholům české dušezpytné prósy realistické.

Všecka tato díla jsou prosycena moderním psychologickým poznáním, neohroženou novodobou láskou k pravdě i nejtrapnější, u žen nezvyklým pochopením pro život smyslový a pudový. Při tom z nich přece mluví obě úhelné zásady národní romantiky, jak

je obnovila literární škola „Ruchu“ nadšení pro dějiny a přesvědčení, že venkovský lid jest vlastním nositelem národní osobitosti. V tom Teréza Nováková až do posledních dnů zůstala věrna ideálům své mladosti, v tom se až do konce života osvědčovala věrnou žákyní Karoliny Světlé. Soumrak jejích dnů byl zastřen novým utrpením: ovdověvši, přestěhovala se do samoty v Proseči u Skutče, dějiště to „Dětí čistého živého“, a doufala, že se tam oddá nerušené práci slovesné. Z knih „Ze ženského hnutí“ (1912) a „Kresby a dojmy z cest“ (1911) mluvilo její široce vzdělané a složitě chápané evropanství, ze svazku „Výkřiky a vzdechy“ (1911) bouřil její vzletný subjektivismus, nové plány na románová díla lidopisná se vynořovaly. Ale krutá nemoc srdeční, jistě souvisící s těžkými ranami osudu, přerušila všechny rozvrhy a naděje, a nedosáhnuvši ani 60 let, zemřela básnířka dne 13. listopadu 1912 v Praze, svém rodišti, v témže roce, který vzal české literatuře Zikmunda Wintra, Josefa V. Sládka a Jaroslava Vrchlického.

Položení základního kamene Národního divadla.

(Z románu „*Z jarních dob*“ v knize „*Dva obrazy staropražské*“.)

Neutěšený počátek roku 1868 zapomenut byl obyvatelstvem pražským v radostných přípravách k velikému národnímu svátku 16. května. Vše se hýbalo, kypělo. Od Kováře zvěděla Ida, že chystají ve středisku studentstva, Akademickém čtenářském spolku, nový prapor, když jim vydány nebyly staré prapory studentské. V šití zase vypravovaly dívky o slečnách z předních pražských domů, jež vyzvány byly za družičky a jaký že mezi sebou na radu vynikajících vlastenek zvolily kroj. Jak si přála Ida býti mezi těmi vyvolenkyněmi, jež ve slavný den budou představovati českou pleť ženskou! V předvečer šly se děti Lhotovy podívat s otcem na život v ulicích proudící.

Všude bylo vidět kroje neobvyklé, neznámé tváře, všude již vlály prapory, pestřily se ozdoby balkonů a průčelí, zelenaly se chvojové girlandy. Cosi nevýslovného leželo ve vzduchu, jakýsi sladký pohnutý slib veliké radostné budoucnosti; slib ten záfil tklivě z očí rozjařených a přece zbožně si vykračujících davů, slib ten vlnil se prapory do vlahého večerního vzduchu, slib ten dýchal ze svěží zeleně lupenů, z prvních jarních květů, z časných růží, pozdních fialek, bílých konvalinek, jež bylo viděti v rukou dívek, ve vitrinách krámů, v oknech seskupeny kolem soch významných v pletencích domy ovinujících, všude, všude, jakoby Praha, velikolepá, ponurá Praha byla se stala náhle městem kvetoucím, městem radosti, plným stuh, praporů, stožárů a slavobran. Davy lidu hrnuly se na nábreží, aby spatřily ohňostroj a báchorkově krásný jeho odraz ve vodách Vltavy; a ani když uhasla poslední světélka na třpytných vlnách, neuhasl život v ulicích pražských, proudil až dlouho do půlnoci.

Druhého rána byla Praha vzhůru časněji než jindy; každý druhý člověk měl při slavnosti nějaký úkon, aneb spěchal na místo vyhlédnuté jako radostný divák. Ida, jež ráno vespávala, poněvadž do noci čítala, byla dnes již před šestou vzhůru a rovnala si svůj bílý oblek s červeným pasem a stuhami i bílý klobouček. Bylo ustanoveno, že celá rodina Lhotova bude se dívati z okna při otcově stolu, aneb bude-li místo, s balkonu v bance. Bylo osm, když postranními ulicemi v Opatovicích a Jirchářích odebírali se rychle do paláce bankovního, v ulici Uršulinské setkali se s Víškovými mladšími děvčaty, která měla s sebou tentokráte Amálku

sládkovic a po dovolení otcově, chtěla se též z banky dívati. Sotva, že se všichni s přítomnými úředníky pozdravili a u oken uvelebili, již se uzavíraly postranní ulice a za krátko bylo viděti, jak některé zpožděné spolky a korporace táhnou s hudbou na svá stanoviště. Pak chvili nejevilo se nic než vlnění se obecenstva, jež za špalírem po chodnicích sem tam se procházelo, aneb na dřevěné tribuny se odebíralo. Dívky vystupovaly na špičky a pak na židle, aby nahlédly dovnitř poněkud vzdáleného staveniště, ale to bylo obklopeno ozdobami a zahrazeno tak, že nebylo viděti z oken banky ničeho. Pak nastal zvědavý rozruch; přišly dívky družičky a rozstavily se podél kostela uršulinského a domů sousedních, jim po boku pardubický dívčí spolek pěvecký, v jehož čele stála postava Boženy Jahnové. Všichni přítomní tlačili se k oknům, aby si dámy co nejlépe prohlédli. Dívky se o to přely, je-li pěknější staročeská říza, červeně lemovaná, o těžkých záhybech a rázovitém střihu, či vzdušný, jakoby ze samých obláček nanesený úbor oněch družiček, jež měly v rukou květinové košíčky. Ida hájila řízu, která prý připomíná Libuši a kněžnu Boženu, leč zůstala osamělá. Krügerovi, jenž právě přišel poklonu svou složití paní Lhotové, nelíbily se šerpy pardubických pěvkyní. „Kolik to loket pentlí padlo na projev jejich „ultra“ smýšlení,“ vtipkoval. Starý holohlavý Víšek labužnický si prohlížel dámskou skupinu a vybíral podle svého výběračného vkusu. Když pak vyzorovali již vše, když poznali mezi slečnami všechny známé dívky, zjistili, které to nejlépe sluší, a průvod stále nešel, rozdělili se diváci v bance ve skupiny a hovořili.

Ida, která si doma umiňovala, že ztráví veliký ten den jaksi posvátně, k svému zklamání byla nejdříve oslovena Krügerem, jenž se jí galantně tázal, jak ztrávila masopust, až paní Lhotová se smíchem upozornila, že bude Idě za několik neděl teprve patnáct let, a že podobné děti nikam nechodí. Ale budou co nevidět, je-li pravda, slečinko Ido? Až my úředníci, spořádáme svou nejbližší příští zábavu, uvítáme vás zajisté mezi sebou! Milostivá paní se tomu také naučí, považovati vás za dorostlou dívku, schopnou navštěvovati plesy! Elegantní Krüger pronesl ještě několik takových frází a mhoural na Idu zlatými brejlemi, jak se mu zdálo neodolatelně. Nudilo ji to, a na hovory o plesích, nedovedla ještě odpovídati.

Sotva, že Krüger se vzdálil, zajaly ji dívky Víškovy; vždy skromná, boubelatá a růžolící Amálka jen se usmívala. Dívky Víškovy vyzvídaly na Idě, nač se těší; půjdou prý společenstva ve starobylých krojích. „A studenti, totiž Akademický čtenářský spolek bude také čteně zastoupen,“ rozehrávala se Ida. „Snad nejčelněji.

Včera si vyzdvihli prapor nový, ale svěcení bude až později, bylo nyní na krátko.“

„Odkud to vše víte?“ divily se dívky.

„Od našeho domácího učitele Kováře,“ zašeptala Ida a začervenala se. Dívky na sebe mrkly. „To je ten, co loni také na Belvederu byl a nás pozdravoval? Takový slabý, štíhlý, má dlouhé vlasy.“ A když Ida přikývla, pokračovaly. „Toho my vidáme často, že slečinko Máli?“ Ida udiveně vzhlédla. „Jak to? Kovář vás zná? K vám chodí?“

„To ne. Ale dole u sládků je hostinec, to snad víte, a několikrát za měsíc mají v něm schůzi studenti. Do jejich jizby je viděti ze dvora oknem; tu my s Málinkou chodíváme na ně se dívat a je poslouchat.“

„Já jen málokdy,“ omlouvala se Amálka.

„I jen mlčte, těší vás to také. Je to hrozná švanda, milá Idinko! Přála bych vám je vidět. Když se sejdou, jsou chvíli usedlí, tiše hovoří, až pak někdo něco prohodí, nastane volání „Ať žije!“ nebo „Ať zhyne!“, některý z nich vyskočí na stůl, nebo na židli a řeční, až se to po celém domě rozlehně. Mají mezi sebou také nějaké cizí studenty, Srby, neb Charvaty, také Jihoslované jim říkají, ti jsou z nich nejdivočejší. Mají vlasy a oči jako uhel černé a tvář žlutou jako Čiňané. Když řeční, to takovou divnou hatmatilkou, některé slovo je české, jiné zase ne, stojí vždy na stole, hromují a když jsou v největším rozčilení, chytanou sklenici a mrští jí o zem, až pivo daleko vystřikne a sklo na milion kousků se rozbije. Dolejší paní hostinská umí o tom vypravovat! Říká, že to po takové schůzi, zvláště když ti černí Srbové řeční, vypadá jako po potopě světa!“

„A pan Kovář?“ hlesla Ida, všechna jsouc podivem jata a naslouchajíc pootevřenými rty.

„Toho mají tuze oblíbeného, mnoho u nich platí! Ale ten tak nekřičí, když mluví, za to panuje vždy při jeho řeči ticho!“

„Ach, krásně mluví,“ chválila Amálka, „jeho řeč se mi vždy nejlépe líbí. Jde tak k srdci!“

„Jen se, Máli, do něho nezamilujte,“ škádlila Emilie Víšková, „co by říkal pan Vratislav Ledecký?“

„Ten chudák má nyní jiné myšlenky. Jeho otci se vede dosti špatně a při tom si vzpomněl, že chce býti dnes v Praze. Pan Vratislav byl tuhle u nás a krutě si stěžoval; povolil-li otci, že se jeho neduh zhorší, nepovolil-li, že bude doma bouře.“

„Už jdou, už jdou!“ znělo náhle z ulice a dívky, nechavše hovor, nahýbaly se z oken, aby spatřily průvod. Ida, nic nedbajíc svých pěkně vyžehlených šatů, sedla na okno při otcově stole a pode-

převši si hlavu o výplň okenní, dívala se blouznivě dolů do Ferdinandovy třídy a vpíjela omamnou krásu výjevu, který celý národ zahrál svorně, sobě na radost a pýchu, nepřátelům a cizincům na svědectví své síly neudolané. Ohlušující jásot ozýval se z řad na ulicích a tribunách, šátky a klobouky máváno, s oken snášelo se kvítí. Pochody hudebních sborů, jež kráčely před jednotlivými oddíly průvodu, elektrisovaly každého. Vždy bohatěji rozvínoval se skvoucí pás, vinoucí se blíže k tajemnému staveništi; minula statečná banderia v malebných úborech, společenstva: řezníci se svými hlasateli na koních v starobylém kroji, zeleně odění sladovníci, typografové, již vezli si na podiu tiskařský stroj a rozdávali mezi davy básně slavnostní, Sokolové, mezi nimiž Sokol velimský ve svých opeřených kloboucích smělého tvaru vypadal jako jízdní četa revolucionářů a konečně, srdce Idino se zachvělo nesmírným blahem — junní praporečníci se studentskou zástavou, přední čestná stráž akademická ve švédských kloboucích s rapíry, a mezi ní, její hrdina, o jehož výmluvnosti, odvaze dnes znovu se dozvěděla — student Kovář. Zapomněla náhle pozorovati podrobnosti průvodu a viděla jen, jak pěkně mu sluší krajkový límeček, jak zajímavě stíní široký klobouk světlou jeho kšticí a bledou tvář, jak pyšně si vykračuje jako statečný hrdina! Vzhlédl, ale dívka se odklonila, aby jí nespátřil, jak horoucně sleduje jeho zjev.

Až když zašel, počítala nekonečné řady studentů, z nichž byli skorem všichni v „přemyslovkách“, čapkách z tmavého aksamitu různých barev, s lemováním vpředu rozpolceným a s pérem. Konečně přidali se i přední hodnostáři i dámy družičky a pěvkyně k průvodu, čarovný pás dostihl svého konce a otočil se všecken kolem prostoru, kolem zpívající řeky, která právě též obrážela všecken skvoucí slunný jas, všecku zářivou modř nezkalené klenby. Jásot ustal, zavládlo ticho tajemné, všecka srdce se chvěla pohnutím a bila hlasitě; od staveniště bylo slyšeti slavnostní sbor, pak umklo vše, a jen jednotlivá slova a později i údery zaznívaly do nejbližšího okolí. To mluvena slova obsažná, hluboká a vzletná, to tlumočen význam velikého svátku dnešního a tlumočen význam toho, který si jej způsobil — věrného, nadšeného, hrdinného českého lidu. Až pak, když bylo ticho nejhlubší, náhle jako velebná bouře, vše unášející, zaburácel z tisíců hrdel mohutný zpěv „Kde domov můj“. I zaplakaly oči, které dávno slz nepoznaly — ejhle nový, svatý, požehnaný den zbratření, vzkříšení!

Naše společnost sešla na balkon, aby podívala se ještě na zajímavý rozchod sta spolků a sborů, jež se průvodu byly zúčastnily.

Pestřily se v různých skvěle barvitých svých krojích, jako roztroušené drahokamy skvostného pasu, ve který před málo hodinami byly spojeny. Až pak, když bylo dole na ulici volněji, dali se i naši diváci na cestu. „Děti,“ pravila pohnutá paní Lhotová, když sestupovala se širokého schodiště v bankovním paláci, „k prvnímu představení Národního divadla vezmu vám loži. Dej Bůh, abychom se toho dočkali.“

Lhotovi rozloučili se s ostatní společností a šli Ovocnou ulicí a Koňským trhem vzhůru do Štěpánské ulice, aby ještě jednou se podívali na výzdobu města.

U svatoštěpánské fary potkali se s panem Faktorem, jenž byl všecek udýchán; šosy jeho čamáry poletovaly kolem něho, jak běžel a na bílé vestě prudce se houpal řetízek od hodinek.

„Odkud tak spěcháte,“ tázal se pan Lhota s podivením. „S vás se pot leje!“

„Jsem všecek rozčilen. Jdu právě od Ledeckého — divíte se, že? Před nějakým dnem psal mi, abych mu opatřil někde okno, kde by dobře viděl a měl pohodlí, že prý jej musí Vratislav do Prahy dovézt. Opatřil jsem mu je v Platýzu, ale nebyl spokojen, chtěl býti někde blízko staveniště, aby vše viděl a hlavně slyšel řeč Sladkovského. Dnes ráno přijel časně, byl všecek zbědován, vystyděl. Když jsem mu vyčítal, že si uškodí, odbyl mne. „Až z Ameriky sem cestu vážili, a já bych neměl přijeti z Kundratic? Vždyť ještě takový lazár nejsem a kdybych i měl z toho smrt, jen když slávu naši uvidím.“

„Líbil se mu průvod?“

„Plakal pohnutím! To že je jiná Praha, ta že se mu líbí, a prosil Boha, aby již takovou zůstala. Také vzpomínal, jak tu v Nové aleji, právě kde se na průvod díval, stála barikáda, již on hájiti pomáhal . . . Spěchám teď, abych něčeho pojedl a se převlékl, vše na mně lpi. Slíbil jsem panu Vratislavovi, že zase k otci přijdu, aby se mu uvolnilo.“

„Jen aby si nebyl uškodil,“ starala se paní Lhotová, „tak starý a neduživý člověk!“

„Třeba se trochu namohl, bude mu dnešní den zase jinak na prospěch. Rozveselí se, uvidí vše v lepším světle. Vratislav mi vypravoval, jak velice těžko se s otcem vychází, jak je roztrpčen. A jak vám se slavnost líbila, slečinko?“ obrátil se Faktor k Idě.

Děvče zablesklo očima a usmálo se blaženě. „Ta jen v oblacích dnes plave, pane Faktore, není na zemi,“ smál se pan Lhota.

Odpoledne, když si byli odpočali, šli Lhotovi na procházku, jen Ida prosila, aby směla zůstat doma, že je unavena a že jí ze sluneční záře, v níž se ráno neustále dívala, prudce hlava roz-

bolela. Když ostatní odešli, sedla si na své oblíbené místečko ve výklenek okna k šicímu stolku a dumala. Dumala o čarovné pohádce, která dnes zjevila se jejím oslněným očím; šinula se znova nádherným jejím pletivem a dávala se opět opíjeti sladkou, omamující její vůní. Vždyť i prince zjevila jí báchorka ta drahá, prince se zlatou hvězdou nadšení na čele . . . A také na Ledeckého vzpomněla a co dnes o něm zaslechla. Měla vlast staré bojovníky, do úpadu jí věrné — a bude mít zase . . . A jednoho z nich viděla nad jiné jasně, jak tasí rapír, jak vlní se jeho kadeř na široký límec, jak směle se vyhoupává na stůl a k soudruhům promlouvá slova bouřlivá!

Z rána před svatbou.

(Z knihy „Úlomky žuly“.)

Nebylo divu, že byla celá Budislav již po nějaký týden všecka poblázněná, a že se veškeré hovory, zvláště žen a dětí dotýkaly jediného předmětu. Hospodáři méně o tom rokovali, jak bude platiti oves, žito a jeřice, než co asi Blažek na Budislávku dá dceři, Helence, jaký „vejmenek“ udělají si staří v „krčmě“, a jak bude se zápisem. Bedlivé hospodyně, jakoby pojednou zapomínaly si sdělovati, zdali se len zvedl, jaká bude otava a nehnojou-li „bandory“; spíše měly o to starost, kolik bude „starých svardí“, kdo „starou svarde“ bude, jaké si nevěsta pořídila šaty a jestliže jí je krejčí Zeman pod lesem v čas ušije a vyšije, která „ďouka“ bude nejstarší družicí, po kolika větelích mouky napekli u Blažků koláčů a s kolikerým „skládáním“. Děti konečně, jež v tento čas (počátkem září) již pilně o škole si vypravovávaly, a stavení „na skalách“ okukovaly, kde již po několik let pan učitel Bulva stále vyučoval aneb hádaly, na kterém jarmarce koupí jim máma „písmeno“, rohožovou mošenku, či truhlík na záda, — nechaly školu a učení stranou a raději těšily se na koláče a výslužku, kterou jim do stavení donesou, umlouvaly se, kam se postaví, aby svatbu dobře viděly a kterak za večera vylezou i na některou besídku, by neušel jim tanec v hospodě. Jindy na pastvě u ohníčků, aneb v lese na brusinkách dost mívaly děti o tom řečí, jak je dobře, že se v sněhu neboli v blátě nemusejí plahočiti helveti do Proseče a katolíci do Mladočova, jako děd a bába, otec i matka činili, aniž tísniti se v úzkých světničkách u pantátů Kerharta, Zerzánka a Najmona, kteří kdysi děti budislavské a kamenosedlištské dobrovolně vyučovali, když právě nic lepšího na práci neměli. Libovaly si, že je u pana učitele „na skalách“ sednice veliká, že se tam pěkně ohřejou, dříví školního, že dost a dost dávají „páni ve meste“, — ale nyní všecka ta školní budoucnost ustupovala před velikou a slavnou ve vesnici chystanou svatbou.

Budislav se Sedlišťemi těsně s ní souvisícími má stavení počet veliký, z nichž do roka ubírá se vždy několik svateb buď do farního, vysoko položeného kostelíčka v Mladočově aneb v dům Páně v Proseči. Ale že většina živností jsou chalupy a baráky, statků pak je málo, maloučko, bývají to svatby skromnoučké a dcera ze statku vdává se jednou za jednoho času. A tentokráte spojovaly se svými dětmi dvě z předních rodin vesnice — jest-li kdy, bude tentokráte „svarba slauná“! Rod Krčmářův tak dlouho

již seděl na svém stavení „krčmě“, hospodě ve vsi nejpřednější, že žádný, ani oni sami, původního jejich jména rodinného nepamatoval, a oni po svém sídle nazýváni byli, jako nějací zemani. Ve starých knihách farních, pokud se ve zmatcích válečných a náboženských neztratily a ke zkažení nepřišly, bylo by snad bývalo lze jejich pravého jména se dopátrati; leč tenkrát Budislavští ještě do Dolního Oujezda patřili a když byla fara na Mladočově zřízena, tu již trvala svoboda náboženská a držitelé „krčmy“ pod svým známějším jménem k faře evangelické do Proseče se přihlásili, jako velická většina obyvatelů budislavských.

„Křčma“, jež stála na samém počátku vsi při silnici vedoucí od Poříče, byla jedním z největších a nejsložitějších stavení vesnických; nalézal se v ní znamenitý obchod se smíšeným zbožím a na „sále“, k němuž vedly strmé schůdky, konaly se nejhlučnější v okolí muziky. Tolik komor, špejcharů, kolen, besídek či pavláček, jako v „krčmě“ nebylo v žádném jiném stavení; děti tuze rády si tu hrávaly na „šmukačku“, neboť zde bylo nesčíslných tajemných koutů a nepřístupných míst. Ke „krčmě“ náležely dva veliké sady, jeden prostíral se podél silnice, druhý skláněl se do Kalibánky, divokého to údolí, jímž protéká Desinka, několik bořin a březových hájků nad Kalibánkou a hojně rolí, luk a pískovcových lomů.

Statek „u Blažků“ trčel na strmém „Budislávku“ na přič naproti „Křčmě“; stavení nebylo tak rozsáhlé a složité, sloužíc jen hospodářským účelům, ale jinak usedlost ta „krčmě“ mnoho nezadala. Její pole na zadcích skláněla se mírně směrem k Mladočovu až k smutnému helvetskému hřbitůvku „Juklovce“, kde hrob vykopaný za nedlouho vodou se naplnil; a že nebylo zde balvanů žulových, rulových a pískovcových, jako jinde v Budislavi a na Sedlišťích, nýbrž dobrá orná půda, přede větry dosti chráněná, náležela role Blažkova k nejlepším ve vsi. Ba, někteří dávali jí přednost před „krčmou“, kterážto byla přece jen „těžkou“ živností a vyžadovala nesčíslných rukou.

Křčmářovi a Blažkovi byli vedle Podskalských považováni vždy za vesnické předáky, a i když rychtářství na některé jiné živnosti se octlo, jako před nedávnem za rychtáře Holce, nebyly tyto staré rodiny posunuty v pozadí.

I bylo zcela přirozeno, že vesnice od svatby Blažkovy Helenky s mladým Křčmářem mnoho čekala; to bude zase jednou svatba, jak náleží, potrvá alespoň pět dní — nejprve bude pečení a roznášení koláčů, vití věnečků, pak svatba u nevěsty po dva dny, svatba u ženicha, přátelský oběd, — to padne mouky, másla, vajec, drůbeže, masa, piva, vína a „kořauky“, a co krejčíři a švandleny vydělají!

Kdo na svatbu byl pozván aneb s některou z obou rodin jen poněkud přišel do přátelstva, náramně si na tom zakládal. A panímáma Blažková z chalupy na hrázi honosila se obojím a byla proto po celý čas příprav k svatbě mezi hospodyněmi osobou velmi důležitou. Divily se tyto nemálo, že bude Blažková, či Kerhartová, jak jí dosud podle stavení říkaly, vedle bohaté Podskalské a vedle Horačky, nejpřednější selky na Sedliších, „starou svarde“, ačkoliv je pouze na chalupě; avšak pak ihned si to hospodyně vysvětlovaly tím, že přijde Kerhartice s nevěstou do přátelstva. Jejímu muži, Blažkovi, mladšímu bratru nevěstina otce, podíl právě tak vystačil, aby se ke Kerhartům přiznal. Neměť starý Kerhart synů, leč jen dvě dcery, z nichž starší obdržela chalupu, mladší pak byvši švagrem Blažkem vyplacena, vdala se za mladého pomocníka z Chotěnova, nynějšího pana učitele „na skalách“.

Nepřišlo takto učitelování z rodu; neboť i starý Kerhart vedle pantáty Zerzána (jemuž pro drobnou postavičku „Zerzáněk“ říkali) a Najmona děti budislavské a sedlišké v zimě a na jaře vvučovával, u osadníků ve značné oblibě a vážnosti byl a o masopustě, a božích hodech vždy hojně „vykoledoval“. Starý Kerhart byl takto vyučeným krejčím a dělal nejvíce dílo „panské“; ale měl dar ducha svatého a třeba žádných zvláštních škol nebyl navštěvoval, učil děti k spokojenosti sedláků i chalupníků, jimž nechtělo se děti za nečasu do dalekých vesnic posílati. To potrvalo, dokud rychtář Holec r. 1824 o školu v obci se nepřičinil a „páni ve meste“ o nějakých deset let později věci řádně se neujali, tak že pan učitel nemusil chodit po staveních „po pořádku“ a každého jitra, ať byla plískanice nebo záměť, letět do Mladochova hodinu vzdáleného na varhany zahrát, nýbrž řádný plat dostával, pole najmouti a z hojného dříví škole poskytovaného ještě šindele na prodej dělati mohl.

U krejčího a učitele Kerharta také šenkovali a o „poscení“ a v masopustě muzikanti na paláci tam vyhrávali. V bednění pak pod palácem měl pantáta zavedený prodej tabáku. I panovala u Kerhartů poměrná zámožnost, a Blažek, řemeslem řezník, přizniv se „na hráz“, hleděl taktéž živnost zvelebiti. Ale bylo to přece jen na chalupě, — a Podskalským, Blažkům, Horákům neb dokonce Krčmářům se Kerhartovi rovnati nemohli.

Mělať tudíž panímáma Blažková již ode dne, kdy spolu s mužem byla od prvního mládence pěkným veršovaným „vinšem“ na svatbu pozvána, nahánku, aby se před starosvatbami a ostatními svatebčany nezahodila, nýbrž ve všem, jak se patří, se postavila. Husu vykrmila pěknou a spolu s několika kohoutky, hrudkami

másla a ošatkou vajec do statku poslala. Pro kytku „klíč“ byl pantáta ve městě, přivezl tuze onaký, stojí v „prysce“ malované na komoře. „Renčník křížovej“ taky si připravila, aby měla, až budou vybírat „na kolíbkou“, i nastávala jí pouze starost o ústroj svatební. Ze svých tří mezulánek vybrala si sukni barvy temnomodré, „máčku“, která je lemovaná pěknou pentlí, jak oheň červenou; punčochy pestře protkávané má nedávno nové, u Kostlána, punčocháře v Proseči koupené, také střevíce „s mašlej“ dosud jsou dobré. Na košili „vejložek“ a „cacle“ hodně šlichtou naškrobí, aby byly tuhy, a živůtek vezme červený, „soukedný“ s puntum ptáčkovým, fěrtoch ne bílý, týlový, ten spíš pro dlouky se „šikne“, nýbrž tmavý, „matrapasový“. Granáty s „tolarem“ taky má, dostala je od kmotřičky, jako dlouče; dokud jsou její holky Máňa a Kačka ještě malé, sama jich užije. Pod „máčku“ vezme kanafasek hodně, asi pět neboli šest, aby byla hodně košatá a mezulánka, ta pod pláštěm bude stát — je „čtyřpodnúžková“, silná.

Och, ten plášť! Ten panímámě Blažkové nadělal nejvíce starostí! Jako „stará svarde“ musí mít plášť na sobě, hlavu v čepci, loubku a šatě zakuklenou, aby bylo znát že je „ženou“ — a na plášť se dosud nezmohla a stejně nikdy nezmůže; šatu, čepec a loubek má v truhle ještě po mámě, o své vlastní svatbě před nějakými třinácti léty jimi očepena byla, ale plášť si pro ni nebožka máma tehdy vydlužila, až kdesi ve Zderazi u staré Reimanky, — kde by u nich, Kerhartů, na chalupě, mohli si jednat plášť — na ten prasklo třeba kus role a v některé vsi byl pro všechny nevěsty na „svarbu“ jediný u rychtáře uschován!

Horačka a Podskalská jistě jej míti budou, toť, těm na hrstce renčníků nesejde, švagrová na statku, jako Blažková, dá svůj dceři, „nevěstě“, aby ženy ji měly do čeho obléci, — nu a do Krčmy k hospodyně pro plášť nepůjde — řekli by v ženichově přízni, že si pozvala nevěsta se své strany starou svarde, „po které nic nejní“, která ani plášť svůj neměla.

Nezbývalo Blažkové než v sobotu, odpoledne, když vše pospravila, vydrhla a mužským šaty do kostela připravila, do Zderazi se vydati a tam plášť staré Reimanky sháněti. Dost strachu vystála, na dlouhé cestě přes Proseč a Podměstí, zdali Reimanka zatím neumřela, plášť neprodala nebo někomu z přátelství nedarovala, — ale na konec šťastně pořídila. Reimanka na „vejenku“ dosud žila, majíc málem let osmdesát a plášť pro památku si schovávala, půjčujíc jej ženám z přátelstva neb dobře známým a chtějíc jej jedenkrát nejstarší a nejmilejší své vnučce odkázati. Blažková stařenu velmi vroucně prosila, aby jí poslou-

žila, a slibovala na vzájem, že se také zachová a jí nějaký pecen chlebička, kus masa, až pantáta o hodech výhodně čtvrt neb půlku koupí, a několik vajíček pošle. S radostí nesla plášť domů; byl „šedý“ (bílý), pěkně modrým hedvábím jablíčky a jetýlky vyšitý a z předu pod obojkem měl širokou pentli svazovací. Ani jí nepřípadal břemenem, ač byl notně těžký, a cesta ze Zderaze do Budislavě je dlouhá dosti a z části temným lesem vede. Nic si z toho Blažková „neďála“, že přišla domů za čiré noci, když klekání bylo i v Proseči dávno odzvoněno.

Jen když měla plášť a nebude před ostatními starosvatbými zahánbena. Pověsila jej „na strop“ pěkně na bidlo, aby vyvětral a se vytáhl a šla si spokojeně lehnout, umiňujíc si ještě, že zítra z rána vypraví Máňu, starší holku svou do Desné k Filoménci, švadleně, aby jí přes pondělek šatu, čepec a loubek schystala. Zítra je neděle, ona do kostela nemůže, má práci s vařením a poklizením dobytka, a pak slíbila, až všecko pospraví, že přijde na statek pomoci při pečení koláčů. Ale Máňa, ne-li i Kačka půjdou do Mladočova jistě na velkou (jsou katoličky po matce, kdežto hoch Bobeš jest po otci helvet) a tu snadno sběhnou s kopečka do Desné, je to malý kousíček.

V neděli z rána, když hospodář odešel na kazání dvojctihodného pana faráře Kadlce do Proseče, vyhledala Blažková šatu po mámě zděděnou, bohatě na koncích vyšitou a krajkou lemovanou z hloubi truhly, přidala k ní čepec podobně vyšíváný i lesklý loubek, zavázala vše do staré loktušky a svěřila Máně, nakazujíc jí, jak a co má Filoménci švadleně vyříditi. Máňa se vrátila z kostela s pěkným od švadleny pozdravením, že to panímámě do úterka časně z rána schystá.

Spokojeně odebrala se Blažková, podělivši své domácí obědem, do statku k pečení koláčů, když byla nejprve od pantáty vyslechla zprávu, že dvojctihodný pan „falář“ všem bratřím a sestřám v Kristu v domě Páně shromážděným potřetí a posledně ohlásil nastávající sňatek Heleny Blažkové a Jana Krémáře.

Na statku pekly se koláče do noci, ba málem do rána, v pondělí roznesly se všem přátelům a známým ženichovým a nevěstíným v Budislavi a na Sedlišťích, ba i v Pořící, Desné, na Chotěnově a ve Vranicích. Po napečných koláčích byly ženy husy, kačeny a kuřata „douky“, vily věnečky a vázaly k prutům rozmariny fá-bory, „staré svarde“ i družice chystaly si šaty, aby časně do nich se přistrojily, družba, byl to Jan Janko z Borku, člověk tuze „vejřečný, od huby“, chystal si družbovský ručník, zavazoval na něm červenou pentličkou umělý uzel, aby dal nejstarší družici co proto, přefíkával si všechny „vinše“, jež měl zítra za nevěstu a ženicha

prosloviti, chasníci šperkovali si koně, zaplítali jim do hřív červené hedvábné šátky a zrcadýlka, čistili a leštili pistole; téměř všude bylo živo, kdo nebyl účastníkem slavnostních příprav, byl alespoň divákem.

A tak se vynořilo z hustých mlh zářijových pěkné svatební jitro, jež slibovalo den jasný, nezkalený. Panímáma Blažková, ač do noci na statku se trmácela, byla na nohou ještě před svítáním, a sotva že se trochu rozbřeslo, budila svou holku starší, Máňu, aby na cestu do Desné k Filoménce švadleně se přichystala. Máně tuze do vstávání se nechtělo, bylat se včera pozdě od krejčího Zemana u lesa vrátila a teprve k desáté hodině ulehla, když matky doma nebylo. Do Desné se jí chtělo ještě méně, ani o ten kus cesty jí nebylo, jako že měla strach, aby jí, zvědavé, ze svatebního kolem Blažkova statku a Krčmy panujícího ruchu něco neušlo. Ale to děvčeti ani nepřipadlo, aby matce slovíčkem svou nelibost na jevo dala. Za tehdejšího času (psal se rok 1841) děti tuze rodičů se bály, věřily, že rodiče hned po Pánu Bohu sluší ctíti a že jsou jim děti zcela pod moc dány.

Máňa vstala, do kanafasky a kordulky se přistrojila, přes kordulku ještě sasku navlékla, pak šla na dvorec, kde byla studeň, aby se ošplíchlá a vlasy si přihladila. Paňmáma otáčela se u kamen, kde měla již snídání zchystáno; dala holce na mísku toufárovou „zelouky“ a k ní horkých bandor, jichž navařila notný hrnec, aby si bylo z čeho v poledne brát, až jí doma nebude. Máňa s chutí snědla, co jí matka schystala, byla jak matka o ní říkala „jítec“ a s obzvláštním povděkem přijala chléb, který na cestu dostala. Paňmáma Blažková, jako téměř všechny hospodyně v horách, kde nejlépe ještě oves se daří, tuze s „chlebečkem“ šetřila; ssedlé mléko, bandory, kyselé zelí a „zelouka“, ovůcka, krupkové a jáhelné „nadívajny“, to byla strava, kterou dávala svým domácím ve všední den, v neděli pak nějaký ten placek nebo slítek jim upekla. Bylo to pro Máňu vyznamenáním, že jí matka krajíc chleba dala; i věděla drouka, že se musí přičinit, aby se panímámě své zachovala. „A teďkomejc,“ pravila Blažková, když si Máňa cacký šátek na hlavu vázala a starý po mámě přešitý fěrtoušek brala, „běž, drouče, ať si zasej tu. Zrouna šístá hodina je vodbitá, do sídmý můžeš bejt na Desnej, Filoména tekne šatu a čepec schystá a než v Mladočove na vůsmou vyzváněti budou, můžeš bejt zasej na ceste semka. My s tátou nekdy po vůsmej na statek k Blažkom se vodeberem. Ale neé, abys kdesi se meškala, drouče, toť by byla rána, abych to tu vod Filoméncy v čas nemela a se strojit nemohla!“ Panímáma pohrozila Máně rukou a se slovy: „Chvátej, chvátej!“ již ze dveří

přes vysoký práh ji strkala. Máňa div nebrkla a se neskácela; byla ještě trochu spaním zmámená a chvilkami vždy oči si mnula. Sourala se přes malý dvorec ze tří stran stavením, jeho komorami a kůlnami obklopený, překročila polozpuchřelou lávku, která byla přes loužnici položena, a octla se na širé louce, jež nyní střídajíc se s poli místo bývalých rybníků zajímala. Podle těchto tří, „pány ve meste“ zrušených rybníků, jmenovalo se i Kerhartovo a některá nejbližší stavení „na hrázi“.

Panímáma Blažková, jakmile douče vypravila, chvátala dvojnásob; dala domácím snídání, poklidila v sednici, vylezla po žebříku v síni na strop a snesla odtamtud plášť Rejmančin, mužovy i svoje šaty a rozvěsila je na bidla kolem pece, aby byly po ruce. Z komory vynesla kytku svatební v prysce zatknutou, a postavila ji na palác; přese všechn chvat, malou chvilčinku kytku se zálibou si prohlížela a panáčkům, jakož i kvítí z dracounu a barevných klůcků na ni se obdivovala. Když se přesvědčila, že má ona i hospodář, který, posnídav, vydal se kamsi do Sedliště za obchodem, vše k strojení připraveno, šla poklidit a opatřit dobytek. Měla krávu a jalovičku, v chlívkou pak krmníka. Děvečky u Blažkové nebylo; trochu pomáhala jí podruhyně, která ostávala v drobné vejmenkářské sedniče, — starý pantáta Kerhart bydlel s dceřinou rodinou ve veliké seknici.

Blažková byla ženská „pomalá“ a spíše „posuchlá“ než tlustá, ale síly měla a mrštná byla dosti. Podělala práce od rána do božího „vodvečírka“ hromadu, její tváře byly vždy růžové, modré pěkné oči leskly se jí čilostí. Byla dosud hezká, třeba jí bylo přes třicet, rysy tváře byly pravidelné, nosík drobný a vlasů měla hodně; jen přední zuby po dětech se jí kazily a vypadávaly, a malé ruce byly od těžké práce tak popraskány a drsný, že kůže na dlaních lidské kůži téměř se nepodobala. Blažková byla vždy veselá, po otci chytrá, trochu prudká, na děti přísná, mezi hospodyněmi i sousedy pro svou hovornost dosti oblíbená. Byla-li u Kerhartů muzika, aneb došli-li mužští v neděli na pivo, byla to ona, která s hostmi uměla. Muž, Blažek, byl málomluvný a všímal si spíše řemesla a obchodu než živnosti hostinské po tchánou převzaté.

Mezitím co panímáma Blažková horlivě se činila, aby do „sídmé“ hodiny byla se vším hotova, kráčela Máňa loukou na příč do středu vesnice. Tráva byla silně porosena, tak že Mániny bosé nohy byly záhy zmáčeny; ale holka toho nedbala, naopak příjemně jí rosa chladila. Sotva že kousek ušla, octla se uprostřed louky u velikého, uprostřed prohloubeného, balvanu, jenž byl kolem obrostlý jelením skokem a zaječím zelím. Ten kámen měla Máňa velmi ráda a často u něho postála; bylť jí o něm vy-

pravoval její starý přítel krejčí Zeman u lesa. To prý za starých časů, když ještě kameny rostly, chodíval k balvanu z lesa jelen a každodenně na kameni líhal, pročež kraje výš vyrostly než prostředek. I dnes okamžik tu stanula, hrst zaječícího zelí si utrhla pro žvýkání, a si umiňovala, že kterýsi „deň“ se tu staví pro jelení skok; užívalať Blažková odvaru z něho, když nedalo se jí dobře máslo stlouci.

Och, ten krejčí Zeman, „nejní možná“ co ten zná povídaček všelijakých! Není místa v Budislavi, na Sedlišťích, ba ani v Jarošově a v Poříčí, aby o něm nějakou památnost vypravovati neuměl! Máňa Blažková u něho trávila, kde jakou volnou chvílku měla. Mnohem raději u pantáty Zemana seděla a jeho hovoru naslouchala, než by se s dětmi byla „pousi“ toulala a skotačila. Dokočila mu pro hedvábí, rezné niti, dracoun, dekturu nebo podšívku do Proseče, aby matka nevěděla a i jinak mu posloužila podle možnosti, proto měl krejčí Zeman holku rád, u sebe v sednici ji trpěl a jí vypravoval. Dověděla se, od čeho že jmenuje se Budislav, v lesu v horním revíru proč říkají „Zubří hlava“, proč na blízku „vysokých stromů“ v lesích novohradských stojí kříž na mlýnském kameni. To prý unavený a žíznlivý cestující šel krajinou a přišel ke studánce, která prýští na svahu naproti skále Hradisku; spozorovav čistou a hojnou vodu napil se jí a zvolal pak: „Budiž jí sláva!“ A v horním revíru zase jakýsi drvař kácel stromy a brával si do lesa chléb, který na kámen kladl, každého dne se mu chléb ztrácel, aniž drvař vypátral, kdo by mu jej bral. Tu mu kdosi poradil, aby chléb namočil do „gajstu z kořauky“. Drvař tak učinil, chléb zase se ztratil a když drvař přišel pod strom, kde chléb byl, uzřel zuba kořalkou zmámeného. Toho pak domů přivedl. Kříž na mlýnském kameni postaven byl od zpronevěřilého mlynáře panství novohradského, který mlýnský kámen až sem vysoko do lesa přivléci musil. I o Toulcově kapliče a o jeho maštalích Zeman vypravoval, jakož i o starých tvrzích, které na Jarošově, ve Stříteži a na polích u Kamenných Sedlišť za dávných dob stály. U Sedlišť snad i kaple byla, neboť tam nalezeno zvonítko, jakého užívají ministranti.

Avšak nejen i pro pověsti Zemanem pěkně vypravované Máňa ke krejčímu ráda chodila a u něho hodiny proseděla; lákalo ji tam ještě něco jiného — jeho řemeslo. Dědeček Kerhart býval také krejčím, ale ten dělal dílo panské, na faru do Mladočova, pánům kantorům ve vůkolí a takovým lidem, kteří za obchodem mnoho do světa chodili a tudíž selského šatu již neužívali. Krejčí Zeman u lesa však šil mužským brusleky, kazajky, pláště a kozlovce, ženám a čoukám pak mezulánky, životky s puntky, kabátky

a kožíšky, — on je nejen šil, ale i vyšival. A tu bylo na něho podívání! Míval kus přistřiženého sukna nebo aksamitu před sebou a na stole tři, čtyři klubka rozličného hedvábí, zeleného, žlutého, modrého neb růžového, dracounu zlatého i stříbrného, a z každého měl v jehlu navlečenou dlouhou nit. Mezi klubky pak třpytila se malá zrcadélka, cetky či „peníčky“, a nahromaděny byly drobné tvary z dektury. Zeman pozorně na látku se díval, rozmyslně nit hedvábnou, žlutou a růžovou střídal, či mezi nitky dracounové, reznou nití přes dekturové formičky přišívané, lesklé cetky a pěkně vyhraněná zrcadélka kladl. Když se ho Máňa ptala: „Kterak to je, pantáto, že se vám dělají z hedvábí charpy, sluníčka, zvonečky a metličky, dyž na soukedným kousku vzoreček nemáte?“ — tu jí Zeman s úsměvem odpovídal: „Och, douché, vzorku ny třeba nejní, já to šecko mám v hlavě, mám z toho rozum a zkušenost.“

Ale Máně přece jen bylo divno, kterak to pantáta Zeman dokáže vyvíst, i měla ho za muže nesmírně moudrého. Lidé povídali o jejím dědečkovi Kerhartovi, že má dar ducha svatého, poněvadž pěkně píše, na knihách říká a děti učí, ale jí, Máně, se zdálo že ho Zeman u lesa má o hromadu víc! Ještě za večera, když dodělával kazajku s vejložky Pechancovi „bez palce“, který také na hrázi chalupu má, seděla u něho a obdivovala se jeho dovednosti, ač včera Zemanovi pro veliký chvat do povídání příliš nebylo. Ó jak se Máňa těší, až po svatbě bude, zase že k němu dojde; tu již nebude mítí tak na spěch, zase jí něco poví, a ona, dostanou-li ze statku výslužku (jako že dostanou), také mu něco z toho přinese, ač jí koláče byly nade všecko.

Za těchto myšlenek a vzpomínek na starého přítele dostala se Máňa přes louku na silnici doprostřed vsi, minula skály Hradisko i Zámeček, minula Krčmu, kde bylo velmi hlučno značnými zástupy lidí tu se tlačících a dostala se hájkem s kopce k prvním domkům vsi Poříče kolem břehů Desinky rozložené. Byla by tuze ráda u Krčmy do oken nahlédla, jak se tam asi ku svatbě připravují, ale bála se matky, i chvátala dále. Brzy zjevil se jí na kopci nad Poříčí malý, bělounký kostelíček mladočovský, vesnickými staveníčky obklopený, ona se radovala, že již záhy Desné dojde a přidala do kroku. Jen kdyby toho desenského kopce nebylo, který tak tuze příkrě vystupuje a s něhož podle vypravování Zemanova ukrutný rytíř Toulovec kdysi ty nebohé prostořeké a bezzubé babičky skouleti dal, jimž po bohaté hostině ještě oříšků se zachtělo! Kostelíček mladočovský zmizel za lesnatou strání, Máňa minula poslední domek poříčský a podél krásně průhledné Desinky, která tuto vysokými břehy se prodí-

rala, došla hospody Cikánky. Osamělé to stavení tuze pěkně bylo vkliněno mezi úbočí lesa „farského“ a holý kopec desenský; jeho obílené stěny a šedá střecha mile odlišovaly se od ovocného stromoví sadu, který odevšad jsa chráněn, dobře tu prospíval. Před Cikánkou, přes ranní hodinu, stálo několik vozů, jejichž majitelé patrně odešli do šenkovny „na kapku“, bylať tu jedna z hlavních zastávek na cestě vedoucí od Litomyšle, k Proseči, Skutči a Rychmburku.

Máňa obešla stavení a pustila se do kopce. Čím výše stoupala, tím větší rozevíral se před ní rozhled na nejbližší vesnice, jež, kráčejić údolím Desinky, dosud nebyla spatřila. Úžlabina pod kopcem pokračovala, tu se šířila, tu zase úžila; v ní i na protějších, mnohem mírněji vystupujících stráních všude bylo rozseto chalup a mlýnů, náležejících většinou k roztroušené, několika jmény zvané obci Hornímu Oujezdu. Nejbliže k Poříčí byl Cikov, kde pod jedlovou strání prýštila po všem okolí známá Fialova studně, o níž krejčí Zeman Máně mnoho zkazek vypravoval. Rozkládá prý se široko pod zemí; když v Sebranicích do studánky svatomikulášské vplula kačena, z Fialovy studně vyšla a když lidé, nechtějice tomu víry dáti, zrní tam vhodili, také až pod Desnou vyplulo. Krejčí Zeman sám pevně věřil, že se jedenkráte po velikých vojnách, až již hnedky bude konec světa, sejdou u Fialovy studně tři panovníci a věčný mír ujednají. Dodával vždy, že to někteří kladou na Růžový palouček u Oujezdce, aneb k Bílé studánce v Jarošově; jemu bylo však nejmileji věřiti tomu o blízké Fialově studni. Za Cikovem byla Víška a Podlubníček, dále Krásnoves; Hraničky pak táhly se již až k Oujezdu Dolnímu, jehož baňatou kostelní věž bylo za Jiskrovým polem v dále viděti.

V jasném podzimmím vzduchu vystupovaly krajinné obrázky neobyčejně zřetelně; chalupy, většinou roubené z temných povalů, jejichž mezery, mazanicí vyplněné, skvěle byly obíleny, nabývaly živosti stromovím kolem nich seskupeným, jež do zlatova a ruda počínalo se měniti. Se světlými těmi skupinami stromovými účinně střídaly se bořiny jedlové a smrkové, na úbočích mezi jednotlivými oddíly obce Horního Oujezda se pnoucí; v dáli pak modraly se lesy lubenské a poličské. Tu onde byla stráň skalnatá, buď šedá, žulová, neb blíže k Litomyšli žlutá, opuková, a kde Desinka právě pod skalou se vinula, byl z toho zvláště pěkný obrázek. Louky některé skvěly se dosud sytou zelení, na jiných strakatilely se bílé košile sekáčů, světlé kanafasky a červené cacké šátky hrabaček, ještě na jiných, žlutavých, temnily se vysoké kupy schnoucí otavy. Ve vzduchu bužely mušky, ptáčci čiperně cvrli-

kali poslední své písně, Desinka bublala přes kameny, aneb pod četnými mlýnskými koly zpěvně hučela.

I bylo malé Máně, která všecku tu krajinnou i zvukovou lahodu do své dětské duše vnímala, veselo; cesta po příkrém kopci ubíhala jí rychle, a než se nadála, byla mezi staveními desenskými a před chalupou u Pavlišů, kde Filoménka švadlena malou sekničku obývala. Holka zabuchala na vrátka; otevřela jí stará panímáma „vejmenkářka“, neboť ostatní od Pavlišů byli všichni na louce u Desinky, kde obraceli otavu. Máně dala pěkně pozdravení, a znajíc se tu, zamířila ze záprsně ihned k postranním, rohoží pobitým dvířkám, na nichž nalepeno bylo několik svatých obrázků z „poutů“. Otevřela a octla se tváří v tvář maličké, již dosti vrásčité ženštině, silně na jednu nohu napadající. Byla to Filoménka, která kromě vrozené záliby i proto švadlenství se chytila, že pro svou chybounou nohu k polní práci nebyla. Filoménka byla čistě a v barvy tmavě přistrojena; sukni měla na sobě krátkou hnědou, černou orliánovou sasku, na kterou rozkládal se při krku pěkný bílý a hodně naškrobený vejložek, na hlavě měla na babku uvázaný tmavý šátek merinový s fialovými květy. Fěrtoušek měla pruhovaný, kanafasový, střevíce silné, kožené. Vypadala napolo po městsku, napolo po selsku, a byla se nejspíše právě z ranní v mladočovském kostelíčku vrátila, ležela „poloviční nebeklič“ a černý růženec posud na stole v rohu vedle „dřevědné“ palice a skleněných hlaviček. Bylať Filoménka tuze dobrá katolička, na všecky pobožnosti a modlení chodila, ba i po poutích se svou chybounou nohou se belhala.

Světnička švadlenina byla přeplněna, že tu hnutí nebylo; veliká pec, v níž jasný plamen hořel, zaujímala asi třetinu sekničky, v rohu byl mohutný stůl, na něm rozličné Filoménčino náradí a náčiní, k zaměstnání jejímu potřebné, a o stůl směrem k okénku podepřen ležel rám s nataženým dílem. Kolem stolu i kamen táhla se lavice, v rohu protějším pnula se vysoko nastlaná postel, na jejíž svrchnici leželo několik zlatých čepců, patrně k úpravě přichystaných. V rohu kolem stolu táhla se po stěně dlouhá řada svatých obrazů na skle, naproti kamnům byla stojací police a vedle ní truhla.

„Vzkazuje vás, Filoménko, panímáma pěkně pozdravovat, esli to má už schystáno?“ začala Máně a blížila se zvědavě k trnožovému stolu, aby se na dřevěnou palici, představující pitvornou ženskou hlavu, lépe podívala. „Bodejt nela,“ odušila Filoménka, vstávajíc s lajce u pece, kde si právě bandory z hrněčku na misku loupala, a belhajíc se ke stolu. „Včera z rána sem to vyprala a naškrobila a mezi dnem pořádem vysušovala a natahovala, až se

to na palici šiklo. Eště dneskom, než sem do toho našeho kostelíčka se vybrala, sem vyšívání na čepci hladila a šatu skládala. Tu se, douchče, koukni, tekne to dopadlo, cák myslíš?“ Švadlena obrátila palici, která Máně jevila dosud jen nahnědlé své dřevěné tahy a holka viděla, jak je čepec, který přinesla i se šatou zašlý, pomačkaný, na palici slušně natažen, jak zvonky, karafiátky a ptáčkové vyšívání pěkně zažloutle na stkvěle bílé půdě vystupují, jak je šata do hlubokých umělých záhybů složena a vzadu rovněž uměle zavázána, jak její krajkové konce se lesknou a s každé strany palice jako křídla svíslá se rozkládají.

„Jejku, Filoménko,“ vyhrklo pojednou děvče, „vy to znáte vyvíst! Vy šecko dovedete, jako pantáta Zeman u lesa, ten taky tuze je šikovnej! Kerak to bude mámě svědčit! Ale jenomej, kerak já to do Budislave donesu, aby se šata nepomačkala,“ dodalo děvče, upadávajíc z obdivu ve strach. „Nic ty se neboj, Máňo, tekne ti to zabalím do loktušky, šata i čepec sou naškrobeny jako kart a kličky na loubku držeť dobře. Tuhle v čepci je dektura sešitá, tu ať paňmáma na drdolek nastrčí, potomej í všecken ústroj na hlavu tekne padne. Konce loktušky sešiju nítej' a ty, holka, vopatrne ich nes, ináč šecko se pocuchá.“

Filoménka rozestřela tenkou starou loktušku, opatrně oběma rukama ústroj naškrobený s palice sendala a na loktušku položila. Pak utrhla s klubka nit, u okénka ji navlékla a sebravši všechny čtyři cípky loktušky, hbitě je zašila. Máňa dívala se mlčky a velmi pozorně na počínání si švadlenino a v duchu zase pro její dovednost, rovnou dovednosti Zemanově, ji velebila. Filoménka však mezi prací hovor navazovala. „Tot, že to paňmáme tekne svědčit bude! Je ženská svetu podobná, třicítku by í žádnej nehádal! Tot bude svarba asi! Kdák svarebníci asi vyjedou? Taky bych se do toho božího kostelíčka na Mladočov podřvala, budu-li nýt kdy!“ Máňa na švadlenku udiveně koukla. „Jejku, Filoménko, dyť svarba do Proseče pojede, cák nevíte?“ Filoménka chvílku přemýšlela a pak se zamračila. „Nezpomela sem, že je to tam u vašich v Budislave samej helvit. Ale tvoje máma přecej je katoličkou, cokrát sem i o službách božích shlídla, kerak to, že s nima, s Krčmárovejma a Blažkovejma, přinde do přátelstva?“

Máňa se zapálila, viděla, že je Filoménka nějak rozbručena, i byla by ji ráda usmířila. „To pantáta náš je evandělík, Blažka stateckýho, co se vod nich Helenka vdává, bratr; ale my holky, Kačka a já, sme katolický po mámě, Filoménko!“ Švadlena pousmála se horlivosti dívčině. „Enu, jakáž pomoc, svardu neuhlídam a taky dálej živa budu! Ale teďkomejc běž, holka, abys byla dom. S kopce líp se tode pude, než semka. Tekne paňmámu vaši zka-

zuju pozdravovat, až kerousi nedeli do kostelíčka našeho zajde, ať se staví.“

„Kázala panímáma, abych vám, Filoméno, vyřídila, jenomej co po svarbe bude, že vám zaplatí,“ vzpomínalo děvče, „jejku, já tak chvátala, že sem nezpomenula!“

„Zdráva's zkazovala!“ děkovala švadlenka a již děvčeti dvéře otevírala. Máňa skočila přes práh, několika kroky přeběhla záprseň, a již otevřenou dosud brankou hnala se ze stavení a po silnici ke srázu kopce. Lehký větřík byl se zdvihl a šuměl korunami osik, buků a javorů, jež nad holým jinak kopcem se pialy; i ochlazoval vánek tváře holčinky, jež pobýtem v horké Filoménčině sedniče a nyní prudkým během se rozpalovaly. Máňa sběhla s vrchu jako vítr, jsouc v mysli rozradostněna, že Filoména práci v čas dokonala a že šata s čepcem a loubkem matce krásně slušeti bude. To snad ani Horačka, ani Podskalská tak hezkými starosvarbami nebudou.

Zastavila se za Cikánkou pod kopcem všecka bez dechu; šátek cacký s hlavy se jí svezl a saska rozepínala, ale cípy loktušky držela pevně v hrsti, aby nic s uzlíčkem se jí nepříhodilo. Nabyvši zase dechu, kráčela Máňa kolem ovocného sadu Cikánky dále, ač již nikoli tak rychle, poněvadž od úprku se jí dosud nožky třásly, minula těžké nákladní vozy, jichž zase před hospodou několik stálo, a šla podél farského lesa až k studni, několik set kroků od Cikánky vzdálené a k ní náležející. Pocítila velikou žízeň a vidouc, že v okově zůstala voda, seskočila ke studni, uzlíček na kámen položila a okov k ústům si nahnula.

Když za nějakou minutu cípy loktušky zase do ruky brala, připadlo jí, zdali konce šaty se snad neshrnuly, když je o kámen opírala, i snažila se nahlédnouti v loktušku. Ta byla však dovedně složená, tak že ústroj všecek pokrývala; i odchlipovala Máňa cípy vždy více, jen aby otvor hodně veliký dokázala. Nejednalo se jí pouze o svědomité a správné donesení matčiných věcí; Máňa Blažků byla nejen vědychtivá, jak přátelství její s krejčím Zemanem ukázalo, ona byla i nesmírně zvědavá. Prála si Filoménčino dílo ještě jednou důkladně prohlédnouti — domů až dojde, to věděla, času ku prohlídce nebude, — tu panímáma šatu chytne a ji ze seknice vypoví.

Máňa táhne cípy co nejdále od sebe — ale běda! Filoména ke chvatu loktušku asi jen ledabylo spíchla, snad i zapomněla uzlík udělat — cípy se od sebe odpáraly a všechny části ústroje panímámina v loktušce skryté skulily se na zem! Z čepce vypadlo dekturové pouzdříčko, na panímámin „drdolek“ ustanovené, a co

nejhoršího, šata svezla se s loubku i s čepce, ba i záhyby tuhé počaly se na ní rozvírati.

Do ubohé, zvědavé Máni jakoby Boží posel byl udeřil; zbledla jako šátek a třásla se na celém těle. Jako ve snu klekla na zem a utřevši si ruce o fěrtoch, opatrně dvěma prsty předměty se země do klína sbírala. Zamazány nebyly, buď Pán Bůh pochválen, drn vedle studně byl suchý, sluněčko, svítíc sem od samého východu, všecku rosu již vypilo. „Ještě že jí šata a čepce do studně nespady — tu aby byla rouně za nimi skočila! — teďkomejc to snad náko dohromady sendá a pak poříčí, aby nahradila zmařené chvílky.“ Usedla na kámen, kde prve uzlík ležel, a podloživši si na klín loktušku, zastrčila nejprve dekturové pouzdro do zadních řásek čepce a pak počala opatrně šatu na sdrhnutý kolem loubku čepce navlékati. Ale pouzdro jí neustále vypadávalo, šata nechtěla se nikterak na čepce šiknout — a čím déle šatou semo tam šoupala, tím více rozvíraly a mačkaly se tuze naškrobené záhyby.

Pot vyvstával na skráních holčiných, když valnou dobu nadarmo se namáhala; posléze spustila ruce smutně do klína a dala se do hlasitého pláče. „Co si jenomej počne, pro Krista umučeního! Takhle čepení přecej do Budislave přinéstí nemůže — kerak by jí matka namlátíla za to, že je takový tlouk a stejně by měla svarbu zkaženou. A čas ubíhá, Božíčku, sídmá jistě už je dávno odbita — po všmé chce matka s tátou jít do statku — a ona, Máňa, tu sedí pod Mladočovem a ústroj nenes!“

Znovu se dala do pořádání zcuchaných předmětů, ale bylo čím dále tím hůře, už po té pěkné parádě nic, ale čistě nic nebylo! Máňa plakala čím dále tím zoufaleji; viděla již, že jí nezbývá, než přes ten hrozný kopec do Desné se vrátit a Filométku poprosit, aby to znova schystala. Ale kdy se vrátí, pro Boha! — a což jestli se švadlena rozhněvá, ji vyžene aneb jestli doma nebude?

S těžkým srdcem a přetékačícima očima vstávala Máňa s kamene a obracela se k Desné zpět. Odhodlavši se, že k Filoménce se vrátí, dala se ihned do klusu; i po kopci chvílkami prudce běžela, pokud jí dech dovoloval. Když k švadleně do dveří vrazila, byla všecka říčná, ve spáncích jí to bušilo, srdce jí tlouklo, jakoby z těla vyskočit mělo, a v boku cítila prudké píchání. Chvála Bohu, Filométko byla doma! Máňa hodila loktušku s věcmi na stůl mezi krajky a šící potřeby; sklesnuvši pak na lajc u kamen, přikryla tvář fěrtoškem a hlasitě vzlykala.

Filométko stála u kamen, kde na vodu s mýdlem se vařící do-

hlížela a při tom se zlatého čepce mlynářky Němcky zažloutlé krajky párala. Když shlédla Máňu do sekničky chvatně vstupovati a pozorovala neobyčejné její počínání si, ptala se udiveně: „Cák hledáš, d'ouče, cák tu chceš?“ „Och, Filoméno, má zlatá,“ naříkala Máňa, spustivši zástěrku s očí, „buďte tý dobroty a pomozte mi! Pán Bůh vám, Filoméno, šecker odplatí — och, nemrzte se na mne!“ Švadlenka ještě stále nechápala. „Cák se ti stalo? — tys, holka, jako bez rozumu!“ „Jen se podivte do loktušky, má zlatá Filoméno, cípy se mi rozděly, šecker se mi skulilo na zem a dyž sem to zkoušela spravít, zcuchalo se mi to, až po tom nic už nejní! Och, Božíčku, já to takhle nesmím mámě doníst, já bych byla tolik řezaná!“

Děvče spínalo ručky a plakalo tak usedavě, že se ho Filoméno skutečně zželelo. „Nenakazovala sem ti, abys s tím d'ála vopatrně?“ pravila, rozbalujíc loktušku. „Toť, takhle to paňmáma na sebe vzít nemůže, to by d'ála teknu parádu, byla by jenomejc pro smích! Šecky faldy sou vod sebe, už jakoby to moje dílo nebylo!“ „A vy to nespravíte, Filoméno?“ tázala se Máňa úzkostlivě. „Stejne bys zasluhovala flákanců, to jenomej žes byla všetečná, se to rozdělo, dybys byla šla s pokojem, nic bys nebyla vyvedla,“ kárala švadlena. „Ale aby paňmáma tvoje neměla zkaženou svardu, spravím to.“ A již kladla hladičku na rozehřátá kamna, odložila mlynářčin zlatý očepák a počala pomáčkany čepce na palici upravovati, šatu obratnými prsty znova do záhybů skládati a na podestřenou plachtu na stole prostírat. Netrvalo mnoho minut, když byl čepce zase pěkně vyhlazen, pouzdříčko dekturové v něm upevněno a šata s tuhými opět záhyby na čepce naražena, tak že se konce krajkou opatřené znova jako dvě svislá křídla s obou stran rozkládala. Máňa ustala v pláči a dívala se upřeně na švadlenu, kterak jí svdlé prsty jen jen hrajou. „To je u Boha,“ pomyslilo si děvče, „kerak to ta Filoména zná!“ Ona do soudného dne tohle by nedokázala! To už tak je dar od Pána Boha, jako jej má pantáta Zeman!

Filoména předměty znova do loktušky balila a děvčeti do ruky je kladla. „Pán Bůh zaplat a naděl, má zlatá Filoméno! Už se, pěkně vás prosím, nehněvejte, — až z poutu přijdu, — dědeček slíbil, že na druhou Matičku Boží na Chlumek mne veme — pěknějch vobrázků, a budu-li mět krejcarů, i růženeček vám donesu, že ste byla tak hodna.“ „Jenomej už jdi, holka, máma se te nedočká,“ pobízela Filoména Máňu. „Snad nejní eště tak dlouho?“ tázala se holka poděšeně. „Do všmý eště daleko, že, Filoméno... Ba nee, d'ouče, všmá už je asi vodbitá...“ „Božíčku, co paňmáma řekne!“ spínalo děvče ruce, pokud mu

uzlík dovoloval. „Já přecej jenomejc bita budu. Mějte se tu hezky a Pán Bůh zaplať,“ loučilo se znova a již utíkalo.

Tentokráte kráčejíc s kopce a kolem Cikánky neohlížela se Máňa ani do údolí ani po Fialově studni, ani k Mladočovu. Měla na mysli pouze, zdali ještě v čas se vrátí? Kdyby na tom mladočovském kostelíčku jen hodiny byly, aby věděla, jak je dlouho. Stežníků na urážku tu je málo a kde jsou jaké, je cesta po silnici skorem rovněž tak dlouhá. A dnes se Máně zdála přímo nekonečnou! To trvalo, než od Cikánky k poříčské kapliče, od ní k hospodě „pod hájkem“ a odtud urážkou po louce k mlejnu v Kalibánce došla! A Kalibánka rozkládá se na počátku vsi, kdežto Blažkovo stavení bylo skorem na samém konci, — za ním byla již jen Kvíčalnice a chalupy na Borku. Máňa chvátala, vlastně chtěla chvátati, ale nešlo jí to; byla již příliš unavena, při tom tísnil ji strach, co dostane ran — Umiňovala si pevně, že nepoví o své nehodě, aby matku ještě více nepohněvala. Ona se toho panímáma stýjně doví, až se po službách Božích u Filoméanky staví! . . .

Obavy, jež děvčeti cestu stěžovaly a ztrpčovaly, nebyly bez základu. Panímáma Blažková, jakmile pospravila dobytek, mléko do kamenice odnesla, nádobí uklidila a dvorec zametla, šla se ihned do komory umejvat, vlasy si zaplítat a se strojit. Chtěla býti hotova, než se hospodář vrátí, aby mu byla k ruce, kdyby něčeho potřeboval. Při strojení libovala si, že je košile s vejložkem i spodní kanafasky hodně tuhy, — bude pěkně široká! Rychle navlékala životek, šněrovala dlouhou pentli kolem háčků samo tamo, nahoře ve smyčku zavázala a za šněrování puntků zastrčila. Vzala ještě mezulánku a fěrtoch — byla hotova — a teď aby tu Máňa s čepením od Filoméanky již byla!

Leč po Máně nebylo ani památky, ač Blažková, jakoby její příchod vynutit chtěla, stokrát na záprseň, z branky, ba i přes lávku na louku vyběhla. Netrpělivě popocházela hospodyně po stavení; tu šáteček bílý vyšívaný a modlitby do ruky si přichystala, tu cosi na kytku opravovala, tu zase se přesvědčovala, má-li nachystaný renčnický křížový a nějaké ty krejčary pro žebráky, — a mezi tím zase vybíhala. Ani ten muž nešel — co si na statku u nevěsty jen pomyslejí! Konečně se Blažek z pochůzky vrátil a žena ihned mu vyčítala, že je dlouho, že v čas nedojdou. „Dyť ty, paňmámo, stejně nejsi schystaná,“ odpovídal hospodář. „Bodejt byla!“ durčila se Blažková, „cák nevidíš, že sem šecka přistrojena — jenomejc eště plášť navlíknu!“ „A to pudeš takhle vlasatá jako ďouka?“ smál se jí muž. „Cák si mám počít, dyž ny ďouče od Filoméanky z Desný nende,“ naříkala Blažková skorem plačtivě. „Před šistou sem i vypravila, už by třikrát mohla bejt přijdutá —

a ona, slota, kdesi se mešká! Že sem rejš sama nedošla.“ „K Filomence je teknej kus zeme a k tomu pořádem skoro do kopce —“ omlouval hospodář dcerku, „eště tu bejt nemůže — nejní fták! Šak ona Máňa dojde; já du se do komory přistrojit, esli pak's mi šatstvo z truhly vyďála?“

„Toť, visí na dydýlkách od svítání, bude tekne provetráno, hnedkom do komory to snesu,“ mluvila Blažková horlivě a již mužovi co nejrychleji sloužila, aby, vrátí-li se nyní Máňa, ihned do statku mohli se oba vypravit — bylat všmá již minula a před desátou chtěli svatebčané z Budislávku vyjeti.

Muž vyšel za chvíli z komory s uherkami vyleštěnými, řemínky pod koleny ozdobně svázanými, bělostným obojkem z košile přes bruslek přehnutým; širák držel v ruce a přes ruku měl ještě kazajku. Vybízel panímámu, aby mu hedvábný šátek na krku hezky uvázala. Blažková seděla na lajci, pohřžena jsouc v trudné myšlení o Mánině nevysvětlitelném otálení; vytrhla se z „myšlíněk“ a učinila k hospodářově pobídce. Ale byla všecka popletena, neboť pantáta ji zakřikl „Cák zasejc, mámo, pleteš, — cák sem Němec z Litrbach, že ny šátek na dva uzly vážeš?“ Blažková smyčku opravila, ale pak zdvihla fěrtoch svůj tmavý k očím a křala: „Já nevím, kerak to s náma bude — my na statek nedojdem — jaká to bude haňba! Cák jenomej se doucheti přitrefilo? — snad kdesi leží potlučena — a my se í nedočkáme.“ „I slota,“ rozhněval se nyní také Blažek, „nic se í nepřitrefilo, je přcejc deň dýlý, mešká se u krčmy a poslouchá, kerak vyhrávají!“ Aby zlost obou rodičů Mániných ještě se zvýšila, přiběhl osmiletý Bobeš s novinou, že pantáta Janko z Borku již se kolem kvíčalnice a hráze ubíral do krčmy k ženichovi, že měl přes kazajku a brucek ještě plášť a že byl široký jako Mikuláš. Přenešťastní svatebčané ihned si v duchu líčili, jak když se družba dostaví za nedlouho průvod z krčmy k nevěstě se hne a jak mezi nevěstiným příbuzenstvem jich nebude!

Blažková nyní již oči neutírala, nýbrž zcela do opravdova plakala a vzlykala a neustále starší své dcerce slot a tlouků spílala. „Běž ke krčmě, Bobši,“ pravila mezi vzlykotem hošíkovi, „a podiv se, esli tam Máňa neposlouchá muziku. Esli í uhlídáš, ať hnedkom chvátá dom, že se í dočkat nemůžem — sic bude řezaná a do chlívka i strčím!“ Bobši nemohlo býti nic vítanějšího, než ke krčmě doběhnouti: panímáma krčmářka jej zná, snad mu nějaký mls podstrčí, zvláště nyní, kdy jeho rodiče přijdou s ní do přízně. I dal se ihned do běhu; sotva však na dvorci se ocitl, počal hlasitě volati: „Už Máňa de, už de, už je tu!“ a pak, ač tam ničeho již neměl vyřizovati, uháněl ke krčmě.

Za málo vteřin vstoupila holka přes vysoký prah, nesouc uzlík v ruce. Blažková ihned, vytrhši jí loktušku, do ní se dala, tak že děvče svoji větu vysvětlovací sotva stačilo dokončit: „Zkazuje vás Filoménka pozdravovat a posílá vám čepec schystanej; abyste to, pařmámo, vopatrně rozdála a na ráz na hlavu navlíkla. jsou cípky sešity nítěj.“ „Sloto jedna, kdák's cárala? Takhle ctíš otce a matku podle vá přikázání Božího? Seš stejně jenomej pro mrzení.“

„Já nichdež, panímámo, necárala, sem šecka ušlá a v boku mám píchání. Je to dálka k Filoménce a semka zpátky, a eště sem v Kalibánce brkla vo kámen a pátu si rozřízla!“ Děvče ukazovalo svoje zaprášené nohy, z nichž pravá lehce krvácela a na podlaze stopy zanechávala; i na tváři její bylo znáti velikou sklíčenost, — proto přestala panímáma se vaditi, vzala raději zavěrák a cípy loktušky rozpárala. Filoméncou pěkně spořádaný ústroj velmi ji uspokojil; opřela malé zrcátko o okénko a opatrně čepení na hlavu si posadila, zastrčivši silný svůj drdolek do pouzdra dekturového a stáhnuvši šatu do čela tak, by vlásku viděti jí nebylo. Pak vkleuzla do objemného pláště, zavázala si modrou pentli u krku, sundala s paláce kytku, do druhé ruky vzala modlitby a šáteček na nich složený a již chystala se k odchodu. „Takhle's vyhlížela, mámo, dyž sme se brali a dyž te ženy očetyly,“ připomínal jí muž, širák na hlavu si klada a kazajku na jeden knoflík zapínaje. „Jenomej že sem byla mladá a tečkomej sem bába skorem bezzubá,“ smála se Blažková, přicházejíc do své míry. „I neé, panímámo,“ ozvala se Máňa nesměle, „vy ste ženská k světu podobná, Filoménka tak hovořila! A taky řekla, že vám čepec a šata svědčít budou!“ „Netlachej!“ hrozila matka, jsouc však patrně holčičtím vypravováním potěšena. „Pantáto, abychom šli! Je dlouho, tuze dlouho! Ty, Máňo, hlídej s Kačkou chalupu, a dybys vodbehla, zamykej a kliku s branky dej pod kámen. Dědeček stejně brzy dom dojde, šel jenomej trošíčku nakouknout, von vál, decka, vystřídá.“ Blažková hrnula se ze dveří, muž ji následoval a brzy zmizeli oběma holkám za stromy bořiny, jež se k louce na hrázi pojila.

To se ti rodičové Máně zdáli dnes divnými! A zvláště matka, jak byla nastrojena, a jak v širokém tom plášti a v šatě do čela stažené cize vypadala, jako by to ani ona nebyla! Zdali pak ji ve statku poznají — a co tam jako starosvatbí asi konati bude? Nyní, kdy trapnou pout od Filoméncy měla odbytu a kdy strach před trestem s ní spadl, nabývala zvědavost v Máně zase vrch. Rodiče nebyli ani čtvrt hodiny z domu, když děvče branku zavíralo, kliku schovalo a táhnouc šestiletou, ještě nerozumnou Kačku za sebou,

*

nejbližší cestou na Budislávek uhánělo. Jako kůzle, Kačku majíc na zádech, vylezla Máňa k vysoce položenému statku Blažkovu, kam před chvílí průvod ženichův s družbou, dvěma starosvatbými a ženichovým přátelstvem byl přibyl. Prodrala se obratně zástupy a přišla ještě v čas, aby slyšela, kterak Jan Janko z Borku říká, stoje vedle Helenky Blažkovy a Jana Krčmáře, dlouhý „viiiš“, v němž v jejich jméně oběma rodičům za chování a dobré vychování děkuje. Uzřela, jak mladý párek „Blažkom“ i „Krčmářom“ nohy a ruce líbá, a jak staří navzájem ruce na hlavy mu kladou, jako že mu dávají svoje požehnání. Uzřela Máňa i matku, Podskalskou i Horačku, všechny skoro stejně přistrojené — a za nimi na stole stály kytky v pryskách, samý panáček, dracoun, pozlátko a flířek.

Nevěsta se Máně tuze líbila; nad pentlíkem měla nesčíslných skládanek a při nich fábory všech barev, nad skládankami v týle věneček — bylo znát, že je bohatá. Toť, ono to bylo nastrojeno všecko, i ti mužští byli košatí — měli na sobě „čtvero“, a když do vozu a na koně se sedalo, bylo to samý fábor růžový a červený, samé zrcadélko a samá rozmarýna! Holka ještě viděla, jak svatebčané do vozu sedají; do prvního ženich s družkou a přáteli, do druhého nevěsta se starou svarde a družičkami, pak zase dvě starosvatbí, ostatní přátelstvo a hosté. Mánina matka i Podskalská a Horačka měly v pryskách kořalku růžovou, nalévaly po cestě do kalíšků a z ošatek házely koláče divákům.

Holky Blažkovy, k nimž se i Bobeš byl přišoural, pochytily jich také několik a hned je nakously; pohlížely za vozy, dokud tyto od statku po hrbolaté a kamenité cestě pomalu sjížděly, — ale pak, když na silnici dojely, brzy Máně i ostatním divákům s očí zmizely. Máňa se sourozenci ubírala se nyní domů; věděla, že by se matka velmi hněvala, kdyby za svarbou lesem až do Proseče běžela. Na silnici nebylo ničeho, co by její zvědavost lákalo a ve statku, třeba že by jí tetka Blažková nebyla vyhnala, měly ženské plné ruce práce se strojením „idla“, byla by jen na překážku. Děti, přišedše domů, vyhledaly si, co jim matka k jídlu nechala, a pojedly s dědečkem Kerhartem, jenž se byl také vrátil.

Okolo druhé hodiny zarachotily vozy v lese na Borku — svarba se vracela, Helenka Blažkova byla už ženou, už nebyla maminčina! Děti běžely zase ke Krčmě, aby viděly, kterak svatebčané tancují, a Máňa dost se divila, že mámě i Podskalské a Horače i při tanci tak pevně na hlavě sedí zpropadený ústroj, který se jí z rána tak snadno rozsypal a jí tolik strachu nahnal. Ještě jí „páta“ pořádem páli!

Se svatebčany zároveň táhly děti do statku. Dívaly se, kterak se sedá ke stolu „nevěstinskému“ a dvěma „přátelským“, kterak se nosí jídlo za jídlem a hojně popíjí, kterak nejstarší družička, Milka Melšova, chce družbovi pentličku na ručníku rozvázati, toho za hlučného smíchu nedovede a vyplatit se musí, kterak Jan Janko „na kolíbků“ sbírá a renčníky i dvacetníky jen jen na talíř mu padají. To vše děti a zvláště zvědavá Máňa ještě zahlédly, ač se jim oči povážlivě klížiti počaly — táhlot na desátou hodinu a tma byla čirá.

Ale pak, když již po „ídle“ bylo a tetka Blažková Helenku svou kamsi na strop před ženami schovávala, — tu již děti spaly na drnu pod okny seknice. Panímáma Blažková, která byla právě s ostatními starosvatbými a ženami starou „vejnenkářku“ Paťavku peřinami z předu i ze zadu vycpávala, aby byla hodně škaredá, až ji ženichovi prodávati budou a k tomu měla Helenku, nevěstu, vyhledati a očepiti — byla velmi nemile překvapena, když jí kdosi oznamoval, že její děcka „ven“ na drnu spějí. „Čak teď-komejc s nima? Dom zavist ich nemůžu,“ uvažovala, „půlnoc táhne, je čas, abychme nevěstu očetyly. Zatrápený d'ouče, vona do noci tu vostat musila — co dneskom se náš už namrzela!“ hněvala se na Máňu. Blažková, švakrová, z nesnázi jí pomohla, nabídnuvši se, že mohou děti na postýlku v komoře přespati. „My postýlka třeba nemáme, švakrová, po čepení to pudě do hospody tancovat a přede dnem se nevrátí žádnej, zatím decka dom vypravíme.“ Blažková z hráze spěšně ven vyšla, Kačku a Bobše jednoho po druhém, aby svatebčané ničeho nepozorovali, do komory odnesla a Máňu vzbudila, by za ní šla. Holka byla jako u vyjevení; nepoznávala, kde se nachází a potácela se za matkou, vzpomínajíc, co se s ní dělo a děje. Blažková, uloživši děti do širokého postýlku, vrátila se k úřadu staré svarde, jenž ještě mnohou práci jí ukládal a který dosud, nejsouc ani bohatou Podskalskou ani Horačkou zahanbována, k všeobecné spokojenosti byla zastávala.

Mladší děti Blažkovy spaly jako když je do vody hodí, přenášení jich nezbudilo; za to Máňa, byvši vzrušena, ihned do spaní dostati se nemohla. Vzpomněla si již, co se s ní dalo, — že asi za nahlížení do osvětlených okének usnula, jsouc po dnešní pouti a příhodě všecka ztrmácena a jako ubita. Zdali pak se s ní matka zítra pro to vaditi nebude — a zdali již zapomněla, že se s uzlíkem tak omeškala? Och, byl to dnes den — plný nehod a zase plný zajímavosti. Až tohle všechno krejčímu Zemanovi u lesa vypoví — ten se podiví — a jistě ji polituje! S myšlenkou na tohoto svého laskavého přítele Máňa Blažků konečně přece usnula.

Na statku Mřeňově.

(Z románu „Jan Jilek“.)

Lidé v Širokém Dole, asi půl hodiny za Lubným, říkali o Mřeňových, že jest to u nich jako u těch zemanů, o nichž je ve starých kronikách psáno; všichni i s čeládkou že jsou jako jedna rodinka a ve statku že vypadá to jako v nějaké staré tvrzi. Nebyla tu sice ani rychta, ani statek svobodnický, avšak co do výstavnosti se mu ve vůkolí málo který vyrovnal, a staré tvrzi podobal se i proto, že čněl osaměle a vysoko na kopci, shlížeje jakoby pyšně na všecku ostatní vesničku.

Mřeňovi byli považováni za rodinu vzornou, ale ke zvláště oblíbeným sousedům nenáleželi, poněvadž se s vesničany málo stýkali. Jejich pole byla na zadkách a táhla se k Oldříši, nastaly-li pak v Širokém Dole, jako ve všech horských vesnicích, záhy sněhy, byli od ostatního světa jako uříznuti; přes příkrou stráň bylo nebezpečno sestupovati k studánce, neřku-li do vesnice. Panímáma Mřeňová byla hezká, možná, ale tak zdrženlivá a tichá jako její manžel; pocházela z Telecího, také prý, jak si sousedky zlobně šeptaly, z takových písmářů-morousů. Děti jejich, ač veselé a bujné, málo mezi vesnickou mládež přišly; školy v Širokém Dole nebylo, ani soukromého učitele, i učila je čísti bába, jež prý každou knížku přečítala, zimního pak času, kdy nebylo na pilno, ukazoval jim otec, jak se malují písмена. Čeládka nebývala u Mřeňů od vánoc do vánoc, nýbrž do ženitby či vdavek aneb do smrti, považujíc se za členy rodiny. Tak to bývalo za sedlákova děda, který ještě hroznou třicet let trvající vojnu pamatoval, za jeho otce, též vysokého věku se dočkavšího, i za nynějšího hospodáře.

Všichni na statku Mřeňově těšili se dlouhému věku; babičce chaloupecké (výminkářce) bylo málem osmdesát roků a ještě dobře viděla a slyšela, ba i při louči čísti dovedla. Oni sami říkali, že mají zdraví a dlouhý věk kromě z boží milosti z ostrého a čerstvého vzduchu na kopci a z ustavičné těžké práce. A pilní byli u Mřeňů velice; statek byl „těžký“, vyžadoval mnoho přičinlivých rukou, sami si dělali kroupy, škrob, „v zejmě“ předli, tkali, drali peří, „dáli drva“, strouhali šindele. I závistníci jejich uznávali, že mají všichni „dar ducha svatého“; lidé jednali s nimi s ostychem, byliť Mřeňovi, i hospodáři i babička chaloupecká, jaksi vyšší, „znamenitější“, nezatrhovali ani tuze po lubensku, ani po horácku. „Inu,“ vykládali si sousedé, „jsou z rodu biblařského, písmářského, a to je už jako poloviční učenost.“

Proto bylo nějakého divení po Širokém Dole, po Lubném a Střítěži, když si Mřeňovi letos k podzimu zjednali na krejčovinu Jana Jílkova! Byli rodina četná, kromě rodičů a babičky čtyři hoši a tři děvčata, a čeládky také hodně; i brávali téměř co rok, „na zejmu“ krejčíka, aby jim „háčky“ pospravil, z nepotřebného hospodářova a panímámina oděvu pro děti nových šatků našil a konečně také pro čeládku, co jí třeba bylo, upravil. K „Mřeňom“ do statku šel každý rád, mohli si v chasnících vybírat; nebylo jim toho třeba, aby k sobě brali takového potměšilce, jenž nejprve u sedláka Jiruše dělal tak pobožného, až to jeho vlastní matce nešlo na rozum, a pak, když z pohonče stal se krejčovským učedníkem, vyváděl až lidem se vlasy ježily!

Měli sousedé širočtí a lubenští na Jeníka Jílků tuze svrchu a srdečně pro jeho zhejralost všechno jeho přátelstvo litovali. Matka-vdova ve své chaloupce živila se tiše přádlem a prací o poli, sestra Helenka vdala se do Střítěže a mladší bratr Jiřík sloužil za čeledína ve velikém statku na Sebranicích, — všichni byli spořádaní, rozšafní. I Jeník brzy po otcově smrti dán byl za „pohonče“ (pohůnka) ke strýci svému vzdálenému, Janu Jiruši, jenž měl největší roli v Lubném. Byl to katolík velmi přísný a oddaný služebník sebranské fary, jenž všechnu svou čeládku přidržoval k horlivé návštěvě kostela, k dlouhým pobožnostem a častému přijímání svátostí. Nemluvný, v sebe uzavřený chlapec dal se Jirušovi snadno a jaksi tupě voditi, vykonával vše, co sedlák a selka po něm žádali. Pro svou divnou povahu zkoušel mezi čeládkou zle; pacholci, pohončové i „ďouky“ se mu posmívali, že je „žblabuňa“, „domáci“, šašky si z něho tropili a vše na vzdory mu činili. Ve stáji jím postrkovali, s „postýlku“ jej shazovali, až by byl býval jednou málem kobylou zašlápnut.

Často, nemoha jich trýznění snést, utekl ubožák do nádherné poloskruté lesní rokle pod Hůrami, kde jako dítě za žití otcova si hrával, ohnivě květy, sladké jahody a maliny na krásných stráních sbíral a šumotem ohromných jedlí, jež Hůry korunovaly, uspávat se dával. Tu pak se vyplakal, na otce vzpomínal, svou budoucnost si maloval; tu si i umínil, že s bratránkem Jirušem nebude, že dojde k dědovi, otcovu otčímovi, Jakubu Jílkovi, by se u něho vyučil krejčovině. Rozpustilí vrstevníci se mu vysmívali, že „na kancaláři ve meste“ dovolení nedosáhne, že byl jeho otec tuze pošpatně u pánů zapsán; leč příbuzní vymohli mu svolení vrchnosti přece, i pobyl Jeník rok u starého, dobráckého, ač trochu dětinského krejčíře. Žil tiše a spokojeně, a dobře v řemesle prospíval, ukazuje čím dále tím šikovnější ruku. Již pokud byl na Jirušově roli pohončem, rád se díval, kterak

chromá tetka čepce, plachty, fěrtochy a šaty šije a vyšívá, u děda pak zkoušel, zda-li by nedovedl na bruslecích a životkách, co dokázala ona na svém díle. Starý Jílek měl z hochů radost, liboval si, žádný že neví, co v něm jest, a prorokoval mu, až se vyučí a kus světa pozná, že mu rovno nebude. Ale stařec po roce zemřel a na radu přátel, hlavně Pavla Chadimy, dán byl Jeník Jílků k mistrovi po okolí nejvyhlášenějším, k Stanislavu Marelovi širokodolskému.

U krejčího Marelů dávaly si šití všechny okolní vesnice; lidu sel-skému bylo právě trochu volněji, i počala se zámožnost jevit i ve stroji. Na panství litomyšlském, „zámeckém“, panoval pestrý, bohatě vyšíváný kroj mužský i ženský, lidé na Poličsku „horáci“ či „zalesáci“ šatili se střízlivěji. Marel šil obojím, jak kdo chtěl a jak si kdo poručil. Lidem „z Čech“ brusleky, lajbíky, životky a pláště pěkně vyšil, mezulánky a kabátky vkusně pent-lemi ozdobil a na temný kroj horácký našil tolik lumberáků, knoflíčků a „penížků“, že byl dost okatý a blýskavý.

Krejčí Marel krom své dovednosti lákal známosti k sobě i veselou myslí; kdožkoli do jeho baráku zavítal, ze smíchu ani nevycházel. Co den říkával chas: „Řemeslník musí bejt k lidem, aby byli k němu. Cák by k našim někdo rád šel, dybich pořádem skruhral a kázal? Na skruhrot jsou babky a na kázání kněží.“ — Lidé vskutku rádi s Marelem si poseděli, a zavdali, ač věděli do jednoho, že jest neznaboh, „machometán“, že kostelu se raději vyhne a že, když se trochu „natyje“, vede nevěrecké řeči. Říkával pak, že nevěří ani v Boha, ani v čerta, ani že je po smrti jaké nebe a peklo. Marel býval každou chvíli družbou, chodil na muziky i přesporní a slavil rád modrý pondělek, jak se tomu v Chrudimi a v Praze, kde také nějaký čas dělal, kdysi naučil. Chasu svou zaučoval všem svým způsobům a zpravidla se mu s ní dařilo. Hoši od Marelů do kostela chodili jen, aby se s „doukami“ pošouchali, písniček vojanských uměli více než pobožných, krčmy všechny vytloukli a poprali se v nich nejednou. A s nimi táhl, hejřil a toulal se Jílek, dával se od mistra a soudruhů sváděti ke všemu, vedl si sice jaksí tupě, často jako ve snách — ale přece s nimi vyváděl, na podiv všem, kdož pamatovali, jakým byl samotářem, a kterak s nikým ničehož nic míti nechtěl. A pojednou zase s kamarády neměl, od mistra vystoupil, starého Pavla Chadimy se přichytil, na pout s ním se odebral, — zajisté nová to potměšilost tohoto hříšníka nenapravitelného!

To vše chasa u Mřeňů vypravovala široce hospodyně, zrazující ji, aby nebrala si do statku Jílka, třeba byl tovaryšem mistra Marelů nejšikovnějším. Ale hospodář namítal, že Jílek v po-

slední době od mistra vystoupil, poněvadž jej ostatní chasníci tuze škádlili a mučili a že, co u matky v Lubném bydlí, ničehož zlého na hochy slyšeti není. Babička chaloupecká pak doložila s významným na syna pohledem, že je Jílek z dobrého, řádného rodu. I ocitl se chasník počátkem září roku 1730 ve Mřeňově mohutné „seknici“ a měl tu vytrvati asi dvě neděle, dokud by všeho sobě uchystaného díla nepošil.

Jizba u Mřeňů vskutku byla starodávné zemanské světnici ne nepodobna. Již přístup byl mohutného stvení důstojný. Veliké dřevěné, vypouklé a věkem zčernalé sruby a silná zeď obklopovaly „dvorec“ směrem k vesnici; k brance ve zdi vedly tři strmé stupně, ve skalnatém svahu vysekané a úlomky žulovými obloženy. Na zad ohraničen byl dvůr chlévy a kolnami, prostranné komory nacházely se ve srubech. Po záprsní přicházelo se jednak k síni před seknicí, jednak k malé zdivočilé zahrádce, k níž tulila se chaloupka či výměnek. Sednice byla neobyčejně vysoká a prostranná, měla dvě okénka na sad, dvě na záprseň, podlahu prkennou, strop trámový, lesklý a rovněž takové stěny. Bylať seknice sroubena ze silných oblých povalů, na jejichž hladkosti a lesku si kolik pokolení dávalo záležiti, natírajíce je olejem z lněného semena vytlačeným. Po dvou stranách seknice pod okénky táhl se pevný „lajc“, před ním v obou rozích stály mohutné stoly o tvrdých deskách a vyřezávaných zkřížených trnožích, na stěnách pak ve stejném směru upevněny černě řezané, kolik loktů dlouhé římsy na nádobí. Bylo ho tu rozličného, hliněného i toufarového, malovaného i jen žlutě a hnědě polévaného. V hlavním rohu světnice stála zčernalá skříň-koutnice, pevně na starobylý zámek uzamčená; na ní pak umístěn kahánek. Několik lenůšků tvrdých pěkné podoby, dva, tři sedánky, obkličovaly stoly a stěny; uprostřed sednice v trámu upevněno bidlo, kolem něhož obyčejně se předlo, jiná tenčí a ozdobnější obklopovala se tří stran ohromnou pec a sloužila ku větrání šatstva a peřin a dosušování prádla. Na „kobce“ bylo několik svazků borových loučí a nůž loučnický; vedle ní při stěně upevněn troudník v podobě malého truhlíku a na zemi stál podstavec ku železnému svícnu. Naproti peci visel od stropu „palác“ sroubený z povalů a latí, černých jako trámy a strop sednice. Bylo na něm nastláno slámy a několik houní, — spávalať tu zvláště v zimě chasa, nyní již po několik dní sloužil palác za ložnici krejčovskému pomocníku Jílkovi.

Je odpoledne, a chasník jest ve stavení sám; i hospodyně, umyvši brzy po poledni nádobí, odešla za mužem a chasou, babička chaloupecká již z rána s dětmi pryč se odebrala. Mělit Mřeňovi „na potůčkách“ směrem k Oldřiši veliký kus louky a tam dnes

dosušovali a nakládali otavu. Menším dětem bylo to vítanou příležitostí zaběhnouti si z louky na blízký lesnatý Štamberk, kde v tuto dobu bylo po strmých stránkách „černých malin“ (ostružin) vždy neobyčejné množství. Den byl krásný, na měsíc září skoro teplý; přiházívá se tak někdy v horách, že za jaro zimavé a za deštivé léto vydaří se podzim nádherný. Okénka seknice jsou otevřena, a pod nimi sedí Jeník Jílků na sedánku. Šije pilně, máje kolem sebe na lajci po jedné straně práci hotovou pěkně rozeštrěnu, na druhé kupu díla přichystaného. Chvillemi stírá si pot s tváře, zavzdychne, cosi nesrozumitelného zašeptá a zase horlivěji v práci se zabere. Jest to táž tvář bleďá, podlouhlá, tytéž plavé vlasy a hlubokými víčky zakryté oči, jež bývaly kdysi na hošíku pozoruhodné. Postava jeho se vytáhla a zesílila, hlava nevězí již tak tuze v ramenách, čímž vypadá tělo souměrněji, ač stále ještě jest to spíše tělo slabého jinocha, než dospělého mladého muže. Oči pozbyly poněkud své plachosti, dívají se chvílemi blouznivě, vždy však smutně; na čele zaryta kolmá vráska a tenká ústa o nepravidelných zubech často jako bolesti se stahují.

Mezi třetí a čtvrtou hodinou zarachotil na zadcích vůz, koně zařičeli a zřetelně bylo slyšet silné zapráskání bičem. Jeník jen mžkl okem na dvorec a uzřel, kterak pacholek otvírá na zadcích vrata a pak spolu s hospodářem a děvečkou vjíždí k seníku. Nevšimal si toho dále, věda, že příjezd ten a odjezd bude se do večera ještě několikrát opakovati, aniž do seknice kdo zavítá. Přišival právě k brusleku chlapce nejstaršího vysoký límec „obojek“ z černozeleňého sukna, hrubým plátnem podšitý a červeně lemovaný, když z nenadání vstoupil sedlák do světnice a hodiv kašket na stůl, usedl blízko Jílka na lajci, utíraje si čelo a tvář, po níž kapky potu ryly do prachu ji pokrývajícího lesklé stružky.

„To máme vedro, jako vo žněch,“ započal sedlák, „troufám, že se nám přizene bouřka ešče poslední!“

„Přál bych vám, pantáto, abyste dostal votavu za sucha dom,“ pravil Jílek srdečně. „Co to práce dá, nežlivá se poseká a dosuší, a radost je, když se tak zvede jako letos, — tak ať vám i díšť nezkaží!“

„No, dyť je do kvíčerka ešče dlouho,“ upokojoval Jílka i sama sebe Mřeň. „Chvátejte!“ volal na dvorec, „ať zasej na potůčka vyjedem.“

Pacholek stoje na vikýři seníku rovněž horlivě otavu vytahoval a ukládal, jakč „ďouka“ na voze rychle ji podávala. Hospodář zatím, odpočívaje, zapředl s Jílkem rozprávku.

„Trvám, že je ti tu smutno, hochu; celičkej deň seš tu sám a sám, jenom s tou prácej.“

Jeník máchl rukou: „Ny je pořádem smutno, ať sem sám, nesám...“

„Takový přecej mladý chasník,“ potřásal hospodář hlavou. „A slejchával sem, že ti nebylo rouno, dyž's ešče u Marelá dál. Cák tebe už ten svět nic netěší?“

„Secko me přešlo, pantáto,“ řekl Jílek smutně. „Už nežlivá sem vod nystra bejvalýho vystoutyl... Tehdivá dyž sem mezi harampátím našel obrázek Krista Pána, kerak umírá na kříži...“ Ale tu se hoch zarazil, že muži skorem cizímu svěčuje se s tajnostmi svého života a ukončil rychle: „Šak me proto chasa dala zle, že sem už s ňou nekaramádil a dál pokání!“

„Vším sem se, že's ňáko vymenenej; selka tule tě pozorovala, že dlouho na paláci se modlívaš a taky v jedenáctou hodinu před polednem klekáš a jakýsi modlení říkáš.“

Jílek se slabě zarděl: „To mám cedulku z poutu; dyž ny bylo pořádem tak ouzko, bratráněk Chadima ny radil, abych vstoutyl do bratrstva svatýho Ignácia a tam ny poručili, abych se modlil dycky v tu hodinu. Tule to mám vytištěno.“ Hoch z kapsy plátěných svých spodků vyňal lístek chatrného papíru, na němž pod zobrazenou hlavou umrlčí vytištěna modlitbička veršovaná. Pod slokou rubrika jakási vyplněna jménem Jílkovým a udáním hodiny jedenácte.

Lehounký úsměv zakmitl se kolem rtů hospodářových. Prohlížeje lístek pravil: „Tolik se modlíš a přecej seš smutnej. Pravá modlitba občerstvuje duši lidskou.“

Tato slova, s hlubokým přesvědčením pronesená, účinkovala na chasník jako prudká rána. Pustil práci z rukou a pokryl jimi tvář. „Ach, pantáto,“ hořekoval, „vod tý chvíle, co sem se nepravostí spustil, dybyste vedel, kerak sem se nasoužil, abych pokoje došel! Byl sem jak mezek břemenem vobtěžkanej, nespál sem, nejed'. Strejc Chadimů ny řek', že to ďábel ny pokouší, a vode mne vodstoutyt nechce; abych dál pokání, kerak jenomej nejvíc' dokážu. S procestvím na pout sem se vydal, pořádem jenomej a jenomej se modlil a tysmičky ztyval k Jezulátku vystrojenýmu a Boží Matce, — strejc me im všem naučil! Jezuleti sukňu sem vyžil, se zvostatníma sa postil a dyž me na tu vysokou horu kráčeli, chde byl klášter se svatým vobrazem, dyčoval sem se do krvava a potomejc, dyž sme s vrchu šli, zasej velikánskej kříž dřevednej sem nes', až ny oudy šecky hrozne bolely. Dyž do Brna sme přišli, zavedli me do kláštera a odtamtád mám cedulku z bratrstva. Tam neli kapli, pantáto, říkali í očistec, — hrůza hrů-

zoucí to byla. Dábly na zdech tam vymalovali, kerak ubohý duše mučej' a za jejich řichy tresty im strojej'. Tuze ny bylo teskno, — pomyslił sem na svoji dušu, — na trápení, co me čeká — já byl velkej řišník, dal se svíst nystrem Marelem, chasou... Nakoutyl sem si vobrázků, na cestě zpáteční zasej se modlił a postil, domka u našich voltářiček v komoře si vystavel, — šecker sem dál, co ny strejce Chadimů i ty cizí kněží radili — Ale pantáto, — cák to šecker bylo platný — pokoje sem nedošel!“

Za řeči hochovy, za níž nejedna slza skanula mu na ruce, potřásal sedlák jen hlavou a stín rozložil se mu po tváři. Čeledín oznamoval, že, uloživše otavu, zpět pojedou, ale hospodář jen kývl a Jílkovi dále naslouchal, nehýbaje se s místa. Konečně, když hoch dávno byl umkl, zeptal se: „Cák matka říká tvému konání?“

„Och, ničehož nic neříká, jenomej vzdychá a černí. Dyby chtěla ke mne zahovořit, — snad by vedela, kerak ny pomoct — — Anebo dyby otec byl na žive — ten se mnou umel, — tenkrát ny bylo líp!“

Hospodář položil ruku na hochovo rameno: „Chtěl bys bejt podoben otcj svýmu?“ tázal se, upřev naň pevný pohled. „Znal sem otce tvýho, byl to služebník Krista Ježíše a evangelija věrný!“

„To manynka taky říká,“ přikyvoval Jeník horlivě. „Ale zvatní jenomej se pošklebujou, že byl neznaboh a kacif. Cák sem se málo pro tole se strejcem Chadimou nahádal? Já na otce dopustit nedám!“

„Chlapče,“ pravil Mřeň slavnostně a povstal z lajce, „esli chceš bejt živ podle vá přikázání božího, kterým se otec tvůj spravoval neposlouchej strejce Chadimy, nemodli se k obrazům a soškám, nechod' na pouty a procesťví, a oltářičky v komoře svoji strhej. Ale modli se, jako se modlili tvoji předkové a jak tebe tví rodičové tomu učili, jenomej žes to už zapomel. Čítej v bibli, v ní tvůj otec taky čtával; chlapče, za starých časů v Čechách nad bibli nebejvalo. Čtávali sme v ní všichni, z kancionálů krásnejch zpívali, z kalicha pili jako bratři a sestry, bratři a sestry taky sme se menovali. Tam v Litomyšli bejval sbor a našich předků biskup. Potomej dyž ta dlouhá vojna přišla, a nepřítel podmanil si českou zem, bibli i kancionály nám vzali, z kalicha pít sme nesmeli a všichni na římskou víru přísahat sme museli, tře tomu žádněj nerozumel. Tehdivá moc lidí pro svedomí ze zeme ušlo. Náš praded — cokrát ny to otec vypravoval! — taky ujdít smejšlel, ale nemoh' se vod gruntu trhnout. Zůstal na panství, a

my šichni, ale svý víry potajmu přecej sme se drželi. Dyž nám zakázali vespolem po našom způsobu se modlit a zpívat, šli sme nočné do lesů, na luka a mezi skály; na našej louce „na potůčkách“ kolikrát sme se sešli! Voldříští a Širočtí veřej', že tam zlej duch rejdy má, videj' tam svetylka, vohnivého muže a louce se vyhýbaj'. Tam i tvůj otec chodíval, dokud zlá nemoc ho nezmoħla. Že sem tvýho otce znal, nel sem nad tebou lítost, dyž's hejřil a se toulal, nel sem lítost, dyž tady u našich sem videl, kerak se trápíš a sesycháš a sem teďkomej rád, že sem na tebe promluvil.“

Jeník Jílků poslouchal dlouhou řeč hospodářovu ani nedýchaje. Prudké pohnutí sevřelo mu srdce, sta myšlenek kroužilo mu hlavou... Vzpamatovav se trochu, nesměle zeptal se hospodáře: „Pantáto tekne vás prosím, ny řeknete, co je to zač ta bible a kancionály?“

„Bible je kniha svatá,“ pravil Mřeň nadšeně, „v ní, v Novém Zákoně mluví Pán Ježíš, Spasitel náš, apoštolové a svatí prorokové! V ní je prauđa, věčná prauđa!“ Sedlák pozdvihl obě ruce k černavému stropu a v mysli Jeníkově znělo to dále, jako ozvěna „pravda, věčná pravda“. „My neli bibli velikou, i Žalmy zpevací. složené a sebrané od mistra Jana Husi,“ pokračoval Mřeň hlasem mírnějším, „ale misionáři ich pobrali a ešče byl pantáta náš mrskanej a velkou platil pokutu. Teďkom tuze sme vopatrní, jsou na to tresty pořadem krutý...“

„To asi proto naše manynka žádnéjch už knih nepřeħovává. Už se pamatuju, že otec nýval ich dost a dost; ve vejklenku pod pecej, na strope ich uschovával. Ale co je tatík umřenej, nichdá sem u našich knížek neviděl.“

„Tak se mi zdá, jakobych byl slyšel, že ich Mikeš Filipů, tvý matky bratr, vodnes do svej samoty na Světy. Nejní divu, že se Jílková bojí, — ženská se neubrání...“

„Dyž smejšlíte, hospodáři, že v bibli a v tech zvostatních knížkách dočtu se tej prauďy, kerou můj otec do smrti se spravoval, řeknu manynce, aby knihy vod strejce Filipovýho ny vpravosila.“

„To udelej, hochu, udelej,“ přitakal horlivě Mřeň.

Rozmlouvající nepozorovali, že v okénku, vedoucím na záprseň, objevila se hlava stařenky v pestrý květovaný šátek zatočená. Naslouchala již chvíli a živá účast jevila se na vrásčité, zcela bezbarvé tváři. Byla to babička chaloupecká; šla synovi naproti, ale nesetkávajíc se s ním nikde, až na dvorec došla. Pospíšila nyní do sednice a hned na prahu volala: „Martine, synu, na potůčkách nevedí si rady, maj'-li votavu ešče zavážet dom? Ženou se mraky, budem nýt bouřku z vůle Hospodina.“

„Už du, babičko, už du,“ odpovídal sedlák. „Vomeškal sem se s Jeníkem Jílkovým, poudali sme vo starejch časech, chdyž bylo ečše s naší vírou dobře... Babičko, tule Jeník chce jdit za příkladem otce svýho, dávno hledá praudu, dávno bloudí ve tmách. Teďkom sem u trochet otevřel zrak a ukázal cestu — Ale už běžím na potůčka, abych našim pomoh'.“

Sedlák spěšně odešel a pádil po „drahách“ k Oldřiši. Jeník Jílků dal se opět pilně do šití, a stařena usedla na místo, kde prve její syn chasníkovi věci tak překvapující vykládal.

„Ba byly to časy inší, milej hochu,“ započala, „už jenomej jako ve snách pamatuju, co ny rodiče o tom vykládali. Co v každým statku, každej chalupe bylo knížek krásnejch, pobožnejch! A všecko to páni misionáři spálili nebo schovali! Dyž potomej nastalo to veliký pronásledování a my žádnýho kneza, žádnejch sborů už nemeli, tu sme se scházeli v tejhle seknici, ztývali do noci, tam ty vokna plachtama zakrejvali. Ó, ty povaly moc a moc pamatujou nářků, slz a rukou lámání! Časem přišel nočne ze sacký zeme knez náš za pláteníka neboli kupce přestrojený, přišel Klejch nebo Litochleb z Morašic, tam v Čechách, a dones' nám knížtičku, špalíček — tu nám bylo blaze. V chaloupce, chde teďkom bejvám, sme ty dobrý lidi ukryli, sousedům zkazovali a vo půlnoci krásnou pobožnost slavili, večere Páně požívali. Ale to šecko teďkom přestalo — zbyly nám jenomej ty louky „na potůčkách“. Tam chde inší lidi ďábla spatřujou, my děti boží k modlení se scházíme!“

Ve hrozné trpkosti skončila stařena svoje vypravování; jako prve syn její zdvihla svadlé, scvrklé ruce, „taclemi“ řasnaté košile jen zpola zakryté, a z očí vyhrkly jí proudy slz. „Což nesmiluješ se nad námi, Hospodine?“ volala, vstavši. „Kriste Ježíši, tys vzkřísil Lazara, vzkřísíš taky panování víry naší a vyved' nás z ponížení! Sestárlna sem v zármutku, do krvava se uplakaly mý voči, dej im, Hospodine, spatřiti den radostný ečše před skonáním.“ Stařena nemluvila již k Jílkovi, šeptala vždy tišeji a tišeji k sobě samé; stála uprostřed seknice, blíže bidla ku předení, oči a ruce majíc zdviženy k povalovému stropu. Jeník Jílků nebyl s to odvrátiti od ní oči i uší, — připadala mu jako prorokyně podivná, která slovy svými jako žhavou rukou sahá mu do duše...

Když opět zraky své sklonil k práci, pozoroval, že na ni nevidí. Bylať se vysoká sednice valně zatemnila, venku zmizela náhle zář sluneční a ode dveří stále otevřených vanul citelný chlad. Jílek, přistoupiv k oknům, aby je zavřel, spatřil, že obloha, ještě před hodinou modrojasná, zatažena jest šedými mraky. Přiblížil se ne-

směle k babičce chaloupecké, která dosud nehnutě uprostřed jizby stála a pravit: „Paňmámo, bouří tu máme; jenomej aby se vaši šťastne dostali dom!“

Stařena se vzpamatovala a řekla úzkostlivě: „A decka! Sou taky na lukách či dokonca v lesi! Poďvám se před stavení, esli dou?“ Pokud síly její stačily, spěchala, spěchala na záprseň, zahrnula k zadkům a nevidouc tam nikoho, vyběhla před branku. Jeník uzavřev dobře okénka i dvěře, šel za babičkou.

Nad celým Širokým Dolem visely černé mraky jako příkrovy. Ve vesnici na hrbolatých cestách zdvihal se prach a vichr točil všude nakupeným spadalým listím. Odevšad spěchali lidé s polí a luk, někteří při vozích, jiní s naplněnými trávnicemi na bedrách. Stařeny zavíraly stavení a odváděly děti do vnitř, pacholci a douky sháněli dobytek do chlívů. Náhle do hučení vichru a vzdáleného dosud hřímání zavzněl nad Širokým Dolem jasný, melodický zvuk; na špičaté, bedněné vížce kostelíčka rozhoupaly se zvony a hlaholily pravidelným úderem daleko po krajině. Stařena i Jílek pozorně poslouchali a chlapec polekaně prohodil: „Cák nechde hoří, paňmámo?“

„To zvoní na mračna,“ odpovídala chaloupecká a doložila po chvíli: „Lidi bláhoví! Ne zvony, ale ruka Hospodinova mraky rozežene a nás uchrání. Buď míno jeho pochváleno,“ vykřikla náhle hlasitě, uslyševši rachotiti na zadcích řetězy a podkovy, „už naši s pola jedou.“ Stařena běžela na dvorec, ale Jílek dále u branky naslouchal zvonům z vížky znějícím i dunění hromu. Teprve když oslepovaly jej blesky a z mračen spustil se silný déšť, zamýšlen odešel do zatemnělé Mřeňovy sednice.

Jiří Šmatlán se stává socialistou.

(Z románu „Jiří Šmatlán.“)

Nebylo týdne, aby si Šmatlán s trakařem nevyjel do Poličky; jednou vzal dohotovený kus černohnědé „verule“, kterou pak faktor do apretu odeslal, jindy pět, šest kusů modrého barchetu s červeným krajem, a vždy si skoro půlčtvrté jednodušky od-tamtud odnášel. V Poličce sice již tak nekvetlo tkalcovství a plá-tenictví jako před čtyřiceti, padesáti lety, kdy celý okolní kraj jen a jen tkalčil, ale stále tam bylo ještě faktorů dost, hlavně takových, kteří dílo vesnického lidu zasílali do blízkých němec-kých Svitav, z nichž stávalo se veliké průmyslové středisko. Pro Šmatlána a jeho vrstevníky byla vždycky práce, ovšem že za mzdu přeskovnou, od let nezměněnou. Šmatlán si se zetěm Zahradníkem často zavdechli, že ať se tkalčí „štoff“ či barchet sebe pilněji, od svítání do večera, víc než třicet krejcarů že se nevydělá, a to ještě aby žena špulovala — a když se odpočítá, že den se promarní dovážením a odvážením díla, zbude dokonce jen krejcarů pětadvacet! Kterak z toho nastřádat na daně, na správkou ve stavení, na světlo, šatstvo a obůj — a na stravu také třeba přidat, vždyť pole a chlív všecko nedá — již ta sůl, koření stojí. U Zahradníků teď dělal jen jeden; Růža, když děti přibýlo, drobotinu stále chovala, na ni šila a záplatovala, stačila jen mužovi navíjet, kozy, drůbež obstarat a společně s ním, když bylo třeba, práci na poli odbýt.

U Šmatlánů ovšem dělali dva; Milča skorem ze stavení nevyšla, stále podnužky šlapala, „jedna — tři, dvě — čtyři, jedna — tři, dvě — čtyři“ — a člunkem házela v horečné píli. Byla stále štíhlá jako prut, tváře skorem již špičaté, ač hezké, výrazné, jako kdysi tatík; trápila se, že se všechny kamarádky řadou vdávají a jen o ni že se hoch ještě nehlásil. Takhle o muzice na ostatky, o pouti, posvícení tančila v hospodě dost s domácími a přespolními, ale o chalupu jejich hoch ani nezavadí. Šmatlán často teskně k dceři pohlédl, bylo mu jí líto a říkal si v duchu, to že proto žádny k nim přiveniti se nedbá, poněvadž on jde bezohledně za pravdou, a ti ostatní jsou lichometníci, farizejci takoví . . .

Zmínil-li se ženě, že Milče let přibývá a hned rozhorleně pravila: „Nežlivá náko pošpatně vdát, to rejš ať čeká, zle í domká nejni — taková se neztratí, bude mít půl chalupy, pole romadu — taková trá do půlstatku se dostane!“ Leč Šmatlán přece pozoroval, že Milče léta utíkají — dlouho-li a bude jí třicet — a to je pro ženskou již povážlivý věk!

A pozoroval let času nejen na své dceři a vnoučatech; všecko se ve světě nějak měnilo a obracelo. Když ve městě se zetěm Zahradníkem dílo odváděli, již leckdy si připadali tak nějak „ze starého zákona“; vystřídalo se u faktorů lidí z celého okolí, a tu nejeden již nenosil zákonový šátek kolem krku otočený, vestu až ke krku zapíatou, vysoké boty, v letě čepici placatou, v zimě beranici. Zcela jiný кроj teď mezi tkalci mladými v oblibu vešel: modré plátěné blúzy, jakých Šmatlán jakživ neviděl, kabátky krátké, kolem krku hedvábné červené stužky s dlouhými konci, klobouk s ohromnou střešou, jak za stara družbové a sedláci — furianti nosívali, ale vyšší, a tak nějak fortelně na hlavu vsazený. Říkalo se, že tuhle „strůj“ z Brna neb z Prahy lidé přinesli, tam prý se pracující lid takto nosí. Zahradníkovi se to nelíbilo, byl nepřitelem všeho furiantství, tichý, zamyšlený člověk, jenž těžkosti života sice poznával, ale trpělivě je snášel. Šmatlán zeťovu nelibost připouštěl, ale sám, maje ve zvyku vše pozorovati a rozbírat, vždy, kdykoli v Poličce dlel, „tu novou módu“ okukoval.

Jedenkrát, bylo to za časného léta r. 1893, odváželi si se Zahradníkem osnovu a zabrousili ještě na náměstí na poštu, aby si tam vyzdvihli „Bethanii“, na kterou společně předpláceli. V průjezdě setkali se s několika muži, o nichž věděli, že také faktorům práci dodávají a že jsou „z nového světa“; ti také vybírali si noviny nějaké, do nich nahlíželi a polohlasně poznámky si sdělovali. Šmatlán si časopis svůj čistě složil, dovnitř kazajky zastrčil, a již opět hrčel s „krakarem“ po náměstí kolem sloupu mariánského, zahrnul ke kostelu a odtud na Dolní předměstí.

Když byli již za posledními domky Nové Kamence, zastavil Šmatlán trochu, urovnal si na trakafi lépe zboží a pravil Zahradníkovi: „Ším se's těch novin, co tam na poště měli? Kerý asi byly? Troufám, že tile lidi, co se podlevá nový módy spravujou, nečtou noviny, jako my čtáváme, ani kerý drží faláš a starosta?“ „Kdož pak to může vedít?“ odpovídal Zahradník klidně. „Novin je teďkomej kolik set, chdyby je měl člověk šecky přefíkat, ani by nestačil! Sem rád, chdyž „Bethanii“ přečtu a ten „Deník“, chdyž mi ho soused, Maděra, pučí — nemám teďkomej kdy.“ „To mi věř, brachu,“ začínal Šmatlán, „chdyby to možná bylo, přefíkal bych noviny a knihu, chde kerou — pořádem se mi zdá, že toho vím málo, už za mlada sem byl na to navedenej, abych božskou praudu všude vyhledával. — — — Vzdychl z hluboka, vzpomenuv zase jednou na toho, jenž mu veled pravdu a světlo hledati a jehož obraz, kdysi tak určitý a jasný, bledl a ztrácel se mu v mysli. „Našinec je v tom zle,“ pokračoval Šmatlán po malé

chvilce, „kdák knih a novin dost a dost nabrat? Těle učení — těm je ináč — mají šechnu příležitost — čtou si a učí se, jak srdce ráčí — sprostěj člověk vod šeho je vodstrčenej... Aby byla na božím světě spravedlivost náká — to nejní!“

Trakaře obou tkadlců doprovázely vrzotem a hrkotem svým řeč Šmatlána, vždy více se rozohňujícího, tak že muži ani neslyšeli, že již chvíli za nimi klapají kroky. Když Šmatlán skončil, ozval se za ním krátký, jakoby řezavý smích a když se ohlédl, spatřil, že je dohonil muž neznámý, oděný také, jak se tkadlec vyjadřoval, „podlevá ty nový módy“. Měl modravou, trochu již vybledlou košili, široký klobouk, šat kdysi temnošedý, teď již obnošený, malé šněrovací střevíce, nad nimiž vzorkované punčochy koukaly; byl postavy prostřední, jen o málo větší než Šmatlán sám, slabší, bleděho líce a šedomodrých, poněkud unavených očí; černé vlasy pomádou napuštěné, sčesány byly s obou stran ke spánkům a tu splývaly s úzkým pruhem taktěž černých kadeřavých vousů, jenž táhl se od uší až k vyholené bradě. Na rtu horním vyrůstalo jen slabé chmýří.

Oba tkadlci, podivným smíchem jsouce zaraženi, na chodce poněkud nedůvěřivě pohlédli; ale ten se jim hned ozval: „Divíte se, proč jsem se zasmál? Inu, tak mi to přišlo k upřímnému smíchu, že všude, ale všude je slyšet žalobu na světskou nespravedlivost.“ Očekával, že se mu někdo z oslovených ozve; leč ti mlčky dále se ubírali po kamenité cestě, jakoby usilovně dávali pozor na překážky, trakaře jejich zadržující. I dodal neznámý: „Abych řekl zpřímá, je mi to dost divno: lidé na nespravedlivost a břemena ustavičně nařikají — ale aby přiložili ruce a křivdu, kterou jim svět činí, napravili — to se jim nezdá.“ Zase se nedočkal odpovědi; Šmatlán již již ústa otevíral, ale tu k němu zeť pohlédl úzkostně a vyčítavě, jakoby chtěl říci: „Vy po cestě reptáte, tento cizí člověk vás vyslechl — aby nás tak udal...“ I spolkl Šmatlán přichystanou odpověď a zase před sebe se zahleděl. Leč cizí muž nedal se tak snadno odbýti; kráčel statečně podle nich, často veliký v modrém plátně zatočený balík pod ramenem si urovnáváje, a za několik minut zase se ozval: „Taky si vezete dílo domů, že?“ řek', ukazuje na osnovu, zahraženou balíky, z nichž pásma bílé bavlny a rezných nití čouhala. „A odkád pak, občané, smím-li bejt tak opovážlivej?“ Šmatlán i Zahradník zarazili se nad nezvyklým titulem, leč přes zeťovo mrkání odpověděl tentokráte Šmatlán: „Já jsem Iří Šmatlán z Javorova, pod lesem, a tule je náš zeť, Růži naší manžel, Zahradník z Tříště, z horního konce.“

„I to jsme skoro jako sousedi, od občana Zahradníka není

k nám víc než čtvrt hodiny. Já jsem Hamerník, z Betléma, numero třetí.“

Zahradník ještě nedovedl se zhostiti nedůvěry. „Přecej Hamerník mladý umřel ešče za svobody, může tomu bejt skorem půl roku, a starý ten už je romadu let, už snad sídmý, zakopanej. Hamernička teďkomejc je v chalupě sama,“ vykládal suše, zpola k tchánovi jsa obrácen.

„Bejvala,“ odtušil průvodce skoro podrážděně. „Když bratr Bobeš umřel, matka mocí mermo chtěla, abych šel domů, chalupa že bude moje, škoda ji prodávat nebo najímat a dělat že si můžu taky podle libosti. Šel jsem, abych pravdu řek', dost nerad, jsem v Brně skorem od šestnácti let, dělal jsem tam v nejpřednějších fabrikách, plat mi šel hezkej — a v Brně je docela jinačí svět než na naší samotě — tam člověk pozná, o čem u nás jaktěživ neslyšel... Votevřou se mu mozek a voči... Ale když matka ustavičně lamentila, že je jako kůl v plotě, přijel jsem. Taky jsem hned práci v Poličce dostal — a dobrou — umím dělat docela jinačí dílo, než zdejší — a ještě mne faktor přemlouval, abych šel do Svitav, do Brněnce, že se můžu každou sobotu vracet. — Ale to matka naše nechce — no, dokavád bude živa, udělám jí po vůli — ale pak zase se do fabriky některý dám, u nás na Betléme to nevydržím —“

Muži poslouchali nenadálého druhá, Šmatlán upřímněji, Zahradník mračivě. Hamerník dobře si toho povšiml a obrátil se k němu s přátelskou otázkou: „To jste jistě slyšel, že jsme byli u Hamerníků dva bratři — sestra, nejstarší šla s mužem, Navrátilem, do Ameriky, za jeho přátelstvem.“

„I, já se těch Betlémskejch mnoho neušímám — nemám na to chdy —“ odtušil Zahradník neobměkčen, „a taky jsem byl na vojně, to se člověku sousedstvo z paměti vytratí. Vy ste vojákem nebyl?“

„Byl jsem silně slabej; hned, jak mě prohlídli, řekli „untaublich“. To víte, tkalcovina síly nepřidá, je to jedno, doma nebo ve fabrice. — —“

„Ba, ba!“ přisvědčoval Šmatlán horlivě. „Prsa bolejí, nohy slábnou, chdyž pořádem ty podnúžky šlapou — prachu a pazdeří se kadlec naloká, diu si plíce nevodtráví!“

„A proč kalčíte, když je to takový?“ namítl Hamerník, dotknuv se Šmatlána ostrým pohledem a skoro úsměšně koutky svých rtů stáhnuv.

„Dyž ste zdejší, přecej víte, jak to chodí. Pole nás neuživí, sejeme oves, jeřici, bandory sázíme — žito ozimní stejně sněhy vy-lézej' — šak víte, jak málo obilí platí! A což ti, keří nemaj'

pole? Ví Hospodin, že bez kalcoviny bychme tu hladem umřeli. Ináč — — skoro těch pár šestáků nestojí za práci — když kohoiti kokrhají, už k ní sedáme a do kvíček si nepolevíme — —“

Hamerník prudce hodil hlavou, div mu vak s přípravou nevyklouzl pod paždí: „Však by se ta práce vyplácela, kdyby nás nevodíral kapitál! Nejdřív zbohatne z ní fabrikant, co dává přízi a osnovu, pak faktor, pak obchodník, kterej ji prodává — my, co ji děláme, nejmín z ní máme! My dělníci jsme vydědenci!“

Šmatlán poslouchal s rostoucím podivením; co kapitál, nikdy neslyšel — ale domýšlel se, že to také nějaká křivda, ve světě proti boží pravdě páchaná. A kterak to zná tenhle Hamerník vykládat, jak s tkadlci každý postrkuje! Kýval tak horlivě hlavou, až Zahradník odmítavě řekl: „Tole ináč nejní; každěj chce bejt živ — a chdyby nám faktoři práci nedávali — přecej’ bychme si nemohli přípravu kupovat a pak dílo prodávat? Cák chdyby nešlo na vodbyt? Slejchám, že ti malí řemeslníci v městách, co se udělaj pro sebe, nemaj’ líp nežlivá my.“

„To se všecko dá na jiný základy postavit, nežli svět teď stojí,“ pravil Hamerník s tajemnou tváří — „a taky postaví . . .“

Mezi tím přešli Starou Kamenec a kolem rybníka u sádecké školy zabočili mezi pěkná sádecká stromořadí, Černý potok vroubící. Za krátko se Zahradník zastavil, hodlaje se s trakařem svým pustiti do kopců, k Třišti se sklánějících, kdežto tchán jeho měl stálou cestu údolím. „Pojeď s náma,“ pobízeli Šmatlán, „stav se u našich, máma bude ráda i Milča; za fárou vyjedeš s Hamerníkem na Betlém a pak seš hnedkom domka — bude mám veselej’.“

„Mám už dlouho,“ odpíral zeť. „Nežlivá dojedu, potáhne šístá a ešče bych rád na zejtřek připravil si dílo — začnu hnedkom, jak se rozšeří. Vzkazuju paňmámu a Milču pozdravovat, pro „Bethanii“ si kerejsi deň sběhnu, nebo ať i Milča donese, esli bude mět chdy. Buďte s Pánem Bohem.“ Zahradník potřásl Šmatlánovi rukou a trochu smekl před Hamerníkem, jenž vesele, pošinuv svůj širák, „Na zdar, občane!“ zavolal. Za statkem jedním pustil se tkadlec po drahách vzhůru a záhy oběma mužům zmizel s očí. Byl skoro rád, že Hamerníkovi unikl, znechutil se mu svým furiantstvím a smělymi svými řečmi. Jak se jen pantátovi mohl zalíbiti — to jen proto, že mu přitakal, když nad převráceností a nespravedlivostí světa bručel! On, pantáta, toho žalování již nenechá, — ale ten Hamerník, jakoby všecko převrátiti, všemu se pošklebovati chtěl . . . Jen aby se ho tchán nechtyl, dobrotu žádou by takové přátelství nedělalo.

Tolik se namrzela a nastrachovala z nenadálého v Nové Kamenci setkání, až dostal se poli a malými bořinami do Trávníč, ani nevěda jak. Hodiny na kostelní věži ukazovaly teprve čtvrtou hodinu, jel ve svém rozčilení zajisté rychleji než jindy. Růža již jej pod lipou vyhlížela, chovajíc nejmenší děčko v táči a napásala při tom kozy, držíc je za dlouhé provazy, ostatní dvě děti batolily se po trávníce. Hned spěchala zatápět a do sklípku, aby mužovi mléčnou „poljuku“ uvařila a on, odloživ svrchní šat, usedl na pelest postýlku a „houral“ nemluvně, které žena do konoušky uložila. Při tom jí vypravoval, jak se s pantátou sešli v Poličce, a vyzdvihše si „Bethanii“, společně se vraceli, až je na silnici betlémský Hamerník dostihl. Růža, kloktajíc v mléce mouku, bedlivě naslouchala popisu Zahradníkovu, ale když se jí ptal, zdali na Betléme zná starou Hamerničku, pravila, „že s Betlémskejma nichdá nebyla, ani v Javorově ani tady, Hamerničku že jí v kostele neukazovali — snad je na druhou stránku?“

„Toť bude, jako že bude!“ zvolal Zahradník. „Věrný evandělík ani by takhle mluvit nedokázal; chdyž jsem dával „s Pánem Bohem“, poudal mi „nazdar, občane“ a pořádem toho občana mně a pantátój votloukal vo uši. Leta letoucí říkali sme: sousede, pantátó, strejče — teďkomo už jenomej občane — bodejť by tole nepřevracel, chdyž všechen svět chce předělavat.“

Růža postavila „poljuku“ na stůl, přinesla chlebiček, nůž a lžici a zamyslivši se, pravila po chvílce, když muž již trochu pojedl: „Poudal’s, že měl širák velikej, modrou košilu . . .“

„Do konca ináč se nes’ nežlivá našinec,“ odpovídal Zahradník, horlivě sousta polykaje.

„Byla tule na naší fáře, chdyž sem máslo vodváděla, řeč, že už taky k nám se dostali náci nespokojenci, tak se mi zdá, že socijální im říkali. Dvojtíhodná panička tuze našíkala, teďkomejč že drobet pokoje nebude. A malovala je paničce ze školy, že jako nosejí širáky, košile modrý a pásky na krk jako kreu červený — tole prej je jejich kraj . . . Já jenomej stála a poslouchala, nichdá sem vo tomletom neslyšela. Aby tak ten Hamerníkú byl z něch!“

Růža dokončila neobyčejně dlouhou tuto řeč a rozevřela své dosud pěkné modré oči na muže do široka.

„Toť že je, toť že je,“ horlivě přisvědčoval muž, nožem o hranu stolu klepaje. „Ináč nic paničky nehovořily?“

„Jenomej že je toho už ve městě, jako v Poličce plno, a že to stejné přišlo z Vídně, nebo-li z Brna a z Prahy.“

„A ten Hamerníkú byl toliká rokú v Brně a poudal, tam že se člověku vtevřou oči a mozek. Aby tak pantátój hlavu spletl —

má stejně vodjakživa diunejch myšlínek. Jak bude chdy, skočím do Javorova pro „Bethanii“ a pantátoj’ řeknu, co je ten Hamerníků zač!“

* * *

Zatím co Zahradník nejprv sám, pak se ženou trutil se nad neslýchaným setkáním, Šmatlán v duchu si liboval, ba Pánu Bohu blahořečil, že dal mu sejíti se s rozumným člověkem, který poznal svět a na jeho převrácenosti moudře dovede pohleděti. Hned, jak zeť na kopci zmizel, řekl si, že mají ještě dobrou hodinku do Javorova, k jejich chalupě — to si s Hamerníkem mnoho nového a pěkného povědí. A dělník také okamžitě navazoval rozprávku, vyptává se, co jest to za „Bethanii“, pro kterou si Zahradník dojde.

„Byli jsme si pro ňu na počtě, tam ve městě, držíme i se zetěm do spolku, spíš já, potomejc on i přečte a taky sousedům pūčujeme,“ vysvětloval tkadlec ochotně, a již zastavil trakař a sahal pro složený list do náprsní kapsy. Zatím, co jej Hamerník rozbaloval a prohlížel, hovořil dále: „Já už co sem se k pravej víře Kristovej přihlásil, pořádem ňáký noviny držím; „Českokobratrskýho Hlasatele“ sem si brával a chdyž ho zastavili, zasej „Hlasy ze Siona“ — teďkomejc se nám „Bethanie“ zalíbila, je tam hezký čtení, kolikrát lepší nežlivá kázání v kostelích; chdyž i přeříkáme, hnedkom cestu k Bohu Hospodinu a Spasiteloj’ líp poznáváme.“

Hamerník úkosem pohleděl na tkadlce, vedle něho stojícího a radostně hovořícího, a pousmál se; pak složil „Bethanii“, podával mu ji a řekl: „Už jsem pozoroval, že jste čtenář; ale to se vám, občane, opravdu divím, že držíte na takovýto kněžourský plácání a za ně těžce vydřenej groš vyhazujete — mohl byste věru něco moudřejšího brát!“

„Kněžourský plácání?“ opakoval Šmatlán zaraženě.

„A není?“ odušil Hamerník ohnivě. „Nepíšou a nepsali všechny noviny, který ste jmenoval, kněží? A víte, proč to píšou? Z upřímnosti ne! To aby nám všem lidem sprostým nasypali prachu do vočí... Sám ste tam za městem si stěžoval, že učení směj’ si číst a učit se, jak se jim zalíbí. — — A víte, proč jenom sami toho užívaj? Kdyby sprostej lid, dělníci a vydědění taky se vzdělali, líp by všecku tu nespravedlivost poznali, dupnuli by si a chtěli by svoje!“

Ve Šmatlánově duši jakoby něco praskalo a se lámalo... „Smejšlím,“ pravil za chvilku zarmouceně, „že by takový lidi

učení, na kněžství ustanovení, Spasitele našeho Krista Ježíše následovníci, přecej nepsali lže a nás neklamali!“

Hamerník zasmál se zase tak řezavě jako v Nové Kamenci. „Následovníci Kristovi! Pěkní následovníci! Kristus byl chudej, byl občan, dělník, jako já a vy, pracoval slovem a duchem jako my rukama, neměl kolikrát, kam by hlavu složil — a tihle! V samým zlatě se hrabou a i ten nejmenší z nich je hrdopýšek, o člověka sprostýho zavadit nechce, jen si ho podrobit. Mějte, občane, rozum, to, co píšou a na kazatelně mluvěj’, jsou jen slova — skutek utek!“

Šmatlán vzpomněl na nebožtíka Hronského jak byl nepřístupný, na jeho nástupce, jakým je velkým pánem — vzpomněl také, že ten, jenž mu kdysi byl pravým následníkem Krista, vytrvati nedovedl... Ale přece nechtěl Hamerníkovi úplně za pravdu dáti: „Neříkám, že moc a moc lidí protivá Kristovu naučení nebloudí, — ale my evandělíci reformovaní řídíme se podle vá mistra Jana Husa a podle vá biskupa Komenského — a to přecej byli věrní apoštolové Krista Ježíše...“

„I neřídíte,“ směje se odpíral Hamerník. „Řídíte se podle toho, co vám který farář poručí a káže! Mistra Jana Husa a biskupa Komenského toho si i já a naši vážíme!“

„A kerý ste vy víry?“ ptal se Šmatlán skoro bázlivě.

„Rodiče byli katolíci a dali mě ve svý víře pokřtít, — ale já už dávno ty bludy prohlíd’ a vodhodil. Jsme teď se soudruhama svobodně smýšlející občané bez vyznání.“

„To teda nejste ani na tu, ani na druhou stránku. Už rozumím, proč žádnéjch novin nečtete. Na velebný ani na dvojctihodný pány nadržíte, a v tom „Deníčku“ je stejně jen vo samej vojně, nebo kde se jaký neštěstí přihodilo, — to duši k Bohu a pravdě nepovznese.“ A Šmatlán pohlédl na Hamerníka útrpně, jakoby mu bylo líto, že tento rozumný člověk postrádá duševního chleba.

„My nepotřebujem’ žádnéjch kněžskejch ani císařskejch novin, my si je pišeme a vydáváme sami,“ pravil Hamerník, příkláněje se k Šmatlánovi.

Ten potřásal nedůvěřivě hlavou: „Přecej sprostěj člověk nemůže vstanout vod veřtatu neboli vodložit motyku a přichytit se péra, aby psal inšim lidem pro poučení!“

„Proč ne? Má rozum jako ti bohatí páni a kolikrát lepší. Já sám nejudenkrát, když jsem co nepatřičnýho spatřil, jsem si sed’ a do našich novin to napsal — však to v tiskárně opravili, když to nebylo na vlas dobře napsáno. A jsou mezi náma taky lidi

učení, kterým jde bída sprostýho lidu k srdci, ti taky nám píšou — a co studentů mladejch...“

„Že sou?“ ptal se Šmatlán zase skormouceně. Slova Hamerníkova připomněla mu všechny jeho minulé boje... .

„Jak by nebyli! Jináč bysme my dělníci nemohli tolika novin vydávat! Máme, občane, už šestnáctery, tisknou se v Brně, v Praze, jak kde — sami si na ně platíme, dobrovolně kde jakej krejcar na ně strádáme... Ale,“ pokračoval dělník, když Šmatlán zaraženě na něho pohlížel, „vy děláte, jakobyste vo tomhle nikdá neslyšel — dyť některý už na pátej, ba na sedmej rok vycházej!“

„Je to k víře nepodobno, aby si sprostej chudej lid moh' vydávat noviny, jako faláš a profesor ňákej!“

„Tak se na ně podívejte!“ zvolal Hamerník a sáhl si do kapsy. „Držím si se soudruhama dvoje, jedny, ty starší, už v Brně jsem míval, „Červánky“ se jmenujou, ale líp se mi líbí „Zár“, co v Praze se tiskne.“

Strčil tkadlci dva archy do ruky; Šmatlán hned utkvěl na titulním obrázku jednoho z nich, představujícím skupinu čtyř osob. „Tole má jako bejt ňáká svatá neboli anděl?“ ukazoval na střední postavu.

„Na anděly a svatý my nedržíme,“ zasmál se Hamerník. „To je osvěta a pravda, přece vidíte, že drží pochodeň a má nad hlavou hvězdu! A tady stojí: „Časopis pro šíření osvěty a hájení pravdy“. Ale ne pravdy jenom pro bohatý a pány, — tu na pravo je dělník, při práci, jen tak v gatích a košili, kladivo a kovadlinu vedle sebe, v levo žena s dítětem. My ty svoje ženské nezavíráme a nevodstrkujeme, taky jim pravdy a světla dopřáváme.“

„No, ženská vo tole hrubě nedbá,“ namítal Šmatlán, vzpomínaje, jak žena jeho ani za Plíhala, ani za něho výkladům bible a postil ráda nenaslouchala.

„Naše ženské dbají; některá i do novin píše a pro pravdu třeba dá se vod ouřadů zavřít...“

Šmatlán žádostivě obracel oba listy semo tamo a posléz pravil: „Taky bych se rád dočet, jaká ta nová prauda je, co přeje chudejm a sprostejm lidem; v našich novinách jenomej' pořádem píšou, abychme se poddali ve vůli Hospodinovou, ale kerak by nám pomohli, s tím sou ticho... Nemoh' byste bejt ty dobroty a mně ich na ňákej deň pučit?“

Hamerník se chvíli rozmýšlel. „Ještě sem je sám nepřečet — — a kamarádi budou čekat — No, vemte si třeba „Červánky“, už to ňák spravím. Ale přijďte k našim na Betlém, mám starejch čísel

doma uschovanejch dost, půjčím vám, co budete chtít, — to se vám jak se patří v hlavě vyjasní.“

Šmatlánovi zablýsklo se v očích, ale přec řekl: „Třá bych paňmámě Hamerničce překážel!“

„Bude ráda. Pořád vyčítá, že s nikým ze sousedstva nekamarádím. U našich si pěkně pohovoříme, matka naše nás vytrhovat nebude, je chyná na sluch už dávno. Tedy přijďte a pro občana Zahradníka se stavte, má k našim na Betlém blizoučko.“

Šmatlán neřekl ničeho, ale pomyslně si, Zahradník že asi sotva přemluví se dá. Přejeli již Javorovský kostelík katolický i evangelický „dům Páně“ a tkadlec chystal se zabočiti mezi louky ke své chalupě. V zahradě farské procházel se mezi květy mladý farář, a když Šmatlán pozdravil, pozdvihl slaměný klobouk, ale udiveným pohledem utkvěl na jeho průvodci. Šmatlán přes mostky bral se k lesu, a mladší tkadlec záhy kráčel po úbočí Vysokého vrchu. Doma se Šmatlán ani ženě, ani Milče o ničem nezmínil; „Bethanii“ i „Červánky“ pečlivě uložil a s chvatem konal přípravy na zítřejší den, by se dříve k četbě dostal. Z večera obě ženy ustavičně někam ven posílal; obával se, že by mu překážely.

*

* *

Než se ještě Zahradník přichystal do Javorova zajít, přišel tchán v neděli časně odpoledne, as tři dny po oné cestě z Poličky, k němu do Tříště; nesl mu „Bethanii“ a vyzýval ho, aby si spolu vyšli na Betlém, že by se mohli zastavit u Hamerníků a pak společně do Javorova k nim, Šmatlánům, na besedu zajít. Snad by se i Růža s dětmi mohla vybrati, poskočily by si v lesíku, zatím co by muži pro Hamerníka došli. Zahradník při tchánově výkladě rychle pohlédl na ženu, která u kamen nádobí domývala a v mísniku je pořádala, oba se zapálili, a mladý tkadlec počal se na lavici pod oknem nepokojně vrtět, jakoby nevěděl, co si počítí. V konoušce spalo nejmenší děcko, ostatní dvě na postýlku, — nahonily se před polednem tolik, že hned po obědě je matka uložila. V sednici až na Růžino slabé řinčení nádobím panovalo úplné ticho, a Šmatlán, jenž seděl nedaleko zete u stolu v rohu, marně čekal, že někdo promluví. Konečně stal se netrpkělým a řekl skoro mrzutě: „Jako byste neslyšeli! Chystej se, zeti, přecej! Eslí nemůž Růža hnedkom pro děcka, stavíme se třá, až vod Hamerníků se vodeberem.“

Leč Zahradník s „lajce“ nevstával. „Proč bychme zrouna k Hamerníkom chodili? Skorem ho neznáme, můžem inám na besedu!

A stejně, jaká beseda s cizejma lidma. Rejš tu buďte s náma, pantáto, už tomu dávno, co ste s Růžou a děckama nebyl, děláte se vzácným!“

Šmatlán nepokojně na lenůšku poposedal. „Já k Hamerníkům musím, — mám vodvádět noviny pučený, — a slíbil mi romadu novýho čtení... Jenomej poď, kdák ví, co tam uslyšíme, s ním je řeč, má dar ducha!“

Ale Zahradník stále se ještě nehýbal; Růža, srovnavši nádobí, sedla na „lajc“ u kamen, sepiala ruce a nějak úzkostně na muže pohlížela. Tento pohled dodal mu jaksí zmužilosti, přihladil si vlasy a započal uctivě: „Nemůžete říct, pantáto, že bych vám dycky nebyl dal vaši čest, že bych co protivá vám neboli paňmámě dál, seuším sem bejval spokojenej, jak ste to po mně chtěli — ale to musím říct, že tale známost s tím Hamerníkovým je nepatříčná věc, a že z ní ani nám nic kloudnýho nepojde.“

„Jaká věc nepatříčná, chdyž se chci sejdit s člověkem světa zkušeným? Je mi toho potřeba, u nás v Javorově, co souseďům sám neřeknu, nevedí, a páni učení ti s chalupníkem na besedu se ne-sejdou, maj' nás jenomej za otroky, za selský chomouty!“ vyčítal Šmatlán trpce.

„Chdyž ale ten Hamerníků nejní rozumnej člověk, chdyž je buříč, nespokojenec, kerej by nejrejš celej svět rozbil a rozkopál! Takovým prej říkaj' socijálisti, a satanáš a socijálista to už prej je skorem jedno!“

„Vodkáď tolenon víš?“ divil se Šmatlán rozhorlenosti zeťově.

„Růža naše to zaslechla na fáře, a já taky strčil mezi lidi uši, abych zvěděl, kerak to s betlémským Hamerníkem je, — hnedkom se mi nelíbil, chdyž se k nám v Kamenci přidal.“

„Bodejt' na fáře haněli, bodejt' kněži komu přáli!“ počal se Šmatlán rozhňovati. „Chtěj' jenomej, abychme pod pátou se im plazili — samou pokoru, trpělivost nám kážou! Aby chuderoj ruku podali — toť neé — je im pro poškleb!“

„Pantáto, takle ste nichdá nemluvil, to istotně vám ten Hamerníků nakukal!“ pravil Zahradník zarmouceně, a Růža u kamen utírala si zasazené oči. Při svém mírném muži odvykla již brojení, a faře i „dvojctihodnou paničku“ měla v opravdové úctě.

„Potřebuju já Hamerníka — já mám ty faláře vyzkoušený!“ hněval se Šmatlán ještě prudčeji. „Cák sem málo vod nich zkusil, celičkej život mně votrávili, — ba votrávili!“

Šmatlán složil hlavu mezi obě ruce a zatrudil se; oba manželé mlčeli, v sednici bylo slyšeti hlasné oddychování spících dětí. Za chvíli Šmatlán se otrásl, vstal a pravil zeťovi ponure: „Pudeš teda se mnou na Betlém neboli nepudeš?“

Tichá Růža vstala a přiblížila se k otci: „Pěkně vás, tatínku, prosím, nechoďte! Jenomej do neštěstí vás ten Hamerníků přivede!“

„Ešče ty přidávej! Cák sem děcko malý, nerozumný? Jakobych do lví jámy šel, do pekelnýho vohna!“

„Kdák ví, esli nejdete,“ podotkl zeť zdlouha.

Ale to již Šmatlán hněvivě sebral svůj malý kulatý klobouk, zamáchl rukou a se slovy: „Pěkně tátu uctíváte“ letěl z chalupy na cestu.

Manželé běželi za ním, ale tkadlec uhněl vzhůru po silnici, která tuto velmi stoupala; teprve když všecek uhnán dostoupil malé planinky, kde krčilo se několik dřevěných chaloupek Betléma pod vysokými javory, košatými jeřáby a višněmi, na nichž dosud bylo plno bílých květů, umírnil krok a stíral si pot s žhavého čela a skrání. Krásně začínalo nedělní odpoledne, na které se již po tři dny těšil. Jak jest ten zeť umíněný — a Růžu, tichou, poslušnou Růžu také již nakazil! Jakoby on, Šmatlán, opravdu již do zkázy sodomské se ubíral! Zase se zastavil a kolem se rozhlížel; krajina dýchala mírem, jenž mu velmi lahodil. Obloha, bledě modrá, jen tu a tam pokryta byla světlými obláčky, „beránky“, do zlatova plnou září slunce zabarvenými; žhoucí paprsky mírnily i hlubokou čern širých lesů, jimiž všechny okolní stráně s malými jen přestávkami byly porostlé. Tam, na místech vykácených, jedle a smrky ustupovaly jednotlivým „štěpům“ (jabloním), horským višním, až v září purpurové drobné ovoce vydávajícím, a rozložitým hruším-raničkám; větve jejich byly nyní posety bílým i zaružovělým květem, jenž za nejslabšího vánku tiše přšel na doškové neb šindelové střechy Betléma a ostatních ještě roztroušenějších samot, které po bahnité půdě luk, na nichž byly ve značných vzdálenostech založeny, nazývaly se Blatiny. Široké plochy bílého plátna, zdáli sněhovým polím podobné, prostíraly se na lukách, sytější, skoro do žlutava zelených; blíže u nich, právě pod Betlémem, kadeřil se mladičká, před málo lety založený les smíšený, a doleji vyhlédaly ze dna kotliny dvě rudé kostelní vížky sousední osady. Tráva voněla mladou mateřídouškou, řebříčkem a kvetoucím jitrocelem; z lesíka na květy ovocného stromová a zase zpět do hlubokého boru létali ptáci cvrlikající; Šmatlán stál, poslouchal, dýchal v sebe vůni a teplo sluneční a tak poněmáhlu rozkvašenou svoji mysl upokojoval.

Když zcela k betlémským chatrčím se přiblížil, byla krajina trochu oživenější dětmi, které pod stromy skotačily, a sousedkami, jež před staveními na lavičkách se sešly. Hamerníkovo stavení našel snadno; byla to tuze skrčená, nepatrná chaloupka; Šmatlánovi

připadlo, že není divu, když se tu Hamerníkovi stýská, má to menší než on, a býval uvyklý velikému městu! Hamernička seděla vnitř na záprsní na malém sedánku; vpadlé její rty ustavičně se pohybovaly a když se Šmatlán přiblížil, viděl, že má kolem vrásčitých rukou otočený růženec. Příchozí dal pozdravení a zeptal se stařenky, je-li syn doma, — ona jen se usmívala a nerozuměla; ale malými okénky, z nichž dvě ústila na záprseň, spatřil jej Hamerník a již vyšel ze sedničky a vítal Šmatlána. Nyní, když byl tam, kam jej vábila čtenářská vášeň čili, jak si sám říkal, touha po poznání nové pravdy, skoro se zastyděl, že tak brzy vyzvání tohoto mladíka uposlechl. „Nesu ‚Červánky‘,“ omlouval se, „smejším, že vám ich už potřeba bude.“ „Jen pojďte dál, občane, pojďte; mám tam kolik čísel těch našich novin schystanejch, hned jak jsem z Poličky domů přišel, podíval jsem se po nich.“

Šmatlán, uslyšev to, zapomněl na svoje zahanbení a ochotně Hamerníka do světničky následoval. Vypadalo to v ní chudě, skoro nevládně, ač světlo okénky plně proudilo; stěny dávno nebílené neměly obrazů, jen blíže stavu Hamerníkova, na němž bylo rozdělané dílo, nalepeno několik výstřížků patrně z ilustrovaných listů, představujících hlavy mužů, Šmatlánovi zcela neznámých. Mrskl po nich očima, — nebyli to ani katoličtí svatí, ani Hus, Komenský, Luther a Zwingli jako oni doma mají. Kromě stolu a několika zánovních židlí nic tu nebylo; na stole leželo Hamerníkovo čtení, od kterého právě povstal. Kolem malých kamen, bez pece-chlebovky, viselo trochu nádobí; vedle nich malé dvéře vedly buď do kuchyňky nebo komory. Hamerník dobře pozoroval, že se host po sednici ohlíží a podotkl: „Tuze hezky to tu nemáme, jen světla a tepla dost; inu, matka je stará, hluchotou sklíčená, vo krásu nedbá — a dlouho-li pak tu já budu?“

„Šeho do času,“ usmíval se Šmatlán, vše si klobouk na „veřtat“ a usedaje ke stolu. „Šak ona nevěsta přinese vejpravu, nynější holky držej’ na pěknej nábytek, mívaj’ skla a nádobí šelijakyho, ba i deky a záclonky si říděj’!“

Hamerník odmítavě zamáchl rukou: „Holka, kterou sem si vyhlíd’, ani by se do našeho baráku nehodila. Neumí s dobytkem ani na poli, s topením by taky z lesa se netahala jako matka . . . Bude chodit do fabriky se mnou . . . Pobudu tady v Betlémě jenom, dokáď je matka živa a dokáď neprovedu svoji věc . . .“ Šmatlán udiveně na mladém dělníkovi utkvěl zrakem. „Rád bych to tu trochet přejinačil, lidem voči votevřel, — dávaj’ se sebe za živa kůži dřít a nevozvou se, — takhle to nemůže dále trvat!“

Musíme si proti kapitalistům všichni podat ruce a svorně postupovat — říct, až sem a ne dále, takhle a takhle nám musíte platit, takhle a takhle s námi jednat, a — pak to půjde.“

Šmatlán se Hamerníka skoro bál; chtěl se postavit proti všem pánům, lidi chudé nabádati, aby šli za ním! — on postavil se jen proti faráři, proti vyučování katechismu a co nadělal si nepřátel a konečně přece podlehl . . .

V tom stará vetchá Hamernička dvířky vedle kamen se přišourala a pecen chleba na stůl kladla, prosíc, aby si pantáta u nich ukrojil; chléb byl bílý, trochu trupelnatý. „My doma nepečem“, vysvětloval Hamerník, „nestojí to za to, jsme jen dva. Kupujeme z hospody nebo u žida, — já když do Poličky jdu, taky bochník přinesu, jím bílý nejraděj.“

Šmatlán si ukrojil, posolil a sousta pomalu pojídaje, zase po sedničce se rozhlížel. „Koho pak to máte?“ nezdržel se pozeptati, ukazuje na přilepené černé obrázečky.

„Vystřih’ sem si z našich novin podobizny dělnických vůdců. Tenhle je Marx, vedle něho Engels a pod ním Lasalle.“

„O těchle pánech nichdá sem neslyšel“, pravil Šmatlán uctivě. „To v Praze neboli v Brně žili? A dlouho už tomu?“

„Ale kde! Žili v německej říši, a taky ve Francouzsku, v Angličanech takovejch vůdců bylo a eště slavnějších, jen že je nemám na obrázku. Všude už vod tý francouzský revoluce se to hnulo — jenom u nás v Čechách a na Moravě kde nic tu nic! Ten pan Lasalle byl prej hrabě a přece se postavil k dělníkům!“

Šmatlán zase obrázky okukoval a v duchu se divil, jak mnoho mladý Hamerník zná; ani se netroufal jej z vypravování námítkou nějakou vytrhnouti. Náhle vzpomněl si dělník: „Což občan Zahradník? Proč nepřišel?“

„Stavěl sem se u nich, děcka pospávaly, — nemohli ich nechat jenomej tak . . .“ vyhýbavě povídal Šmatlán.

„Což „Červánky“, taky jste mu půjčil? A co jim občan Zahradník říkal?“

„Abych praudu čistou řek’,“ vysvětloval Šmatlán v nesnázích, „pro tole on zeť nebude! A taky mu ve Tříšti nahnali strachu, hovořili, že vy smejlíte šecken svět rozbit, — říkali vám socijál-ista, a ti prej to maj’ v oumyslu.“

„Však nynější svět nezasluhuje než rozbití — sám, občane, uzná-váte, jaká v něm nespravedlivost — a že jsem socialista, k tomu se pyšně znám!“

„Pěkně vás prosím, mi řekněte, kerý je to slovo, nichdá sem ho nečet ani neslyšel?“

„My dělníci si vlastně říkáme sociální demokrati; znamená to, že

chceme v lidský společnosti být všichni rovni a všichni stejně panovat. Pro nás nejsou ani panovníci, ani hrabata a knížata, ani biskupové — jsme všichni bratři a sestry, občani a občanky.“

Šmatlán poslouchal jako u vytržení. Pak sklonil hlavu, jakoby o výkladu dělníkově přemýšlel; když ji opět pozdvihl, byly jeho vrásčité tváře zarděly a on zvolal: „A potomej' na fáře a pouši hovořej': socijálisti že sou buřiči, co socijálista, to ďábel sám! Dyť tole už dávno Spasitel náš, Ježíš Kristus, hlásal, že sme si rouni, že sme jednoho otce děti, on boháčům a mocným nichdá nehověl, žebráky, dělníky a publikány kolem sebe shromáždžoval! A naši předkové se „bratry“ menovali, ať to byl pán, pan Budovec, Diviš Slavata nebo řemesník a baráčník. Přecej by tole měli páni faláři uvážit — ešče chdyby to na kátolickej fáře bylo — ale že na našej' jenomej ať na ty předky slauný zpomenou!“

Šmatlán všecek hořel rozhorlením. Hamerník při počátku jeho řeči živě sebou pohnul, ale pak, když tkadlec v náboženské a dějinné výklady zabočil, poslouchal jen roztržitě. Také jen na prvních věty odpovídal konejšivě: „Tomu se, občane, nedivte! My a kněžní vedeme ustavičnej boj, — to proto, že my chceme lidi vosvítit a ti černí, jako kněží, je držejí ve tmě, aby si je spíš podrobili. Však se vo tom v našich novinách dočtete dost; vyžráli jsme na ně, jejich ouskoky vyčíhali — a všecko vejřevně řekli a napsali, nic se nebáli!“

„Tot' jste dobře uďáli!“ radoval se Šmatlán. „Já taky se nebožtíkoj' faláři Javorovskému postavil, chdyž tehdivá Heidelberskej katechismus zavádět chtěl a děcka ani omladina mu nerozuměly.“

Hamerník mávl opovržlivě rukou. „Katechismu žádnýmu děti ve škole nerozuměj' — katechismus do školy ani nepatří! Až my, sociální demokrati, budem' školy zařizovat, bude se v nich místo katechismu vyučovat zákoníku! Pak budou lidi vědět, jak se ve světě ohánět — jak proti kapitálu, pánům a kněžím bojovat — teď se učeť, jak pokorně hřbet sklánět a nadějí na příští život za pozemskou bídu se utěšovat!“

Šmatlán jen zbožně nového kamaráda poslouchal; zdálo se mu sice, že by přece nebylo dobře, aby se katechismus ze škol vyhošťoval, — ale snad to Hamerník ani tak docela nemyslí... Po chvíli řekl: „Smejšlím, že se leccos zinačí, dybyste k panování přišli vy... Jenomej' že to asi nebude hnedkom...“

„Kdož ví...“ pravil Hamerník s tajemnou tváří. „V našich novinách se dočtete, jakejma cestama se chceme brát... Až se našinec dostane do sněmoven, to si dupnem' a poručíme!“

„Pěkně bych vás prosil, kamaráde, abyste mi teda noviny pučil! A nemusím ich snad hnedkej vodvádět, to víte, mám na čtení

chdy pomálu. Taky bych ich moh' sousedům v Javorově přečíst? — Lamplot u fáry, Janko vod potoka a taky vedle našich Kopecký rádi se doctou, co se ve světě nového sběhne. Já dycky im noviny svoje čtál, „Hlasatele“ a teďkomejc „Bethanii“. Ti se podívěj', až im řeknu, nač se vy s kamarádama chystáte!“

Dělník vytáhl ze stolu zásuvku a vyndaval potištěné archy, z nichž některé byly sluncem do žluta ožehnuty, jiné sem tam pomaštěny a v rozích zahnuty; doručil Šmatlánovi slušný balík, a tento, složiv si jej, snímal klobouk s „veřtatu“. „Nespěchejte, občane,“ zdržoval jej dělník, „vždyť ještě pozdě není!“

„Och, je dlouho, je! — Nedostal bych se dom, máma bude čekat i Milča. Taky sem vás tuze meškal, — říkal jste si na knihách, neboli novinách...“

„Mám času dost. Když tedy přece spěcháte, vyprovodím vás kousek, můžeme se třeba stavit u občana Zahradníka.“

„Neé, neé,“ odpíral Šmatlán netrpělivě, „měl sem s nima mrzení... ani teďkejc kolem jejich stavení nepudu. Dám se zrouna s kopce, po stežníkách, budu doma spíš.“

Na záprsní se stará Hamernička ještě tiše na růženci modlila. Syn její se zamračil. „Že toho nenecháte, matko!“ křikl, skláněje se k uchu jejímu; stařena sebou trhla a smutně sepjala ruce. Šmatlán dával jí „s Pánem Bohem“ a ona vděčně odpovídala. „Přijďte k našim zasej, pantáto!“

Na cestě mezi betlémskými domky ohlíželi se a vyhlíželi muži i ženy, s kým se to ten „socijálista“ Hamerníků vede, a stařeny dvě, horlivé navštěvovatelky javorovského domu Páně, významně na sebe kývaly a si šeptaly, od Šmatlána pod lesem každý že to mohl čekati, že k takovým koncům dojde. Vybočili z vesničky a kráčeli nyní pod krásnými kvetoucími jeřáby horského stromořadí, před sebou majíce tajemné výhledy do černého, hodně již temného boru. Vstoupili, malou chvíli šli po cestě jehličím pokryté a dlouhými kořeny prorostlé a již znova otevřel se jim pohled na krajinu: svah Vysokého vrchu skláněl se k javorovským chalupám a kostelíkům, všelijak se po něm mezi poli vinula stezka, a silnice příkrá přímo na horní konec sestupovala. Šmatlán prosil dělníka, aby ho již neprovázel: „Tedy jen sousedům javorovským taky trochu mozky osvěťte,“ napomínal Hamerník, když mu tkadlec opětně děkoval, „a přijďte si pro nová čísla, až všecho přefíkáte — půjčím rád. Třeba se také v Poličce u faktora sejdem.“

Tkadlec po stežníkách šel jako vrtohlavý; tolik neobyčejného, nezvyklého dnes slyšel! A co noviny ještě mu povědí... Pečlivě ukrýval sežloutlý balík pod kabátem. Nepochlubí se s ním každému, jen těm, kteří mají „touhu po nové pravdě“.

Hody lásky a poznání.

(Z románu „*Děti čistého živého.*“)

Káteřina, Kubíkova „pomocnice“ asi přece ke schůzce „bratří a sester“ ve svém stavení nesvolila. Uběhl měsíc červenec, aniž se ve volnější době po vykonané senoseči sešly „děti Nejvyššího“; pak nastala tuhá práce o žních, a teprve o mlhavém dnu s počátku září, kdy obilí všechno již bylo sklizeno, z malé části i vylácano, a na „jablka“ bylo ještě záhy, vidíme Kvapila se sestrou Helenou Koutnou ubírat se z městečka k Dolcům, kde ohlášeno shromáždění u Lexů. Vdova vede si malého, nesmělého Jiříka s sebou; podivné babičce Kučerové, jejíž dozoru svěčila ostatní děti, i švakrové své, která s bolestnou tváří viděla ji s mužem odcházeti, vysvětlovala to tím, že mají u Lexů maličké děvčátko, s nímž si Jiříček již často pohrál.

Oba sourozenci, cítíce dobře, že rodina zvědavě a skoro s nevolí vidí je odcházeti k Lexovým, snažili se návštěvu svou odůvodnit co nejpřirozeněji: Koutná pravila, že se Lexovi od smrti jejího manžela zachovali k ní přátelsky, ba i o žních, jež v městečku konaly se o nějaký týden časněji než v Dolcích, vydatně jí pomohli, a že „s nimi již tak dávno nebyla“; Kvapil jistil ženu, že vyjedná s Lexou aneb Faimonem z Rovinky prodání býčka, který mu před několika dny do chléva přibyl, — bylyť Dolce a souvisící s nimi vesnice Rovinka jakýmsi středem obchodu s dobytkem, jenž tu krmen a rozvážen po celém okolí až hluboko do kraje.

Osady ty, ač založeny před velmi dávnými časy při korytě kameňitého potoka, z jara na divokou bystrinu se rozvodňujícího, byly ještě daleko nepřístupnější a ode všeho světa vzdálenější, než mladé, lesům urvané Paseky. Odnikud nebylo jich viděti, dokud se k nim chodec velice nepřiblížil a nerozpoznal v kadeřavém tlumu rozložitých stromů pod zelenými korunami lomenice sešedlé, šindelové a dochové; silnice k osadám těm nevedly žádné, z městečka nám známého šlo se polními cestami a stezkami, do městečka druhého, vzdálenějšího, a do hradu, k jehož panství dědiny ty náleživaly, hlubokými lesními údoly, v zimě a z jara skoro neproniknutelnými. Tak pouze v létě a na podzim, za prázdně, docházeli obyvatelé do kostelů, děti do školy, jsouce v městečku pověstni svou zvláštní uzavřeností, nedůvěřivostí a drsností. Jen obchod s dobytkem zaváděl zámožnější sedláky za hranice okresu, přidávaje jim stykem s dobytkaři v kraji neurvalostí a sobectví.

Mžilo skoro po celé dopoledne, a teprve po hodině začala se mlha

poněkud trhati a k zemi padati, aniž však dosud obzor úplně se vyjasnil. Cesta vedla sourozence střídavě mezi poli, z části strništi, z části již zoranými a velmi vlhkými lukami, na nichž stála vysoká, květnatá a kořenatá otava, pro deště skoro týden trvající dosud nepokosená. Někde byly do mechovité půdy zaryty skupinky balvanů, žulových a rulových, obrostlé ostřicemi a sítinou; ty jako přízraky zjevovaly se vždy v mlze nejdříve a nabývaly tím určitějších obrysů, čím více se chodec k nim přibližoval, aby za nedlouho opět zmizely v bílém kouři i se všemi lány je obkličujícími. Polní cesty leckde zaplaveny byly do široka vodou dešťovou i proudy přelívajícími se z podehnaných luk; přestup jediné umožňovaly ploché a čtyřhranné kusy žuly, „hrobky“, narovnané skoro všude podél luk a polí a patrně z půdy vyorané neb prachem dobyté.

Koutná, ač její tmavá moldónová sukně byla dosti krátká a nohy obuty v silné kožené botky, kráčelo se pomalu; každou chvíli byla nucena dítě na ruce přenášeti, kameny pod jich tíží se viklaly a kalná voda nejednou vstříkla jí až do tváře pod velikou loktušku, do níž byla téměř zakuklena. Kvapil často vyčkával sestru; jemu šlo se dobře v uherkách, kozlovicích na tmavo obarvených, v práci poněkud již odřených a v krátké soukenné modré kazajce až ke krku upiaté. Dostali se ze zaplaveného údolu výše, na stráň, úhořem zabranou a na mnoha místech bohatými ložisky netřesku porostlou, a když jí dostoupili, kráčeli po suchších již drahách podle sebe, drobným krůčkům dítěte se přizpůsobující.

Koutná trochu udýchána přenášením Jiřika a příkrou cestou, rozhlížela se nyní kolem sebe a před sebe: „Eště Dolců neviděti... Kerak se ty hony táhnou, jak by im konec bejt neměl! A šade mlha a mokro — a tech skal! Pořádem ty hrobky narovnáваме a pořádem v tej rokli kamínčí dost a dost!“

„Sme v horách, a v horách smutno a bída,“ podotkl Kvapil napolo konejše, napolo vysvětluje. „Od toho sme naplnění duchem, abychme přemáhali všecka protivenství světa, i tu tvrdou kameňitou naši půdu.“

„Bratře,“ podotkla vdova zamyšleně, „pamatuješ, kerak nás otec učil, že nemáme vzdychat a naříkat, jako to dělávaj inší, ale ze života se radovat? Částejc si myslívám, že to de dost ztěžka... Raduj se, dyž je starostí napořád, dyž pole ourodu nedá, a na lukách seno nebo votava v dešti shnije!“

„Eště ti neshnila — trá za počasu posekáte a usušíte! A dyby i, toľ sou, sestro, jenomej samý nici světský... Sme z ducha a musíme chodit ve světle, i dyž na nás trampoty dolehnou.“

„Dost sem bejvala statečná, až se náš — jako nebožtík — podi-

voval. Byl tuze měkkýho srdce a pobožnej přeukrutně; dyž děti nám stonaly nebo potlouklo, nebo krávu sme museli prodat, hnedkom se modlil před Padnou Marjí, na kolena pad', pomoc si vyprošoval — já jenomejc ho těšila, byla dost veselá a říkala, že si musíme pomoct sami. Šak teďkomejc už to tak nedokážu. Je toho na mne mnoho . . . Prauda, pomůžete mi, Lexovi taky pomohli . . . Ale vdouství přecej je těžký, dyž je tech sirotků pět.“

„Jenomej co zvykneš . . . ! Byla's dycky chlapík, budeš zasejc,“ těšil Kvapil upřímně. „Ale to je vody v dolcích, to je vody!“ ukazoval, když právě došli úzkého pruhu lesa s obou stran do daleka se táhnoucího, jímž protékal potok. „Ani snad z jara í víc nebylo. Vemu teď Iříka sám, abys neklouzla.“

Les „v dolcích“, s nímž se i vesnice nedaleká sdílela o jméno, v šedé, trhající se mlze poskytoval pohled zádumčivý, ale líbezný; olše, smrčky, jedle, modřiny sestupovaly s obou stran na proužek sytě zelené louky, tu onde zaplavené; zeleň tu temná, tu olšemi šedá, tu jedlemi do černa zabarvená, prostoupena byla malými březovými skupinkami kmenů skoro zcela bílých, tenkých, a světlého listí; nad samým pak břehem zmohutnělého potoka tři břízy veliké skláněly svoje silné, bílé, černě rozpukané pně, ověšené dlouhými splývavými větvemi jako závoji poloprůsvitnými, a dotýkaly se jimi skoro vody kolem kamenů se pěnící. Napříč obou zaplavených pruhů louky utvořena plochou kamennou tříští jakási pěšina, nad potokem upraven z kvádrů primitivní můstek; Kvapil přenesl hošíka, matka za ním švižně přeběhla, kamenů jen špičkou nohy se dotýkajíc, a již opět stoupali po svahu mezi břízami, olšemi a smrky, a dále kolem smutných, neprůhledných březinek, a již za poli jevila se na západ za rozlehlými polmi skupina stromů v mírném údolu. Mlha trhala se nyní silněji, někdy prosvitl i kousek modré oblohy, ba i paprsek slunce ponenáhlu k obzoru sestupujícího, jakoby proboujati se chtěl mraky a mlhovým kouřem. Bvlo za jasnějšího nyní osvětlení znáti obrysy stavení v Dolcích a dále Rovinku, k lesnaté stráni všecku příkrčenou, za ní pak neurčitě v mlze kulatou hlásku a rozčlánkovanou kostelní věž hradu, i vzdálenější dědiny skoro s obzorem slývajíc.

Kvapil postavil Jiříka na zemi, zastínil si rukou oči a hleděl zpět na cestu k potoku, kudy právě přešli, a dále směrem k městečku, které již dávno ukrylo své střechy za stráněmi a úvaly: „Troufal sem, že se s některým bratrem na cestě k Dolcům sejdem,“ vysvětloval sestře. „Byl sem s Kubíkem a Mlejnkem paseckejma před nedávnem a říkal sem im, že k Lexom přindem. A slíbili, že taky inšim se zmíněj.“

„Třá se vydali z Pasek inakší cestou,“ mínila Koutná. „Báli se, Eže nepřejdou.“

„To neé; do Dolců je to šady na stejno a na Pasekách na špatnou cestu a vodu sou naučený, maj' i z první ruky, z lesa. Nerád bych, abychme se nesešli; nesu bratřím zasej nový čtení a rozdám im knížky a noviny.“

Šli dále, cesta z polí zabíhala mezi první chalupy a měnila se ze širokých drah v hluboký úvoz, naplněný na stopu lepkavým žlutým blátem, z něhož jen tu tam čouhaly jednotlivé mokré kameny. Koutná byla opět nucena vzítí hošíka na ruku, díval se nerozhodně, jak do močálu toho vstoupiti; jí samotné šlo se těžko, jíl, vodou rozředěný, lepil se jí na podešve a každou chvíli chytla se některého keře, jež rostly při cestě, při schůdkách a strmých pěšinkách, vedoucích k chalupám, zbudovaným na svahu. Když vyšli z míst, kde se nejhustěji hromadila dolská stavení, jílovitou půdu opět vystřídalo kamení a skoro v cestu vystupovala veliká, malebně rozčlánkovaná skála z deskovité ruly, hojně prostoupená bělavými žilami křemene, s níž vlivem času a deště lámaly a drotilily se kusy i drobná, drtivá tříšť. Na temeni skály rostl řídký smrkový lesík a prostíral se hustěji a temněji nazad po úbočí; i ve skulinách mezi spadalými aneb natrženými balvany ze semen a výtrusů větrem zavátých vyrostly maličké smrkové sazenice, jahodí, nyní již odkvetlé, kapradiny, bledý lišejník a kratičká tráva, oživující takto temnošedé mrtvé tvary. Trochu opodál malebně skály, takže střecha jeho strmým lesem byla stíněna, stál starodávný Lexův mlýn; lomenice jeho obrácena k cestě a na spodním prkně kukly červeným písmem bylo napsáno, že „tento krov byl znovu vyzdvížen r. 1781 od Daniela Lexy“. Nad datem pak mezi kvítím ještě namalována věta: „Předně Bůh jest hospodářem a já jenom šafářem.“ Několik kroků od mlýna valil se pod stráněmi taktéž zalesněnými potok, jenž dělil Dolce od Rovinky, a od něho veden kolem mlýna náhon, napájející malou, dosti blátivou zástavku. Celé stavení bylo, až na chlévy a komíny, zbudováno ze dřeva, stářím značně zešedlého; stodola vynikala svou nepoměrně vydutou jehlancovitou střechem, pokrytou dochy, které přečnívaly k ohromným vratům; dlouhé a nízké sruby z černých již povalů táhly se nazad stavení, níзка byla i hlavní sednice, jejíž drobná okénka blýšťela se pod lomenicí a hned vedle ní byl vstup do prkenné mlýnice.

Kvapil se sestrou zastavili se již u rozpuklé skály a naslouchali: „Nemelou,“ podotkl, „není slyšet kola. Jen jejich pes Cikán štěká, že se přibližujeme. Ale pustí nás. Snad dokonca odešli?“

„To sotva,“ odpírala Koutná, „Lexovi domka budou — ale ináč netroufám, že se nás víc sejde.“

Mýlila se; když vstoupila do rozsáhlé sednice, jejíž těžký, trámový, do velikých čtverců spořádaný strop visel tak nízko nad hlavou, že vysoká žena mimoděk na prahu se shýbla, spatřila, jak mlynářka Lexová hovoří již s několika osobami, usazenými na „lajci“ před rozložitými kamny; a v protějším rohu u starobylého trnožového stolu, jehož deska vykládána byla uměle dvěma mlýnskými koly a dvěma mlynářskými sekerami, pod neumělými obrazy mistra Husa a Jana Žižky seděl Lexa mezi tlumem mužů, jejichž tváře v přítomní nebyly dosti zřetelný.

Manželé Lexovi však sourozence ihned poznali, vítali je a mezi ostatní rozsazovali. Koutná, vybalivši se z tmavé své loktušky, posadila vedle sebe na lajc hošíka, jenž, jakmile ocitl se mezi neznámými lidmi, schovával se jako vždy za matčinu moldónku: „Přivedla, ba abych praudu řekla, přinesla sem vám, paňmámo, Iříka našeho; de si pohrát s vaší Růženkou — kdák i máte?“

Mlynářka byla žena drobná, útlá, trochu jakoby zlomené postavy, podlouhlé, velmi bledé tváře, z níž jako dvě smutné studánky dívaly se hluboké, kdysi krásně modré oči, teď již poněkud kalné; na vlasech světlých k uším sčesaných měla posazenu uzlíčkovanou holubičku-lebku. Jakmile shlédla chlapce, láskyplně jej hladila po tvářičkách. „Ani sem si neušímla,“ omlouvala se. „To ste hodná, že ste přišla a hoška přivedla. Růženka bude ráda — je ve stodoli — venka je dneskom skoro zima. Pekli sme ten boží chlebeček a stloukali, a tak sem i uďála pár podplamínků s kmínem a solí a pomazala pomazánkou — teďkom se tam vo ně dělí s podruhovejma děčkama. Zavedu tam Iříčka a taky mu bochánek pomazu.“

„Jenomej si s ním nedělejte škodu,“ děkovala Koutná za chlapce. „Šak se překrutně těšil na Růženku a sliboval, že si bude s ní hrát tak pěkně, jako dyž ste s náma byli vo žněch. Nestačím vzpomínat, jaký ste mi prokázali dobrodiní s tou pomocej! Sami ste nechávali mlejn mlejnem a k našim přišli! Neudál by to ledakdos!“

„I dyť je tu dědeček a chasa a podruh, mletí zrouna nebylo tuze mnoho a práce vo poli nenastala. Neudáli sme tak velkou věc. Musíme bejt jeden k druhýmu, sme bratři a sestry šickni, děti jednoho otce. Dyť vy taky ste přišli, dokád byl nebožtík — a dyž ta naše droboť stonala a umírala, byli ste nám k ruce...“

„To už víme, že panímáma Lexová pomůže a dá... Její levice nikdy neví, co dala pravice,“ ozval se hluboký, trochu chraplavý hlas za rohem kamen, kam druhá část lajce se zatáčela.

„Jenom mlč, Honzíčku, mlč, sic pro podruhý nedám,“ hovořila mlynářka směrem k šerému koutu, a Koutná spatřila tam velmi nuzné oděného muže as padesátiletého, vedle něhož stála při lajci dřevěná, na hořením konci „klocem“ otočená berla. Vstala ihned a přiklonila se k němu: „Ty's taky došel, bratře? Nejní tomu dávno, co s Josefem sme hovořili, kam asi tvoje cesty řídil Nejvyšší... U vašich nevěděli.“

„Nebyla práce žádná, má milá sestro Koutná,“ usmíval se Honzíček, „zrouna si nikdo příštípků nežádal — chodil každěj rejš bos! — a novou botu Honzíčkoj nikdo udělat nedá. Zebрал sem se a šel do kraje až k Žamberku, po prosbě.“

„Chudero...“ litovala vdova chromého. „Je to lán světa! A takle po berli! Ale sou tam lidi možný — snad ti dali?“

„Vodbejvali mě dost a dost; vyptávali se, vodkád du a dyž uslyšeli, že až vod Poličky, vod Skutče, hněvali se, proč neprosím u svejch. I řku: „Kerak bych moh' toho ubohýho sedláka vo ten krejcar vokrátat, je sotva živ ze špatnej půdy! A nehrdlouhal sem!“ Široký jeho obličej osvítil zase úsměv tak dobrý a líbezný, že tvář rozbrázděná a hranatá stávala se skoro příjemnou. „Nenutil sem ich tam v kraji,“ dodával, „šak mě bratří a sestry nevopustí!“

Malý Jiřík na lajci posedal a několikrátě zívł. „Pudem k Růžence,“ vybízela mlynářka, která si toho všimla, a již s ním vyklouzla z blízkých dveří, pomáhajíc mu přes vysoký práh. Koutná zatím pozorovala muže shromážděné u stolu a nahnula se pak k žebrákovi: „Ani sem netroufala, že se sejdem; Josef vyhlížel bratry po cestě a voni zatím nás předešli. Teďkomejc už ich poznávám, sou to Lexové voba, hospodář i dědeček, vedle nich Mlejnek a Kubík z Pasek, A Faimon z Rovinky taky došel — že mu žena nebránila!“

„Fajmon nedbá a dyby tech panáčků deset na něj poštvala — dělá si přecej svoje. Šak sou v nepohodě pořádem; — to tady u Lexů je to inší, paňmáma je katolička taky, ale je dobrá duše, neřekne mý tvý, dyž si dělá hospodář podle vá svý přesvědčenosti.“

„Vona, chudera, tuze moc zkusila,“ pokyvovala Koutná hlavou, „děcka se í rodily a zasej měly — jenomej Růženka í roste, na tu šeckeru skládá — šak je to děcko utěšený!“

Dvěře na sň, rohoží pobité, otevřely se, leč na místě mlynářky, které se Koutná již chtěla zeptati, jak se děti k sobě měly, objevili se v nich noví účastníci schůze, Pakosta s děvčetem asi patnáctiletým, a drobný človíček brunátné tváře, sivých očí, hlu-

boce černých brv a řas. Zůstali nerozhodně při prahu státi. „Kdák to je?“ ptala se Koutná šeptmo Honzíčka, žebráka.

„Pakostu sedlišťského neznáte?“ šeptal navzájem.

„Znám. Ale to douče, a ten druhej, — vodkád sou?“

„Douče je ratolest Pakostova, nejstarší, má ještě dvě. Pomocnice už dva roky je umřená, tale d'ouka šecko mu vede. A Karličku z Kalibánky stejně přivedli, je z jeho stavení do Sedlišť nedaleko.“

Když mlynář Lexa pro soumrak vždy přibývající nepozoroval příchozích, Koutná sama, vstavši s lajce, přikročila k nim a podávajíc jim obě ruce, vítala je: „Pozdrav vás světlo živé, — zdrávi došli! Sedněte semka na lajc, je tu teplíčko, po cestě stejně ste promrzli.“

Těmito slovy, poněkud hlasitěji pronesenými, upozornění byli muži rozprávějící u stolu v rohu; za hospodářem zdvihli se i ostatní, obklopili Pakostu, jenž vysvětlil jim, že přivádí bratra, Karličku z Budislavě, který s nimi ještě nikdy nebyl. „Ale chodí ve světle Nejvyššího a rád by ducha ještě více poznával. Prál sem mu, že bratři tu pokrm duchovní rozdávají, tady že se nasytí, a že zvlášť bratr Kvapil mu svědectví dá, jak blesk Hospodinův plodí hnutí v bytost naši. Šel rád, jeho matka podle světa už taky poznávala ducha — znal sem i za mlada, byla to sestra v Hospodinu věrná, pozemských věcí nedbala, opouštěla je pro věci věčné.“ Za dlouhé své řeči Pakosta bil se dlaní v prsa, ruce obě zdvihal k nízkému stropu a konečně na rameno Karličky, nesměle se krčícího a zardívajícího, je položil.

„Kdák je hospodyně?“ ohlížel se mlynář. „Troufám, že už nikdo nedojde, mohli bychme si sesednout a začnout; ale je potřeba okna plachtou zastřít, aby nám všetečkové sem nekoukali a nám nepřekázeli.“

„Dojdu pro ni,“ nabízela se Koutná a vyšla. Děvče Pakostovo zůstalo seděti u kamen vedle žebráka a pouze jednoslabičně odpovídalo na jeho přátelské otázky, zdali mu není zima, zda po dlouhé cestě není unaveno. Podobalo se svými otevřenými pravidelnými rysy velmi otci, mělo i bohatý světlý vlas, kolem čela lehce se kadeřící, vzadu v silné vrkoče spletený a v „drdolek“ stočený. Byla oblečena zcela po starodávnu, v sešlý kroj snad po zemřelé matce zděděný; kolem krku spadal jí nabíraný „vejložek“ žlutavé košile, poprsí měla sepiaté živůtkem červeným, pestře vyšívaným a černými, leckde již potrhanými aksamitkami lemovaným, přes sebe navlečený starý kabátek z hrubého černého sukna, jehož rukávy byly jí příliš dlouhé. Svá bosá lýtka uschovávala pod těžkou tmavošedou mezulánku, která podivně splývala

s příliš útlých boků, střevice mokré a ublácené odsunula pod lavici. Její sklopené zraky zdvihly se někdy k otci a pozorovaly i ostatní muže, zvláště Karličku, jenž s ní byl přišel, pak zase jaksi netrpělivě obracely se ke dveřím do síně, kudy Koutná odešla.

Asi za čtvrthodinku vrátily se obě ženy s Jiříčkem a tříletým, velmi líbezným děvčátkem, drobnických tahů, ušlechtilých, tenkých úst, malého nosíku, jehož světlé, skoro jako stříbrné vlásky byly zapleteny do několika tenounkých copánků. Mělo na sobě důkladné, ale po vesnicku nemotorně ušité šatky s životem a řasnou sukničkou, příliš dlouhou, na drobných šněrovacích botečkách modrou mašli. Mlynářka vedla si obě děti, utkvívajíc na nich častými, teplými pohledy; posadila je pak na lavici vedle Pakostovy dcerky a přistoupivši ke stolu řekla muži svému: „Hnedkom plachtu přinesu.“

„Vem, Milinko, tu vyšívanou po matce naší,“ napomínal jí dědeček Lexů, stařec již bělovlasý a poněkud nahnutý, ale bohatýrské, trochu divoké tváře. „Dycky sme i zavěšovali, dyž se u nás hody lásky konaly.“

„A přines taky něco k idlu,“ dodával mlynář, velice podobný otci svému a také již s bílými nitkami v dlouhé, až k límci hrubé košile splývající kšticí.

„Bárci, bárci,“ svědčila mu žena, „pekli sme a stloukali, přinde vám k chuti.“ Odběhla hbitě do komory, odkud bylo slyšeti, jak klaplo víko truhly; přinesla plachtu z režného plátna, při lemu červeně vyšitou zvonečky a srdéčky, uprostřed prolomenou červeně tkaným pásem; za kličky připevnila ji na dvě okénka, ústící na silnici, ona jdoucí na záprseň zůstala nezakryta.

V sednici se nyní skorem úplně setmělo, jen otvory dvířek u plotny svítil rudý žhavý popel, z něhož tu tam jiskřička vylétla. Mlynář Lexa sáhl za sebe do rohu, s černé skříně-koutnice sendal skleněný kahánek, kulatý, olejem naplněný, a sirkou rozsvítil v něm knůtek; Lexová zatím kmitla se několikrát mezi pootevřenými dveřmi a stolem, postavila naň toufarovou misku s pomazánkou, hrnec podmáslí, položila veliký černý pecen chleba, dva, tři, starodávné, hrubé nože, pobízejíc shromážděné, by se neostýchali si ukrojiti. Konečně přinesla ještě na malém skleněném talířku z nedalekých hutí posekaneckých hnědého, průhledného medu.

Když na desku jej stavěla, řkouc, by si pomazánku pokapali, Mlejnek z Pasek, štíhlý, asi třicetiletý muž přívětivé tváře, podotkl: „Ani bych nevěřil, že tu v Dolcích taky včely chováte; ten způsob tu nepanoval.“

„To jenomej hospodyně naše,“ odpovídal za ni Lexa, „byla tomu u rodičů ve Svatce naučená, tak si tu oul postavila — teďkej už ich má víc. Ale je s tím práce...“

„I nejní,“ usmívala se mlynářka. „Ze sadu nedaleko na louku v našem lese, mají včelíčky dobrou pastvu! A v zejmě eště ani jedenkrát nám nezašly, — a med má jádro, je na něm znát, že je z hor. Jenomej si berte a nevoslejchejte se, je to po cestě. Já potomej ty děcka vodvedu do dědečkovy sedničky, aby nebyly na překážku — a sama taky pudu,“ dodala tišeji se smutným, sotva znatelným úsměvem.

Postála ještě chvilku s Koutnou u lavice; pak s „kobky“ sebrala svazek borových loučí, usušených až chrastily, pojala děti za ruku a ubírala se s nimi tiše přes síň do maličké výměnkářské sedničky, odkud za krátko zablesklo se na záprseň kalné světlo louče a ozývaly se tenké, vysoké hlásky hrajících si dětí.

Koutná jaksí přísně zadívala se za odcházející mlynářkou; na mocně vyklenutém čele rýsovaly se náhle vrásky, a významně pohlédla na Honzíčka — žebráka. Ten, jakoby k němu byla promluvila, pokrčil rameny a po chvilce mlčení řekl: „Je dobrotivá — ale nedošla eště poznání praudy.“

„Přecej slyší vod mlynáře a dědečka Lexova vykládat učení o světle čistém, živém toliká let! Ze v srdci svém nedává vyrůst stromku pravé věčné víry,“ vyčítala Koutná s neumenšenou přísností.

„Třá tam u svejch tuze přivykla bludný víře modlářský,“ omlouval žebrák.

„A že Lexa na tom nestojí, aby se í zřekla! Přecej Lexů rod je od kořene, a otec náš říkával, že už před patentem dycky se přidržoval svý přesvědčenosti a nedbal vo velebný pány ani vo ouřady, jako teďkejc nedbá, co mu falář poroučí!“ horlila Koutná dále, ale hlasem přidušeným.

„I dyť ledakdes nejsou manželé zajedno,“ omlouval zase Honzíček, „má milá sestro, víš to podlevá sebe.“ Helena Koutná se zarděla a stiskla rty k sobě, ale jen na okamžik, pak máchlá rukou a řekla s přízvukem bolestným. „V tomle pádě ženská ničehož nic nezmůže — muž si poroučet nedá. Dost, dyž sama dokáže nesejdit z praudy... a slouží Nejvyššímu podlevá příkázání jeho.“

Děvče Pakostovo napiatě naslouchalo, kloníc se vpřed, aby neušlo mu jediné slovo polohlasné té rozprávky. Několikráte, zvláště ke konci řeči vdoviny, velmi rozhodně zavrtělo hlavou; Koutná si toho i ve stínech rozkládajících se kolem kamen povšimla: „Ty, holka, nevěříš?“ ptala se skoro stísněně.

„Smejším, že tím duchem, který je v nás, jako sme my živi v něm, šickni máme moc velikou!“

„Moc nad sebou to máme, zákony sami si dáváme, ale moc nad inejma — to neé, to neé,“ bránila se Koutná. „A dyby ty inší měli nás nejrejš z lidí šech!“

Děvče zase zavrtělo hlavou. „A cák bys dála,“ ptala se Koutná rozčileně, „dyby ten, kdo tě má nejrejš, nechodil ve světle Nejvyššího — —“

„Služba ducha víc platí služby světa,“ odpovídalo děvče, zablysknuvši očima. „Kdož neslouží Nejvyššímu, nejsou moji bratři a sestry, ani mi nejsou milí!“

„Och, tys mladá, tys mladá!“ zavzdychla Koutná. Ale děvče hrdě jí odpovědělo: „Let si nepočítám, nevím, jak byl duch stár, dyž vešel ve mně, — sem mladá jen podlevá světa!“

Vdova sáhla si k srdci, jakoby jí tam co's zabořelo; ale přece, když oči zdvihla k děvčeti, byl v nich obdiv a souhlas. „Pakostů rod!“ zašeptal ve svém tmavém koutě Honzíček. „Nepoddal se nichdáž žádnýmu, douče stejně nejni inší.“

Helena Koutná za rozrušující rozmluvy zcela zapoměla, že je po cestě hladova a žizniva; teprve když muži při stole odkládali nože s lehkým rachotem na stolní desku, vzpomněla, že ani dcerce Pakostově, ani Honzíčkovi dosud nikdo ničeho nepodal; přistoupila, pecen na lavici u kamen odnesla, spěšně krájela, pomazánkou i medem kapala a oběma podávala.

Když i hnědý „puclák“ s podmáslem se stolu odnášela, vyzýval ji bratr Kvapil. „Přisedni, Helenko, budem nejdřiu zpívat, nežlivá se dáme do vejkladů a do čtení.“

„Nemeškejte se,“ pobízela muže, „jenomejc co zvostatní podělím. Musím zastávat mlynářku, dyž vedešla s děckama.“

Pakosta ihned, odkašlav a uhladiv si dlouhé, světlé vlasy nazad, zanotoval oblíbenou píseň „dětí Nejvyššího“, melodie poněkud jednotvárné, žalmu církevnímu podobné, a ostatní mužové přizvukovali mu, pak i hlasitě zpívali; konečně i dcerka Pakostova, žebrák a Koutná, zchladivě žízeň a pojedše několik soust, připojili se k nim. Zpívali:

Myslíte všichni, že dobře máte,
ale jen rozvažte, že se neznáte,
Bůh je s člověkem spojený,
všemi písmi potvrzený,
Jan vám to dosvědčí, že jinak není.

Všecko je vaše, když se poznáte,
proč jeden druhému záviděti máte?
Bůh je s člověkem spojený,
všemi písmy potvrzený,
Jan vám to zjeví, že jinak není.

Kdybyste na mne nezapomněli,
v svém srdci byste mne nosili:
Bůh jest s člověkem spojený,
všemi písmy potvrzený,
Jan vám to zjeví, že jinak není.

Ty sám, Pane, mluvíš skrze ústa má,
já zase mluvím skrze ústa tvá,
Bůh jest s člověkem spojený,
všemi písmy potvrzený,
Jan vám to zjeví, že jinak není.

Zpívali s počátku klidně a stlumeně; ale čím častěji opakoval se refrain písně, o Bohu, jenž je s člověkem spojený, tím vroucněji, naléhavěji zněla slova i nápěv. Věděli, že nesmějí zpívatí příliš hlasitě; a právě tato nutnost učinila, že rozechvění, které nesmělo se jevití silou a výší hlasu, přecházelo v posunky jejich a výraz. Když píseň skončena, byli všichni tak rozrušeni, že nejen podávali si obě ruce, ale i klesali si němě v náruč, líbali se, a teprve po hodné chvíli usedli zase klidně a vzpřímeně na svoje místa.

„Bratři milí,“ vyzýval Pakosta povstav za stolem a rozkládaje rozohněně rukama, „dyž nás tak tuze potěšila ta píseň o Nejvyšším, zazpívejme si eště druhou, tu stoveršovou vo králi Marokánským.“ A již počal prozpěvovat: „Poslechněte, lidé milí, přeradostné noviny, již vám přišly od východu k vašemu potěšení...“

Ale dědeček Lexů završil očima skoro divoce a kýval netrpělivě svráštělou, žilnatou rukou: „Nic vo tom králi Marokánským, bratře! Rejš ať nám bratr Kvapil něco přečte! — Už nevěříme, že by moh' přijdout! Voklamal nás jedenkrát, že na to budu pamatovat do konca svýho...“

Pakosta díval se na starce široce rozevřeným zrakem a čekal, co dále řekne. Kubík z Pasek však zeptal se bázlivě: „Teda nemyslíte, dědečku, že bude s náma líp, že přinde ta říše lásky a živýho pokoje, kterou nám slibujou písma?“

„Snad přijde; ale Marokán s vojskem svým í k nám nepřivede...“ odpovídal stařec již klidněji, ale určitě.

„Tot, tot,“ svědčil mu Faimon, muž zamračený, asi šedesátiletý, snědé a hubené tváře. „Nevěřím písmům, ani písničkám, složili ich lidi jako já, naplácali do nich, co sami chtěli. Věřím jen sobě, svýmu poznání!“

„Náš rod,“ vysvětloval mlynář Lexa, vida, že všichni otci jeho nerozumějí, „dočkal se veliký škody, že na příští vysvoboditelovo se chystal s celou důvěrou. Vypravujte, dědečku, ať bratři a sestry srozumějí, kerak s tím bylo. Snad Pakosta taky uvěří.“

„Je tomu podle vá počtů světských asi padesát roků,“ vypravoval stařec, „byl sem se svou pomocnicí krátkou dobu, s bratřima krunýma sem se rozdělil, hospodařili sme každej na svým. Sickni bratři podle ducha tu v Dolcích, v Rovince, na Zderazi a dálej v kraji ve Strádouni, v Domanicích za Lužej, s kerejma sme se scházeli, jen už čekali, že král Marokán přinde vod východu, vytrhne nás z trápení, šecku půdu spravedlivě nám rozdělí, že nebudem' už robotovat, ani sloužit, ale radovat se ve světle živém. Vykládali z písem, že roku toho istotně přitrhne s vojskem velikým, na stotisících koních, měli pro to znamení šelijaká. Měli taky písničky, jako ta, co bratr Pakosta zpívat chtěl, v něch bylo psáno, že Marokán přinde po tolerančním patentu za let třidset, podle vá někerejch za dvadset. Uvěřili sme, jako že je duch v nás a my v něm, a slibovali si, že se připravíme, aby měl Marokán obrok pro svoje vojsko. Naseli sme samej jen voves, ale ináč žádnou forotu v ničem si neďáli, i to mlíko, jak hospodyně z večera nadojily, z rána sme vypili, ničehož nic nenechávali na máslo, tvaroh, homolky, Moh' Marokán přijdout dne každýho, a pak už bude dokonca ináč s náma — — Urodilo se nám vovsa, že sme z něho až stohy d'áli, ale Marokán nešel . . . Měli sme škodu velkou a eště k tomu smíchu dost a dost . . . Dobře bratr Faimon povídá, že se máme spravovat jenomej rozumem svým, proto sme z ducha.“

„To se tuze mejlíte,“ odporoval Pakosta tvrdošíjně. „Vysvoboditel přibude, jak je v písmě psáno! Nemůže nespravedlnost na tomto světě trvat na věky, Nejvyšší tomu nedopustí, co nám bylo vzato, bude nám dáno zasej! Já věřím v tisíciletou říši lásky a pokoje!“

„I já,“ prohodil vroucně Kvapil, jenž dotud skorem jen poslouchal a přebíral se v potišťených listech a malých, neúhledných a ohmataných sešitcích, které vytáhl z vnitřní kapsy své soukenné kazajky. „Ale nemusí to bejt Marokán, který nám i přivede! Způsobíme si i sami, když budem podle přikázání Nejvyššího činit všem bližním dobře, zlého se varovat a chodit ve světle a v pravdě!“

Nyní zasvítily zase oči Heleny Koutné a paseckých občanů,

i Honzíček žebrák hleděl s láskyplnou jakous úctou ke Kvapilovi. Jen Pakosta usmíval se nedůvěřivě, a zasmušilý Faimon podepřel si hlavu ježatých vlasů o ruce a zamumlal: „Svět trestá nás napořád, že se mu poddávát nechcem — on nechce, abychme mu d'áli dobře . . .“

„Ba, ba,“ přisvědčoval mu dědeček Lexů, jenž s rovinským obyčejně se srovnával. Jakési teskné, beznadějně mlčení zavládlo ve shromáždění, i Kvapilovi bylo neveselo, ale přemohl se násilně a vlídně se nabídl: „Přečet' bych vám, bratři, něco z pana Havlíčka, rádi ste ho dycky poslouchali. Vzal sem Slovana i Národní Noviny; to byl muž, který nás Čechy učil, jak máme bejt živi statečně, nepřátelů ani tmy se nebát a utvrzovat se ve vědomostech.“ Rozevřel si listy starých novin před sebou a zase se v nich probíral. Mlejnek z Pasek přisedal si blíže k němu: „Zda-li pak, bratře Kvapile, pan Havlíček taky o víře psal a nejenom vo konstituci,“ ptal se s dychtivou a jaksí radostnou tváří.

„Byl pro to, aby každý v Čechách měl zaručenou volnost svědomí. Kněze nemiloval, chtěl, aby nejlepší a nejmoudřejší učili děti ve školách a lidi ve veřejnosti — to se mu zdál bejt pravej ouřad kněžskej!“ A vyhledav si vhodný odstavec v novinách přinesených, četl Kvapil s velikou vroucností věty, jimiž publicista, již tři roky mrtvý, v časech pohnutých k lidu promlouval.

„Čtu nejrejš knížky vo císaři Josefoj,“ podotkl Kubík pasecký. „Šeck co on vydal a co o něm psáno, svaté jest. Čítám je ve světle neporušitelnosti, které na každé srdce doléhá.“

„Bylť on taky král Marokán, který přišel, aby nás osvobodil ode tmy,“ počal zase Pakosta blouzniti. „Nepřátelé světla ho utratili, — ale on nejní mrtev, vstane zasej a přinde je soudit. Říkáme si vo něm na starý knížtičce, je v Praze vydaná už před dávnými časy.“

„Máme i taky tady za koutnicej dobře skovanou,“ přikyvoval Lexa, „a Labyrint světa a Kotterovo prorocství . . .“

„I my na Pasekách,“ hlásil se Kubík radostně, „zdědili sme to po předcích a uchránili, dyž přišla visita! Och, co ti předci zakusili pronásledování a přecej při praudě vytrvali, ve světle Nejvyššího chodili,“ rozpovídal se. „Přeukrutně sou Paseky za světem a stejně ani tam nenechávali ich s pokojem. Nejprů chodili ich špehovat velební páni ze města, missionáři, dost knih svatejch im pobrali, mrskat je dávali, potomej po patentu císaře Josefa blahý paměti i pastoři na ně sočili, že nejsou živi podlevá prikázání církve evangelický, ale podlevá svý víry pravý. Za zejmy, dyž byly záměť na sáhu, dvě, nebo-li z jara, dyž se hrnula voda z lesů, tu ich nechávali s pokojem — ale jak nastal počas,

už ich hnali s děčkama ke křtu, do domu Páně, už, když dědeček zpolehoučka z tohoto světa se ubíral, přivedli pastora, trá v něm žádný nezkázal ani nedbal! A bratránka otcova toho diu neutratali! Zalovali sousedi katolíci na faře ve městě, že se žádnému Bohu neklaní, že adamitský hanebnosti provozuje, a taký panáček dosvědčil, na kázání že nechodí, že ho nezná. Volali ho na kancelář vrchnostenskou — už je tomu romada let! — a tam ho pan vrchní vyslejal, eště s jedným knězem, kerýho je náboženství, či esli, jak je obžalován, žádnému Bohu se neklaní? Strejc poudá po praudě: „Kofím se Nejvyššímu Bohu živému, který jest ve mně a já v něm, jiného Boha neznám.“ Pan vrchní zasej, esli je katolík neboli helvet? A strejc — částějc mi to otec můj vypravoval — vykládá: „Počítám se za nekatolika bez náboženství. Helvet nejsem, to jejich dlouhý modlení a naříkání se mi protiví, — a katolíci, ti zasej toho svýho Pána Boha ze dřeva řezou, z mouky pečou a do jarmárek zavíraj.‘ Jak to dořek’, ten kněz mu vyřal políček, že mu kreu zalila tvář, — na oči neviděl — — Ale ten pan vrchní, neboli krajskej, velebníčka pokáral a strejce se ujímal, byl asi stejný přesvědčenosti, říkali, že je svobodnej zednář. Pár tejdnu si tám na zámku strejce stejně v šatlavě nechali, zkusil dost —“

„Troufám,“ podotkl dědeček Lexů zamyšleně, „že mezivá velkejma pánama dost je těch, kteří smejšlejší jako my, jenomej že to neřeknou. My sme pectivější.“

„Stejně teďkomej už nejní takovýho pronásledování, jako za starejch dob,“ chválil si mladý Mlejnek z Pasek, „už nejsme pořádem volaný na vrchnostenskou kancelář, a ouřady ve městě sou daleko!“

Zamračený Faimon úsilovně vrtěl hlavou. „Sme trestaný napořád, panáčkové choděj’ jak za stara, a četnická helma zablejskne se co chvílu ve vobci!“

„Bratře Faimone,“ konejšil jej Kvapil, „přecej je líp — a ešče bude, dyž se přičíníme a světlo ducha roznášet budeme tam, hde dosávad panuje tma! Přecej už nejsme vrchnostem za dobytek, sme každej svůj a Nejvyššího.“

„Jenomej se ich, bratře, zastávej,“ vyčítal Faimon s nesmírnou trpkostí, „co mi uřáli, to nejní nic? Nejstarší ratolest mi vzali, a teďkejc hocha vychovávaj’ podle světa a ve víře modlářský, před dřevem ho učej’ klekat, za rod svůj, za bratry a sestry se stydět a jich zapírat! Trestá, ba trestá mě svět! Když holku do školy posílat nechci a nemůžu, protože stále ve škole ducha přebývá, do šatlavy mě zavírají . . . Modloslužebníci sou to, uctívají Boha dřevěnýho a Kristově sukni, od biskupa darebáka vysta-

vený, se pokořují! Šak jejich vlastní kněz, hiršperskej Ronge, ve svém listě jich ukázal podle praudy!“

„Ten im všem šláh do svědomí,“ chválil Kvapil vroucně, „skorem jako náš mistr Jan Hus, svatý paměti! Kladu stejně jeho list k nejmilejšímu čtení našemu, k novinám pana Havlíčka a pana Jungmanna zápiskům.“

Pohlédli jakoby na dotvrzenou dokola na posluchače; oba Lexové, sestra Helena, Honziček-žebrák, Kubík i zamračený Faimon horlivě mu svědčili, leč na tvářích Pakostové a jeho průvodčích i mladého přívětivého Mlejnků bylo zřejmo, že není jim jasno, o čem oba muži s pochvalou hovořili. Proto pokračoval Kvapil tázavě: „Či snad, bratři, neznáte šichni Rongův list?“

„Nihdá sme vo něm na Sedlišťích ani v Budislavi neslyšeli,“ vyznával se Pakosta, a Karlička také vrtěl hlavou a šeptal: „Neé, neé!“ „Slejšám vo Rongoj, ale to zepsání jeho neznám,“ dodával mladý Mlejnek.

„Neškodilo by, dyby bratr Kvapil zasej list nám šem přečet', byl by nám k užitku,“ přimlouval se dědeček Lexů, a ostatní hned mu svědčili: „Toť, toť.“ a „bárci, bárci“. Kvapil, jenž většinou předčítával ve shromážděních „dětí Nejvyššího“ spisy jim oblíbené, rovnal si drobné sešity a noviny, a rozestřel před sebou list valně sešlý, sežloutlý, rohů již zahnutých a kraje trochu potrhaného.

Všichni dychtivě umlkli; ve velikém tichu, jež rozhostilo se po světnici nízké, jen zpola ozářené, bylo náhle slyšeti jakoby pravidelné klepání, jako slabý, vzdálený cupot — naslouchali, pak vzhledli udiveně, skoro ustrašeně. Mlynář Lexa, jenž seděl blíže obiléné sroubené stěny, u jednoho z okének nadzdvihl vyšívány lem plachty a vyhlédl za ni: „Lijavec se spustil a veliké kapky, skoro jako kroupy, tlučou do oken a do střechy,“ vysvětloval. Pohlédli všichni k okénkům nezastřeným, vedoucím na záprseň, a vskutku, i na nich počínala se usazovati drobná, rozstříknutá vláha, odraz to deště do střechy bušícího. Koutná zdvihla se a tiše vyšla na síň; vrátila se ihned a pravila znepokojeně: „Tma jak v hrobě a leje přeukrutně; kerak jenomej dojdem dom — a s Iříčkem!“

„Dyt' nejní eště tak dlouho, milá sestro Koutná,“ těšil ji Honziček, „třá se rozšeří a bude noc pěkná!“

„A dyby to byla věc nemožná, pobudete tu šichni s náma a vydáte se z rána,“ rozsoudil Lexa mlynář a vstával se svého místa. „Musím se podívat do mlejnice a k náhonu, co nám ten liják dělá, chtěli jsme mlet dneskom v noci — vy tu, dědečku, buďte, přijdu za chvílku.“

Když vycházel, mlynářka vstoupila: „Slyším v sedničce, jak byste v odcházení,“ pravila Koutná, „teďkejc to možná nejní, tuze přší. A Iříček usnul, hnedkom po Růžence, krásně se im to spí při lijáku. Jenomej pobuďte, nejní dlouho, šak se vyčasí.“

Odcházel zase k dětem: když klaply za ní rohoží pobité dveře, jakési rozpačité mlčení rozhostilo se mezi přítomnými; Kvapil nerozhodně díval se do svých listin a ostatní nepokojně posedali u stolu v rohu i na lajci u kamen. Tu dědeček Lexů, vida na tváři svého souseda Faimona mrzutý úsměšek a zaslechnuv, jak tento zamumlal: „Toť je řečí pro trochet vody...“ vstal, hodil na žhavý dosud popel dříví, kousky to rozřezaných pařezů pod pecí nahromaděných, jež za málo okamžiků zapraskaly a se vzňaly, a vrátiv se ke stolu, položil ruku na rámě Kvapilovo: „Čti, bratře, budem poslouchat; přecej ste se nesešli, abychme tu naříkali nad lijavcem, ale abychme obcovali v duchu Nejvyššího a poznávali praudu.“

Po těch slovech poněkud ostře a vyčítavě proslovených, i Helena Koutná, jež od vzdálení se mlynáře rozčileně dívala se buď ke dveřím, buď zrakem pátrala v zatemnělých okénkách na zábrseň obrácených, přemohla se a tiše složila ruce v klín. Kvapil pak počal hlasem ztlumeným, leč přece jasně srozumitelným předčítati list mezi „bratřími“ velmi oblíbený, v němž slezský kaplan biskupa trevírského Arnoldiho volá k odpovědnosti, že k uctívání vyvěsil šat jakýsi, vydávaje jej za suknicu Kristovu, k níž pak za krátko nětkrát sto tisíc poutníků a poutnic připutovalo. Mleinek pasecký, Pakosta, dcerka jeho, Karlička, sledovali věty pronášené zvolna a jadrně s velikou dychtivostí, ale i ostatní, kteří list znali a častokrát četli, zřejmě naslouchali se zájmem. Když pak Kvapil dospěl místa, kde psáno: „Nevíte-liž — jakožto biskupu věděti vám to jest, — že Ježíš Kristus učil: Bůh jest duch, a kdo se mu klaněti chceš, klaníž se mu v duchu a praudě? A všadyž lze se mu klaněti, nejen ve chrámě Jerusalemském, na hoře Garizim anebo v Trevíru u sukně posvátné!“ A dále: „Nevíte-liž, — jakožto biskupu věděti vám to jest! — že evanjelium výslovně zakazuje klanění se každému obrazu, všelikým ostatkům, že křesťané za časů apoštolských a za prvních tří století nestrpěli ve svých chrámech ani obrazů ani ostatků. že uctívání takové pohanům sluší, a že otcové církevní prvních tří století posmívali se za příčinou tou pohanům? Že stojí psáno, spíše že by obrazv klaněti se měly lidem. neboť od nich učiněny jsou — —“ tu křáli shromáždění radostně hlavou, podávali si ruce. a Helena Koutná zašeptala žebrákovi vedle ní sedícím: „Dyť říkám, že naše víra byla odjakživa, ona je jediná pravá...“

Kvapil pokračoval: Rongův list líčil všechny neblahé následky uctívání kusa šatu, o němž bájeno, že hojí a uzdravuje, líčil bídu, zpusťlost a tmu, která je následkem poutí k zázračné sukni; vyzýval občany, zvláště představené, městské radní a krajská zastupitelstva, aby působili proti poplatkům odpustkovým, mešním, růžencovým a pohřebním. Tu již Kvapil v roznicení svém nedovedl utlumiti svých slov; skorem hlasitě četl: „Přičiňte se všichni, katolíci neb protestanté, věruť, že jedná se o čest, svobodu a štěstí naše; nedejte zhanobiti vavříny Husa, Huttena, Luthera, — z myšlenek učítež slova, z vůle čin.“ A když proslovil větu poslední: „Ukažte se pravými uředníky Jeho, jenž vše obětoval pro pravdu, světlo a svobodu; ukažte, že podědili jste ducha, nikoli suknicí jeho . . .“, tu pozdvihl obě ruce, že skorem nízkého, tmavého stropu se dotýkaly, a oči plály mu mírným ohněm.

Všichni byli dojati; i mlynář Lexa, jenž právě se byl vrátil zvenčí, postál blíže lavice a nepohnul sebou, až několik okamžiků po skončené četbě.

„Ba zfalšovali učení velikého proroka ti, kteří se nazývali následovníky jeho. Já nevěřím, že obětoval se za světlo a svobodu naši, jak tu psal pan Ronge, anebo jak naši faláři kážou, že umřel za nás a obmyl nás krví svou, — ale to vím, že učil, abychme se milovali vespolek, abychme činili dobře a zlého se varovali — — — A kdák z kněží a i z vrchnosti a pánů, kteří to poroučejí, to koná!? — — Ešte nám překázej' a nás trestají.“ Pakosta horlivě přisvědčoval i Faimon a Kubík.

Helena Koutná, když se hospodář kolem ní ubíral ke stolu, zeptala se ho letmo: „Už se, bratře, vybírá?“ Máchl rukou nazad: „Ale kdež, hodinku si eště poprší istě, — budem mít hodně vody, potřebujem í.“

Kvapil, jakoby unaven rozčilením, vložil si hlavu do dlaní, až dlouhé hnědé vlasy spadaly mu přes čelo. Sestra hleděla k němu nepokojně; náhle probral se ze svého zadumání a řekl měkce: „Bratři a sestry nejmilejší, dom se vodebrat nemůžem, nerozcházejme se eště, — zazpívejme žalm osumdesátý čtvrtý, o přibytcích Hospodinových, ten mám nejrejší! Dyž ho slyším, tu se mi zdává, že svět ke mně moci nemá, že přebývám v bezpečí a pokoji.“

Všichni souhlasili; těsně sesedli kolem stolu, Helena Koutná blíže bratra svého, Pakosta k sobě přitáhl dcerku i mladého Karličku, a obou ruce držel v dlaních svých; i žebrák Honzíček se osmělil, přibelhal a skrčil se na kraj lavice kolem stole se táhnoucí, pod vyšívanou plachtu. Koutná započala dlouze a ztlumeně, a ostatní zpívali s ní:

Věčný Bože, silný v boji, — jak jsou přibytkové tvoji rozkošní a nejmilostivější. A protože touží má duše po tvých síncích v každém čase, o pane nejžádostivější, duch i tělo mé k živému pleše k Tobě k Bohu svému.

Špatný vrabec má své místo, též i vlaštovice hnízdo, pro své mladé při tvém oltáři. Ach služebník dokudž pak tvůj, králi věčný a Bože můj, má býti vzdálen od tvé tváři? A přeblyže jistě tomu, kdož tě stále ctí v tvém domu.

Blaze těm, jenž moci, síly od tebe v srdci nabyli a přes údolí světa jdouce, po tvých stezkách s ochotností žízň, hladu, zhoubné zlosti i všech se bíd odvažující, byť jim bylo i hledati studnic, neb dešťů čekati.

Nic se toho nelekají, jedny druhé předstihají až na Sion Boha svého. Ó Bože, jenž věčný jsi Pán, neustálý válečník sám, nakloň k prosbám mým ucha svého. Bože Jakobův, můj Bože, sprost mne slyše mého hoře.

Tys štít každého věrného, viz pomazaného svého; s tebou jediný den prodliti, lépe jest než jinde tisíc, jáť sobě žádám mnohem víc, vrat domu Páně strážným býti, než uprostřed bezbožníků pánem nádherných přibytků.

Neb Bůh jsa nám vždycky slunce, nejmocnější náš obrance, lásky i slávy nám udílí, všechněm chodícím v sprostnosti dobrých věcí všech v hojnosti časně dodává v každou chvíli; každý jest ten přeblyžený, kdož v něm skládá své doufání.

Na Kvapilově tváři ponenáhlu zbledla červeň, čelo zchladlo a oči hleděly mírně a zádumčivě; za to Kubíkovi již při prvních slokách počal vlnnout zrak, a za nedlouho stékaly měkkému a slabému muži slzy po přibledlých tvářích. Dědeček Lexa choulil se v sebe a nebylo lze nahlédnouti v nachýlenou jeho lím; Pakosta zpíval horlivě, pustil po chvíli ruce mladých lidí, jež opět se setkaly, a podepřel ruce svoje o desku stolu, zapomínaje, jak se podobalo, na vše kromě zpěvu. I Faimonovo zachmuřené, obyčejně ve vrásky složené čelo a hrozivě ztažené brvy rozjasnily se trochu. V kamnech kusy pařezů světla se rozhořivaly a ozařovaly malou obec „dětí Nejvyššího,“ silněji než prve malý blikavý kahánek olejový. Zpívali, zadívali se do sebe, ruce k sobě tiskli i lokte; oheň praskal, metal jiskry, na okénka a střechu tu silněji, tu zase trochu se umírňující, bušily kapky a proudy prudkého lijáku.

Ještě za prozpěvávání žalmu o příbytcích Hospodinových rozklepal se mlýn průvodem; za nedlouho hospodář opět vyšel, Lexová zlehounka vstoupila a usedla ke kamnům, do odlesků červenavých plamenů. Naslouchala beze hnutí i když začali zpívati žalm nový a teskně dívala se před sebe. Mezi dvěma slokami přiblížila se k ní Koutná s tázavou tváří: „Spí se jim krásně, ani se nepohnuli,“ zašeptala, pohlédnouc směrem, kde ze síně vstupovalo se do dědečkovy sedničky.

Drašar u Jana Kollára.

(Z románu „*Drašar*“.)

Při stupních, vedoucích vzhůru k slovenské faře pešťské, stáli dva muži a horlivě, třebaže hlasem přidušeným, hovořili. Byl již první týden v prosinci, ostrý vítr vál, přinášeje i ojedinělé vločky sněhové, jež však ihned se rozplývaly, muži nedbali, stále rozmlouvali, přidržující si chvílemi ruku nebo kapesník k ústům, aby zahřáli vzduch vdechovaný. Prodavač-Němec, jenž měl svůj stánek před farou, zvědavě na ně pohlížel; snažil se pochytiti, o čem spolu hovoří, leč nerozuměl, a zdálo se mu, že to není maďarské, ba ani slovácké!

Starší z mužů, něco více než třicetiletý, všecek černě oděný, tmavokadeřavý a tmavooký s příjemným úsměvem kolem zvlněných rtů, jednu nohou již stoupal vzhůru k uzavřeným dveřím fary, a zase se zarazil, couvl; podíval se neklidně k přízemním oknům a vzal svého společníka za ruku: „Pojďte se mnou, pane učiteli, ukážete mi cestu, abych do nepravých dveří nevstoupil,“ pobízel ho.

„Naše slovenská fara je chudá a malá,“ usmíval se oslovený, muž ještě mladý, rusovlasý, s tváří taktéž hladce vyholenou, „v ní nezbloudíte!“

„Pojímá mne skoro bázeň, když předstoupiti mám před velikého věštce a pěvce našeho! Bude to poprvé, co se s ním blíže setkám —“

„Myslil jsem, pane profesore, že jste byl v našem chrámě na kázání jeho, — alespoň se mi zdá, že jste mi vypravoval, jak jste byl rozohněn řečí našeho faráře a jak jste pochopoval, že také celá obec byla unesena.“

„Slyšel jsem řeč jeho, již on kázní nazývá, ale ostýchal se přistoupiti a jeho s osobou svou seznámiti, — tím více, že zdál se býti unaven, nemocen.“

„Uléhává po službách božích skoro vždy; dává se strhávati svým předmětem, rozohňuje se až přílišně, a pak to odpykává. Víte, že je zdravý chatrného již mnoho let.“

„Když počal mluvití tíše, s namáháním patrným, nenadál jsem se, že řeč svou skončí s takovou mocností, až stěny chrámu se jí ozývaly,“ podotkl profesor. „Pravý to věstec a prorok Slovanstva, nejen v básnictví, ale také v ouřadě kněžském!“ dodal vroučně, ale podíval se znovu ostýchavě vzhůru.

Na hladké tváři mladého učitele prokmitl nepatrný a skoro uštěpačný úsměv. „Náš pan kazatel nevede si doma tak vznešeně a prorocky, abyste měl příčinu se ho obávati! A vždyť jste spolu-

pracovník na roli písemnictví českoslávského, také zdárný syn Slávy-všematomy.“

„Přece bych vám byl zavázán, kdybyste mne, jsa v domácnosti pēvce našeho důvěrně znám, uvedl k němu. Jduť také v záležitosti nikoli literatury se týkající, ale církevní, soukromé, a ne zcela obyčejné.“ Tmavokadeřavý profesor mluvil v nesnázích a skoro prosebně se díval na mladého učitele.

Ten potřásal hlavou: „Ráčíte se dokonce mýliti, — nejsem důvěrně znám v rodině pana faráře Kollára! Jsem církevní učitel, jemu podřízený, zprvu jsem mu snad byl milý, ale teď nevidí mne rád ani ve škole, ani v církvi, a k sobě málo a nerad mne připouští. Jsem přesvědčení zouplna od mínění dvojctihodného pana Kollára se uchylujícího.“

„Že by malá obec upřímných Slavjanů zdejších rozkolem byla zachváćena, sotva bych uvěřil...“

Učitel zasmál se zase, ale tentokráte jaksi hrdě:

„Ne ode dne včerejšího, velebný pane profesore, a ne pouze osobou mojí, ale muži většími, pracovníky zdárnějšími. Nemohouť Slováci sdíletí mínění pana Kollára a uposlechnouti rozkazů jeho, aby řeč svoji zahodili!“

„Leč vy Čech jste, pane Kadavý, jak v seznamech našich literaturných jsem se dočetl?“

„Jsem Čech rodem; ale, jakmile po příchodu svém do Uher seznámil jsem se s nešťastnou větví slavjanskou, z jejíhož tábora vlastní synové utíkají, zaslíbil jsem se, že nebudu napomáhati její úplné zkáze. Jsem Čech, — a nepochopuji, že pan Kollár, rodem Slovák, řeč mateřskou jako Popelku do kuchyně odkazuje a do síní básnictví a věd jí nepřipouští.“

„Slavný pěvec náš vzájemnost slovanskou ohnivě vyhlašuje, a najisto žádnému kmeni slavjanskému ublížiti nechce!“

„Ale svou ‚Slávy dceru‘, svoje básně a spisy všechny psal českým nářećím, anebo dokonce německy a latinsky, a když jsem se opovážil se mu ozvati míněním vlastním a za domovinu jeho se přimlouval, ihned katolicko-bernoláckou štúrštinu, která jednotu a vzájemnost oslabuje, mi ve tvář vmetl! Jako bych já byl katolíkem, odpadlíkem od evangelia!“ pravil Kadavý prudce a snažil se hlas svůj rozčilený přitlumiti. „Ne velebný pane profesore, nechtějte po mně, abych s vámi do fary vstoupil, — nedobré byste sobě připravil uvítání. Ale zastavím se pro vás, nezdržíte-li se přílišně dlouho, a vyprovodím vás k domovu. Víím, že se tu v Pešť-Budíně nevyznáte.“

„Ó, do ulice Vácovské, k Žateckému cestu ještě si naleznu,“ žertoval profesor. „A kdybych zbloudil, již trošce maďarských vět

jsem se naučil, abych kolemjdoucích se vyptal! Ale bude mi příjemno, doprovodíte-li mne, pane Kadavý!“

Učitel odcházel, bráně se proti vichru, a jeho soudruh, oprašuje si jednotlivé vložky s těžkého pláště, zazvonil a zaklepal na dveře fary. Mladý sluha mu otevřel, ale neporozuměl hned řeči jeho; teprve, když mu přichozí zvolna opakoval, že ho žádá, aby důstojnému panu Kollárovi oznámil, že přeje si s ním promluvit. Josef Justin Michl, spisovatel a duchovní z Čech, a když i lístek z náprsní kapsy spodního svého kabátu dobýval, aby naň svoje jméno napsal, počal sluha přikyvovati, že již ví, oč jde. Ale nedošlo k tomu, aby piaristu ohlásil, neboť za jejich smlouvání, jež dělo se dosti hlasitě, otevřely se jedny z několikerych dveří na studenou síň vedoucích a jimi vyhlédl na okamžik kdosi. Michl ihned poznal Kollára a přikročil k dveřím přivřeným.

„Jsem, důstojný pane, Josef Václav Justin Michl, duchovní a spisovatel z Čech, a nejoddanější ctitel slavného básníka ‚Slávy dcery‘,“ pravil smekaje a hluboce se klaně. „Jsa na několik týdnů bydlíštěm v Pešti-Budíně, opovažuji se k vaší důstojnosti vkročení učiniti. Dovolil jsem si i chrám váš navštívit a kázání vaše vyslechnouti. Ale vida, že unaven býti ráčíte, seznámení naše jsem oddálil.“

Kollár podíval se podivně pronikavýma očima svýma na Michla, jako by prozkoumati jej chtěl celého; pak otevřel více dveře, jejichž kliku držel, a pravil: „Vstupte, milý pane a příteli! Slyšel jsem hovořiti vás se sluhou naším, jehož místo děvečky užíváme, a obával se, že vám neporozumí, zmatek způsobí. Je to hodný Slovák,“ dodával zavíraje za sebou, „měkký a trpělivý jako ubozí Slováci naši všichni, — často mu onen hrubý handlíř před farou, kterému jej propůjčujeme, spílá, a mne i celý národ náš tím uráží. Sedněte si, milý pane; zde pracovna moje, spolu i kancelář církve.“

Čtěl odstraniti se židle, která stála vedle jeho lenošky, těžké knihy na ní navršené, ale Michl přiskočil sám a je kladl na desku stolu psacího, a když tato nestačila, jsouc pokryta malými lístky i většími archy šedavého papíru, položil je na zemi vedle jiných foliantů.

„Pracuji, když mi přána chvíle, a když není čas k vycházkám příznivý, svoji Staroitalii slavjanskou; rád bych ji dokončil, ale je mi k ní potřeba slovníkův a encyklopedií mnohých,“ vysvětloval Kollár jakoby omluvně a ukázal na nepořádek ve studovně, zvláště kolem stolu. „A často ani všeho dosíci nemohu, jsem nucen přátel ve městech lépe opatřených se dožadovati. Složte plášť svůj,“ pobízel, když Michl stál nerozhodně u židle, — „jest tu

značné teplo, churavím prsní nemocí a hledím alespoň v obydlí svém ve vzduchu příjemném trávití, — v našem chrámě zle strádám.“

Piarista usedl konečně, pověsiv plášť a klobouk na hřeb u dveří. Měl tolik na srdci, ale náhle nevěděl, má-li se slavným básníkem započítí hovor o Čechách, o písemnictví, či vyjeviti mu, že vlastně přichází k němu jako k faráři peštské církve evangelické. Prohlížel si jej mlčky a přirovnával k obrazu, jehož zmenšený otisk měl mezi svými památkami; viděl jej před málo dny v chrámě, ale zde, v blízkosti, v domácnosti, připadal mu poněkud jiný, starší, zachmuřenější, skoro nepřístupnější. Jinak si představoval pěvce oněch znělek „Slávy dcery“, překypujících slovy lásky, marného toužení, které on, Michl, často si v samotě své citoval, myslé při nich na Mínu svou . . .

Jen pronikavé, skoro světélkující oči ho nezklamaly; jejich pohled a energická ústa dodávaly cosi neobyčejného této chorobné tváři, této celkem nepatrné slabé postavě, oblečené prostě a všedně. Kollár upiat byl do krátkého huňatého kabátku až po krk; jeho trochu se kadeřící, vzadu ještě hojně vlasy, splývaly v jedno s vysokým černým nákrčníkem; kolem čela a spánků měl je sčesaný vpřed, tak že zakrývaly lysinu na temeni. Mdlá černá obleku, dosti již ošoupaného, odrážela se od velmi lesklých, vysokých čizem, které nosil rád i doma, a na nichž sluha Slovák dával si záležeti, aby byly vždy „řádně maštěné“.

Michl seděl mlčky, v nesnážích, Kollár roztržitě pohrával útlou svou rukou v papírech na stole. Konečně, vzpamatovav se, zeptal se: „Přicházíte z Čech, z Prahy, milý pane a spolu vlastence? Jak asi prospívá tam naše obec českoslovanská? Jak pan Jungmann, Mladoň náš drahý?“

„Patriarcha náš duchem stále mlád jest, ale tělem převelice chátrá, a více času na lůžku tráví, jak dopsali mi přátelé. Já, důstojný pane, nejsem bytem v Praze, nýbrž od srpna vyučoval jsem na škole normálné piaristů v Rychnově nad Kněžnou, v horách Orlických. Poslední pak měsíc trávil jsem u starého otce svého v Poličce, rodišti svém, skoro úplně zničeném velikým požárem.“

„To jsou zprávy neblahé! Z jara Praha naše těžce zkoušela povodní, — i my příspěvek svůj skrovný milým bratřím jsme poslali! — teď vy, milý pane, o nové pohromě mi vypravujete! A můj šlechtitný přítel Jungmann na loži! Což ostatní pracovníci na roli dědičné Slovanstva našeho? — pan profesor Čelakovský, pan Purkyně?“

„Navštívil jsem oba před málo roky ve Vratislavi; s pražskými literátory si pilně písma vyměňuji, když na venkov mne náhoda usadila, — s Dundrem, Štěpánkem, Vrtátkem, — i do Ruska píši panu Keppenovi, Ivaniščevu . . .“

„Jsme synové Slávy, roztracení po celé Evropě,“ vzdychl Kollár. „Jsme ještě pořáde jako ty pruty synů Svatoplukových, a nebudeme silni, dokud se nespojíme! Jen pospolitost literární jednotlivých kmenů nás uchrání od zaniknutí. Až všichni poznáme se lépe, pak vespolek i postupovati budeme; pak, doufám, v Boha, že vyslechnuta bude rada moje, ve spisu o vzájemnosti vyslovená. Souběh dějin a božská prozřetelnost rozdělila nás na díly a dílečky mnohé; ale my opět sesílíme, až čtyři největší a nejvzdělanější kmeny, ruský, český, polský a illyrský, vůdcovství převezmou a nářečí svá ostatním propůjčí.“

Michlovi připadalo, že zase sedí v evangelickém chrámě a slyší Jana Kollára kázati; zase z jeho řeči sálal oheň, zase jeho hlas, zprvu střízlivý a ztlumený, nabýval pronikavosti; ostřeji zasvítily i jeho podivné oči, — díval se jimi na svého hosta, probodával jej takorůka, a přece zdálo se Josefu Justinovi, že nehledí na něho, nýbrž na všechno to „roztracené Slovanstvo“, jež přeje si spojití.

„I já jsem toho přesvědčení,“ přítakal mu horlivě. „Již před svým „Literaturným Letopisem“ a pak v něm samém, myšlenku velikého Illyrstva jsem prohlašoval, vydal, jak vám, důstojný pane, známo, „Pravopis illýrský“. Ale v Praze někteří literatoři, pan Malý Jakub-Budislav na příklad, tvrdili proti mně, že nikoli Illyrci, leč Chorvati, Srbové, Bulhaři, Slovinci jsou kmenem slavjanským, chtějíce tak drobiti, kde více potřebno jest pevné spojení. Nebude zajisté na záhubu menších kmenů slávských, užívati-li budou jednoho, v písemnictví již vynikajícího nářečí, — svoji bytost přece zachovají! A slyším s politováním, že i tady na Slovensku rozkol a nepřátelství k české spisovné řeči se rozmáhá?“

Kollár skoro vyskočil se své lenošky: „To onen Kadavý, učitel naší školy! — — Míval jsem jej rád, doufal jsem, že prospěje nešťastné naší církvi slovenské, ohrožované jak Němci, tak Maďary. On v opak svár rozsévá mezi mnou a církví, — sám jsa evangelík, rozšiřuje neblahou pro nás katolicko-berňoláckou Štúrovštinu! Nehodlám trpěti rejďů jeho, nejdříve školu nedělní, kterou na svou pěst zřídil, z budovy naší školní vypovím!“

Michl nevěděl, jak se vyjádřiti, aby snad svojí obranou Kadavého Kollára ještě více nepopudil. Podotkl jen po chvílce: „Dosud církev evangelická na Slovensku spíše byla pojiťkem s Čechami . . .“

„Tot mou pýchou, radostí a nadějí,“ vpadl Kollár horlivě. „Naše bible a jiné spisy náboženské psány jsou nikoli slováčinou, alebrž nářečím českým, lid jim rozumí, rád v nich čítá. Naši kazatelé opatřili půdu v Čechách, když pro vinici Páně nebylo tam děl-níků. A doufám, že jednoty opět dosáhneme, kazimíry umlčíme. Tím nikoli netvrdím, že by nářečí české mnohého nemohlo získati od slovenčiny bohatší, plnější, ryzejší a původnější.“

Kollár se lehce rozkašlal únavou z vášnivé své řeči a opřel se o polštářované pozadí své lenošky. Michl kýval hlavou: „Míním, že všechna nářečí slavjanská navzájem si mohou prospívati, — i pan Gaj na jihu téhož jest přesvědčení. On sjednocení čili ‚slogu‘ horlivě strojí ve své „Danici“ a v „Novinách Illyrských“.

„Šlechtný to Všeslavjan a přítel dobrý,“ liboval si Kollár s blyskajícím očima. „Tam dole rozštěpování největší, přemo-ženo-li tam bude Gajem a jinými, i my zde lehčeji se sjedno-tíme na čtyřech hlavních nářečích. Děkuji vám, milý pane a pří-teli, že i vy ve svém „Pravopise illyrském“ k dílu ruce jste pří-ložil. Jasně mi teď zatanul i váš záslužný „Letopis Literaturný“, v němž dílo drahého Mladoně doplňujete. Bude spisu vašemu za roky minulé doplňku třeba.“

„Pomyslím na práci podobnou; jen času mi potřeba a pramenův. Doufám, že i zde, seznamuje se se Slováky, mnohých zpráv na-budu a za prázdně v domově je zpracuji.“

„Tedy přijel jste sbírat látku k spisování,“ prohodil Kollár napolo tázavě, napolo pochybovačně. „Nevím, jak pořídíte, — málo zde v Pešti Slováků vzdělaných, a i mezi nimi nedosti dobré vůle. Já sám, mnoho jsa zaměstnán a velice churav, na ruku bych vám býti nemohl.“ Úzkostlivý blesk vyšlehl při tom z pronikavých očí básníka-kazatele, a koutky energických jeho úst stáhly se ve výraz skoro tvrdý.

„Nepomýšlel jsem, důstojný pane, abych vás nějak omeškával a tak mařil práci, která vlasti naší společně bude na velikou slávu,“ ubezpečoval jej Michl rychle. „Získal jsem tu již několik známých...“ Cítil, že nesmí jmenovati Kadavého, a dodal: „Jan Bohurád a Ludvík Haeckl, Slováci náboženství evangelického a farníci vaší důstojnosti, přátelsky se ke mně mají a mnoho mne poučují; chodívám v jejich společnosti i do káfrny Bauerovy v Budíně, kde slovenské noviny vyloženy jsou. Poznal jsem v ho-voru s nimi mnoho lepých zvláštností slovenského nářečí; také maďarštinu začínám chápati, a když kollej zdejší piaristů jsem navštívil, páni bratří se podivili, jak jsem pokročil.“

Zarazil se náhle; stále rozmlouvá, čas ubíhá rychle, brzy-li, a Kollár dá mu na jevo, aby svou návštěvu ukončil. Viděl již

nyní, že netrpělivě, poklepává na stůl, poznámky a archy na něm rovná, — a on k vlastnímu účelu své návštěvy dostati se nemůže!

Mimo nadání pomohl mu básník z neszází, otázav se ho jako mimochodem: „Rád piaristský vás nejspíše vyslal, abyste v jazycích dále se vycvičil?“

„Nebyl jsem vyslán nikým, vyžádal jsem si dovolenou na cestu do Uher pro nabytí zdraví a zdokonalení se duchovní. Hodlal jsem nejdříve do Trenčanských Teplic, avšak než mohl jsem vydati se na cestu, neduh můj tělesný se zlepšil. Strádám však jinak, a proto přišel jsem k vám, důstojný pane!“

Kazatel podíval se na svého podivného hosta znepokojen.

„Jsem nešťasten v srdci svém, neklidný ve svém svědomí, podle kterého se nespravuji. Byl jsem pokřtěn ve víře římské, ačkoli moji dávní předkové, rod Drašarův, Sedlických, Janelův, přiznávali se k víře české, podobojí. Jsa nedospělý a byv k tomu přemluven, jakož i pro nešťastný proces, který jmění rodinné pohltit, vstoupil jsem do řádu piaristského, slib složil, na kněze posvěcen byl. Ale nesrovnávám se s příkazy církve, k níž náležím, jsouť proti přirozenosti a rozumu lidskému, chci se vrátiti k víře svých otců a žiti podle svědomí svého.“

Kollár pronikal Michla nejprve očima, pak nepokojně posedal na své lenošce, zraky sklopil k zemi mezi nakupené slovníky, leč nezádal se dále, jak piarista očekával.

„Prostudoval jsem zákony uherské, které podle laskavého zařízení našeho nejmilostivějšího císaře od roku 1843 v celé monarchii platny jsou; po listinách ostatních i potřebnou zdržovanku jsem si vyzdvihl a jsem nyní farník čtvrti Tereziánské v Pešti. Před svého faráře, pana Wohldrana, předstoupil jsem se dvěma svědky, Bohurádem a Haecklem, a po dvakráte, dne osmého listopadu a šestého prosince, to jest včera, oznámil jsem, že z katolické církve vystupuji a k víře svých otců se přihlašuji. Tím podle znění zákona můj přestup ukončen jest; i přicházím k vám, důstojný pane, jako k faráři slovenské církve pešťanské, abyste vysvědčení má prohlédl a do seznamu své církve zapsati mne ráčil.“ Sáhl do náprsní kapsy svého dlouhého kabátu, vyňal svazek listin, počal je rozevírati a pořadem na sebe klásti.

Teď se Kollár do Michla opět zadíval. „Vy myslíte, že váš přestup je dokonán oním dvojím vyjádřením? A zapomináte, že jste knězem katolickým, členem určitého řádu, a — hlavně, že jste tu v Uhrách pouze pocesťným, cizincem! Tato trojí okolnost podle rozumu mého nepřipouští, aby vás katolický farář Wohldrán proptil a já do církve naší přijal!“

Michlovi vehnala se všechna krev k hlavě. „V době přítomné jsem poddaným občanem koruny uherské,“ řekl rozčileně, „a co bylo nemožno v rakouských zemích, státi se může v Uhřích, kde zákony blahodárnější i nešlechticům jsou dány. Vyjednal jsem si zdržovanku další s platností do polovičky ledna roku budoucího, jsem tedy zde usedlý — —“

Kollár rozhodně potřásl hlavou. „Neznám všech okolostojičností, které tu na váhu padají, ale vím, že pro kněze, který přijal vyšší svěcení a snad také pro toho, jenž složil slavné sliby řádové, jsou jiné výhrady, než pro občany ostatní.“

„V zemích rakouských arcíť platí onen paragraf šedesátý třetí občanského zákoníka, který knězi přirozená práva lidská odnímá, ale v Uhřích nikoli! Ráčil jste snad slyšeti o třech členech řádových, benediktinu, františkánu a milosrdným bratru, kteří k církvi evangelické přestoupili a řádná manželství uzavřeli? Přestup posledního, pana Lehmana, vrchního lékárníka v řádu, konán byl zde, v samé Pešti, v měsíci červnu, prostřednictvím pana Bauhofra, kazatele církve německé; v Šoproni pak před nedávnem uzavřel sňatek onen benediktin, kázav nejdříve v kostele evangelickém. Neobávám se, že bych čehosi nezákonného nebo nečestného se dopouštěl, žádaje si žítí ve víře otců svých, podle svědomí a přesvědčení svého!“

Kollár vstal od stolku a počal přecházeti po své pracovně; byl patrně znepokojen a nemile dojat, neboť chodil, nedívaje se před sebe a často vrážeje do knih tu poházených.

I Michl vstal, a podáváje mu urovnané listiny, pravil hlasem naléhavě prosebným: „Račte je laskavě prohlédnouti a přesvědčiti se o řádném jejich vyhotovení; podle přání vašeho, důstojný pane, přivedl bych svoje dva svědky i sem. Neračte mne odmítati,“ pokračoval, vida, že kazatel jen v nejsvrchnější z nich nahlédl, „nemohu žítí ve společnosti, které neuznávám, a jejíž příkazy tíží mne jako okovy! Nežádám si ničeho, co by proti přikázání božímu, tudíž proti přírodě bylo! Již toleranční patent zavrhuje nucení u víře, a společnost lidská, neustále pokračující, žádá, abychom se zdokonalili v pravdě. Račte k tomu přelaskavě spolupůsobiti, aby tato moje cesta do Uher přinesla mi cíl svůj původní: vyléčení a zdokonalení, — ač v jiném smyslu, než nadřazení moji si vykládali.“

Kollár nepřestával rozčileně přecházeti a snad ani nevěděl, že listiny mu podané stáčí ve svitky. Pojednou se zastavil: „Řád váš, tak soudím, poskytuje vám, dokud v něm setrváte, obživu a úrad; co hodláte, až z něho vystoupíte a vyznání svoje změníte?“

„Snad i v církvi evangelické naleznu místo působnosti jako učitel,

knihovník, — spokojím se s prací jakoukoli, přiměřenou mému vzdělání! Chci při tom dále v písemnictví našem působiti, hodlám dokončiti dějiny rodiště svého, hodlám nakresliti obraz školství českého za doby nové, — a sám k tomu ráčil jste mi poukázati, že „Literaturný Letopis“ žádá si doplnění a pokračování! Jsa znepokojen ve svědomí svém, jsa ve společnosti, kde právě svoje smýšlení skrývati jsem nucen, nemohu řádně pracovati... Chtěl bych žíti jako člověk poctivý a svobodný v novém okolí, snad zde v Uhrách, kde bych pak trvalé občanství získal. S láskou jsem vždy pohlížel k Tatrám, kolébce Slovanstva!“

Ani tato poslední věta, vyslovující zamilovanou myšlenku Kollárovu, nepůsobila příznivě na kazatele; zastaviv se opět, vyjel trpce: „Toť naděje veskrze pošetilá, milý pane! Jsme zde, my Čechoslované, na pospas dravosti i Němců i Maďarů! Tito nechtějí uvěřiti, že by spíše měli postupovati s námi, krajany, proti nepříteli vetřelému. Já sám. působiv zde více než čtvrt věku, nevím, budu-li zde zítra, nevyštvou-li mne za záminkou jakoukoli, ale vždy falešnou! Nevěděl bych místa, jež by vám slušelo; spíše zůstaňte v Čechách, anebo v jiné zemi rakouské se zpřírodněte. Krajina kolem Vídně nebo blíže Prešporku lépe by se hodila.“

„Za nových poměrů svých v Čechách zůstati nemohu, — a chci dosíci všeobecné blaženosti,“ pravil Michl, skloniv hlavu a dodal ještě tišeji: „Důstojný pane, vy dlouho jste strádal samotou, marně ždaje toho, po čem srdce vaše toužilo; celé čtenářstvo české četlo, že: ‚Mína jen a Mína znějí struny,‘ a radovalo se, když krásný sen lásky se vám splnil. Omladina česká ve vroucím ohlasu odříkávala vaše znělky, také já o Míně jsem deklamoval ve své samotě nedobrovolně, znaje a miluje lepou děvku jména toho! Přejte mi, abych dosáhl, čeho konečně dostalo se vám, podejte mi k tomu ruky pomocné.“

Kollár byl v patrných nesnázích; po chvíli mlčení odpověděl: „Podívám se na listiny vaše a učiním, co na mně bude, — ač nedoufám, že bych žádosti vaší docela vyhověti mohl. Také o zaměstnání pro vás chci přemýšleti, — leč, jsem tu v Pešť-Budíně člověk bezmocný, zle pronásledovaný, kterému jest dbáti, aby nepohoršil úřadů zdejších. Snad Wimmer v Horních Střelcích...“ dodal skoro pro sebe.

Michl přiblížil se ke hřebu při dveřích, na nějž prve pověsil si plášť a klobouk. Učinil to s tváří tak skleslou a zarmoucenou, že i Kollár si toho povšiml; chtěje poněkud smazati dojem zklamání, v němž „spolupracovník na poli písemnictví českoslovanského“ od něho odcházel, řekl přívětivě: „Nechtěl byste se podívati do mé domácnosti, na paní mou, kteroužto jen z básní znáte, a na milou

mou Ludmilku? Jsouť zajisté doma; jindy v tuto hodinu chodívám s Ludmilkou na procházku, ale dnes, že byl čas studený a větrný, nařídil jsem, aby Nosák, její informátor, učil ji odpoledne.“

Položiv listiny, Michlem prve mu odevzdané, mezi nahromaděné papíry ostatní, otevřel menší postranní dvéře a pobízel piaristu, aby vstoupil. Pokoj, do něhož vešli, byl stavěn do rohu, opatřen třemi okny a vůbec jasnější, než Kollárova pracovna; přes to, že zimní odpoledne schylovalo se zvolna k večeru, spatřil Michl zcela zřetelně, jak od stolu čtyřhranného při okně jednom vstává děvčátko asi devítileté, a mladík, patrně zmíněný informátor, a jak při okně jiném, u stolečku šicího sedí paní v blondovém čepci. Když otevřely se dvéře, vzhledla chladně a v šití ustala; Kollár oslovil ji po německu jako Friederiku a představoval jí Michla, jmenuje jej českým učencem a literátem, zároveň profesorem na školách normálních. Josef Justin klaněl se uctivě, promlouval svou vskutku vybranou němčinou o veliké cti, které se mu dostalo seznámením se s dámou v celém Slavjanstvu tak proslulou a zbožňovanou; a když paní Friederika skoro pohrdlivě se usmála, tázal se, zdali se jí nestýská v cizí zemi, zdali již si zvykla. Tím očiividně uhodil na příjemnější strunu; stěžovala si, že jí Uhry připadají stále jako cizina, a že by se mnohem raději s chotěm a dceruškou přestěhovala někam blíže domova svého, aneb alespoň do města, kde se více po německu mluví. Ptala se pak přívětivěji, zdali zná Durynsko, Jenu, Výmary, a když vykládal, že z Německa důkladně poznal pouze Slezsko, hlavně Vratislav, s účastí poslouchala.

Kollár pak ihned zavolal k sobě Ludmilku, s níž a s Nosákem hovořil po slovensku. Děvčátko se Michlovi velmi líbilo pro svěží, zdravý zjev a hlavně pro oči, jasné a pronikavé, zcela podobné očím Kollárovým; vzal je láskyplně za ručku, kterou pohládl, a chválil, že pěkně po slovansku hovoří, jako pravá vnučka Slávy, dítě Slávy dcery. I s mladičkým, velmi nesmělým Nosákem promluvil několik slov.

Ale vida, že se v pokoji stmívá, poroučel se paní Friederice, rozhlédnuv se ještě jednou, dlouze po jizbě, jako by si ji chtěl navždy zapamatovati. Byla vypravena důkladným, leč neozdobným nábytkem, a přes bílé mulové záclony a podobné gardiny na postelích dojímalá přísně; jediné květiny, které stály na okenních římsách, a oheň v kamnech, dvířky prosvítající, dodávaly jí jakési útulnosti.

Když se Michl ve vedlejší kanceláři oblékal do pláště, znovu prosil kazatele, aby dobrotivě listiny jeho prohlédl, do matriky jej za-

psal a tím i úředně přestup jeho dokonal; ale jakmile piarista o této věci začal, zamračil se Kollár. Neodpověděl přímo, jen řekl, že se oba ještě uvidí a že po případě dá Michlovi nějaký doporučovací list, který zajisté velmi mu prospěje. Přeje mu dobrou noc, omlouval se, že nesprovází jej před faru, obává se prý chodby, chladné jako sklepení.

Sluha-Slovák, otevřel Michlovi zase těžká vrata a zabeđnil je za ním; Josef Justin byl tomu rád: zpozoroval, že před farou přechází učitel Kadavý, o němž se domníval, že dávno, nemoha se ho dočkati, odešel. Stánek kramářův byl již složen, ulice skoro prázdna, nepřijemně po ní fičel ostrý vítr, přinášeje zase sněhové vločky. „Neočekával jsem, že budete dosti trpěliv, promrzl jste asi velmi,“ podotkl ke Kadavému, jenž si ho ihned všiml.

„Byl jsem na blízku na besedě, a teprve před chvilkou se vrátil, — neobávejte se o mne,“ pravil učitel dobromyslně.

Oba muži vykročili nyní rázně, ač byla chůze poněkud nesnadná v rostoucí vánici. „Zdáte se mi nějak smuten, velebný pane profesore,“ počal Kadavý po chvíli hovořiti, když se byl několikrát pokradmu na svého společníka podíval. „Nemohu si ani pomysliťi, že by vás, váženého literátora z Čech, náš důstojný pán byl přijal nemilostivě, — asi jako mne! Ovšem bývá někdy nedobré nálady.“

„Byl ke mně velmi laskav, rozpomenul se na spisy, které jsem sepsal, a zajímal se o ně. O mnohé všeslovanské důležitosti jsme hovořili, a poznal jsem, že v ohledu nejednom pan Kollár se mnou souhlasí.“ Zamlčel se na chvíli, nechtěje před Kadavým boj o illyřštinu rozebíratí. „Slavný pěvec náš seznámil mne i se svou paní a ukázal mi dcerušku Ludmilku. I poznal jsem Dceru Slávy a tak říkáje ‚vnučku Slávy‘,“ dodával, nutě se do úsměru.

„A jak se vám zalíbila paní Friederika? Ona ovšem ani po slovensku, ani po česku nehovoří a již hovořiti se nenaučí. . . Divím se našemu důstojnému panu Kollárovi, že mu nepřekáží domácnost veskrze německá.“

„Ó, děvčátko jeho po slovensku mluví, a slovensky ji zajisté vyukteje onen mladý informátor — —“

„Kterému ji pan Kollár raději svěřuje než mně!“ vpadl Kadavý rozhněvaně.

„Hezounké to děcko,“ chválil Michl, aby rozprávku v klidnější koleje uvedl. „Podobná jest spíše matce své, ale ty pronikající oči činí ji dcerou Kollárovou. Líbila se mi velmi; paní jsem si, abych se vám přiznal, představoval jinak.“

„To již mnozí jiní také řekli,“ podotkl Kadavý poněkud kousavě.

„S velikou pozorností četl jsem básně ve ‚Slávy dceři‘, ale leto-

počtu vydání jsem zřejmě neuvážil! Líčil jsem si Mínu, čili Friederiku daleko mladší! A měl jsem za to, že je modrooká, vlasů světlých, zlatých, něžná, drobná... Paní Kollárová hledí přísně a nikterak není obrazem děvy, vylíčené ve „Slávy dceři“.

Michla náhle prudce zabořilo srdce; byl si toho vědom, že jako Slávy dceru líčil si svou něžnou Mínu Fraňkovou, po níž prahl neukojeným tělem, duší neustálým nezdarem rozplameněnou. A ona nedává o sobě věděti, neodpovídá mu na jeho listy! — — Jeho tvář tak velice sesmutněla, že i v přibývajícím tmě si toho Kadavý povšimnul:

„Zklamání z paní Kollárové bylo asi velmi veliké, velebný pane profesore, že vás tak sklíčilo,“ žertoval. „Skoro bych se dohadoval, že to bylo přece něco jiného, co vás u našeho důstojného pána zabořilo!“

Michlovi připadlo, že by Kadavý, obeznámený s poměry ve zdejší církvi evangelické, mohl mu nějak poradit, když farář sám zachoval se odmítavě. „Naznačil jsem vám již dříve, pane učiteli, že ubírám se na faru za oučelem ještě jiným, než písemnictví našeho se týkajícím, — a tu jsem nepochodil dobře.“ K tázavému pohledu Kadavého dodal: „Řeknu vám raději, oč jde; není to věc tajná, již mnozí o ní vědí.“ Jal se vykládati o svém životě, zvláště o vstoupení do řádu, o profesi, kněžství, o dlouholetém úmyslu a přání, zhostiti se toho všeho; vylíčil, jaké učinil kroky od května až po návštěvy u katolického faráře Wohldrana a nyní u Kollára.

Kadavý poslouchal pozorně, a čím dále piarista pokračoval, tím více rozjasňovala se mu tvář: „Vítám vás jako bratra-spoludělníka na roli evangelia Kristova, pane profesore,“ řekl chvatně, když Michl skončil, zastavil se uprostřed ulice a uchopil jej za obě ruce. „Vaší učeností zdárná síla nám přibude v Čechách, kde zvláště jest jí třeba! A vám lépeji se bude pracovati, když vyjdete z té římské tmy pověr a bludů!“

Michl potřásl smutně hlavou: „Pan Kollár velikou nadějí mi nedává, že se z její moci vybavím! Ač ukazoval jsem mu četné příklady o přestupu členů řádových a kněží, má za to, že v Uhřích jako cizinec či pocestný cíle svého nedojdu. Jako občan rakouský arcit bych ve vysvobození doufati nesměl.“

„Proč byste ho nedošel?“ horlil učitel. „Vyhověl jste všem příkazům zákona, jak sám pravíte! Pane profesore,“ Kadavý opětně se zastavil a položil ruku na Michlovu šíji, „naš pan Kollár je slavný básník, muž o Slovanstvo převelice zasloužilý, — bude se vám zdáti, že nespravedlivě jej snižuji, ba že se mu snad mstím, — ale věřte, on s vámi dobře nesmýšlí! Neříkám, že by si vás ne-

vážil,“ pokračoval Kadavý ještě horlivěji vida, že Michl vrtí hlavou, „jako literátoru jistě všecku přízeň by vám prokázal, ale vy jste katolický kněz, člen řádový, byl jste do nedávna rakouským poddaným, náš důstojný pán vás za takového ještě stále považuje, a teď chcete přes moc v naši, v jeho evangelickou a slovenskou víru vstoupiti. Chápu, že se pan Kollár bojí jak úřadů rakouských, jimž by oznámení učiniti musil, tak úřadů zdejších, kterým by se mohlo zdáti, že vás nějak přemlouval.“

„Jsem hotov všude vyznati svobodné předsevzetí své, k němuž mi žádný kazatel nebo farář církve evangelické nedomlouval.“

„Nedivím se panu Kollárovi našemu,“ pokračoval Kadavý, jako by ani neslyšel námitky Michlových. „Mnoho zkusil jak od Maďarů, tak od Němců zdejších církve augsburské. On nyní jen ve vládě císařskou, rakouskou, která nejednokrátě jej ochránila, svou důvěru skládá, — a popuditi na sebe jí nechce. Jest známo, že v Rakousku to úřady nerady vídají, přestupuje-li kněz katolický k jiné víře.“

„U nás to věc nemožná skorem. Ale tu rozhodnou zákony uherské, a moje zdržovanka, která mne zdejšími usedlým činí.“

„Byl bych vám radou, abyste se, třeba jsa Čechem, obrátil na zdejšího kazatele německého, Bauhofra, myslím, že bude povolnější než pan Kollár. Ten se Maďarů nebojí!“

„Pan Kollár cosi prohodil o nějakém Wimmrovi, — zaslechl jsem to jen zpola. O něm se domnívá, že by mi i pole činnosti mohl poukázati, kdyby přestup podařil se mi přece.“

„Jest pastor německý v Horních Střelcích na hranicích rakousko-uherských,“ vysvětloval Kadavý. „S panem Kollárem si dopisuje, ale jen v záležitostech úředních. Nač byste se k němu obracel? Jsem pevné víry, že se váš přestup zde v Pešt-Budíně provésti dá, ať v té či oné církvi. A také myslím, že nebude vám těžko naléztí místo působnosti! Cit můj vlastenecký by vás nejraději v Čechách viděl, — tam veliké dobro byste způsobil!“ Uchopil Michla zase za obě ruce a potřásl jimi.

„Mohl bych se k onomu Wimmrovi podívati. Dle vašeho popisu jest ona osada na cestě do Vídně, kam hodlám odtud odjeti.“

„Na blízku městečka Kysek řečeného; chcete se přes Vídeň, nikoli po Dunaji vrátiti?“

„Ve vídeňském Theresiánu jest přítomně ředitelem páter Kajetán Vrána, provinciální vikář řádu našeho. Jemu ústně, nebo kdyby byl nepřítomen, písemně svoje vystoupení, složení úřadu učitelského a vykonaný přestup oznámím. A kde vás před odjezdem ještě uvidím, pane Kadavý? Hleďte, doprovodil jste mne až k Žaleckým, — rychle nám uběhla cesta i v nečase!“

„Zeptám se na vás zde, aneb u Bohuráda,“ pravil učitel, podává Michlovi ruku na rozloučenou a dodal srdečně: „Buďte jen veselé mysli, pane profesore, a doufejte v Hospodina, že dobrý oumysl také šťastně se vám podaří. Kdo pro svědomí a pravdu pracuje, nemá se čeho obávati! Dobrou noc a na shledanou!“

Michl opětoval pozdrav učitelův a pak vstoupil do domu. Volal si jeho konečná slova neustále v pamět, jen aby zaplašil stín, který za návštěvy u Kollára padl mu v mysl, již dříve zneklidněnou.

A on po tomto setkání tolik toužil!

Povídka o narození Ježíšově.

(Z knihy „S kamenité stezky“.)

Zrána zhasly drobné, vzdálené hvězdy, jež třeptily se nad pastýři andělem probuzenými, zhaslo a ztrácelo se jako mhlá světlo hvězdy věštecké, které přivedlo východní velmože k podzemnímu chlévu. Odešli králové a pastýři, a teď odcházelo za nimi i slunce z kamenné kobky, a její den proměňoval se znenáhla v přísvit nachylujícího se večera.

Ale Maria dosud zřetelně rozpoznávala, jak obrysy kulatých drobných údů jejího dítěte protahují se volně v malé prohlubni jeslí, viděla bělavé chmýří na jeho hlavě, podobající se kratičké, zcuchané a řídké vlně beránek, viděla, jak ústky jeho obchvíli zaškubne cosi jako smíšený pláč a nevědomý úsměv.

V pozadí kobky stála, nehýbající se zvířata a teplý dech, podobný řídkému dýmu, vycházel jim z tlam. Na balvanu, z klenutí skály vysedlém, spal pololeže Mariin průvodčí a snoubenec Josef; usnul, unaven jsa vzrušenou nocí a slavným ránem, za něhož přišli se poklonit dítěti Mariinu mocní tohoto světa.

Leč Maria nespala. Jejím mladým tělem dosud jako vteřinové rány těkaly tupé bolesti, poslední to dozvuky velikého a strašného utrpení, v němž za minulých hodin rvala se o život svůj a prorokovaného syna; slabá horečka rozpalovala jí tváře, jemné čelo pokrývala potem a slepovala chumáče vlasů těžkých a zápasem zcuchaných. Uhlazovala si je průhlednými, zhubenělyma rukama a vždy prsty zabloudila k děcku, pohladila jejich konečky hebkou, zarůžovělou kůží a urovnala na něm záhyby plének, ve které bylo zabaleno.

Když nebodaly jí doteky bolestí, pojímal zeslabenou a zimničnou ženu na chvílku sladký klid dobojovaného zápasu; schoulila se v sebe, položila hlavu na pelest jeslí, zahleděla se v dítě a dumala.

V její duši nebylo bolestí; v ní kvetla radost nad zrozeným děckem, v ní zpívala naděje, vzbuzená příhodami právě minulých hodin. Neznámá, podivuhodná hvězda vzešla nad chudým chlévem; sbory duchů zpívaly v oblacích plesavé hymny; pastýři přišli, slzy prolévali, věštby proroků opakovali, na kolenou se klaněli novorozeněti; pak přijeli na velbloudech králové, a králem, svým panovníkem budoucím, nazývali maličkého syna, dary kladli pod chudé jesle ve skále.

Pevněji, žíznivěji zadívala se Maria ve dřímající dítě; ó, jest božské, — ušlechtilé jsou jeho rysy, dokonalé jeho měkké údy,

čelo nad zavřenými víčky oble se klene, a drobná, rudá ústka po-
otvírají se ve spánku úsměvem nezbadatelným. Jest jiné její
děcko než děti matek ostatních — všechny byl jako chomáče za-
růžovělého neb vrásčitého masa — jen její syn se usmívá, žije
božským životem!

Rozechvělé tělo mladé, vyvolené matky vzepialo se k božskému
dítěti, jakoby v sebe chtělo je sevřít zpět, kypící ňadra tíhla
k němu. Maria přitiskla ruce na bijící v nich tepny a mocně
potlačovala touhu, strhnouti k nim synáčka, slyšitelně oddychují-
cího. Položila svou hlavu těsně k dítěti, pila v sebe jeho dech,
mísíc jej s horkým dechem vlastním.

Spící nemluvně počalo se buditi a slabě kvíleti; Maria matka vy-
zdvihla je s jeslí, hýčkala je na svých loktech a klíně. Leč ne-
ukonejšila ho; bázeň ji pojala nad vlastní zkušeností, — i vzpo-
mínala, jak viděla jiné matky utišovati drobná novorozeňátka.
Zpívaly jim — i ona bude zpívati.

Volala si v paměť písně, jež slychávala od pastýřů pasoucích na
pahrbcích pod palmami a cedry, i zpěvy dlouhé a vážné, které
zaznívají v chrámě k harfě a cymbálu; počala je notovati zprvu
tlumeně, pak vždy zřetelněji, ale tak, aby neprobouzely spícího
Josefa, aniž znepokojily zvířat v pozadí chléva do stlaní ulehších,
ani nepřivolaly nenadálého chodce, venku po pastvinách bloudí-
cího. Jasně a tiše splývaly jí písně se rtů; zvuk pojil se k zvuku,
nápěv k nápěvu, něžná slova vplítala se v tóny.

Ale dítě neusínalo; jakmile matka jeho jasnějším hlasem zanoto-
vala melodii pastýřské písně, otevřelo víčka, prvními stopami
dlouhých řas lemovaná, a naslouchajíc, zahledělo se v její tvář.
A Maria zpívala dále, štěstím, podivem i děsem jata, zpívala
píseň za písní, a dívala se ve veliké oči, do temnomodra, šeda
i hněda se měnící, maličkého syna.

Jest božské její dítě, jest! Tak nedívalo se, tak nebude se dívati
v matčinu líc novorozeně žádné! Bude králem, jak zvěstováno mu,
bude velikým, a ona požehnaná mezi ženami všemi, jak věštila
jí Alžběta. Zpívala, a když vyzpívala všechny písně pozemské,
které utkvěly jí v paměti, tichým hlasem počala napodobovati
hymny neviditelných sborů, které zněly nad Betlemem, než přišli
pastýři. Nemluvně hledělo na ni velikýma, nedětskýma očima
a vážně sevřelo malý ret.

Mladou matku pojímala úzkost; tak bývalo jí, když v rozpuku
dívčím ocitla se sama v širé krajině, kde slunce dávno zapadlo,
hvězdy počínaly se objevovati nad hasnoucími červánky, kde nic
se nehýbalo než tenké kmeny štíhlých stromů, a z mlh dálky
jakoby přikvapiti chtělo cosi neočekávaného. I upřené, ve své

hloubce měňavé zraky dítěte děsily ji svým tajemstvím; připomínaly jí zanícené zraky hrdinů Makabejských, aneb bolestně vyčítavé oči vyhnaných proroků, jak podle vypravování Písem si je líčivala.

Přestala zpívati; šeptala a šuškala maličkému synáčku jemně, — a dítě ihned oči zavřelo a upadlo opět v pokojný spánek. Maria vložila je zpět v jesle, pečlivě je zahalila, sama sklonila hlavu na obrubu jeslí, lokty ji podložila, a jsouc takto zcela blízko dítěti, snažila se usnouti.

Již věsila tma níž a níže svou šedou clonu před vchod do chléva, a Maria jen s namáháním rozpoznávala rysy synáčkovy. S umlknuvšími písněmi zavřela se skutečně i víčka děcka; i Mariiny oči zůstávaly zavřeny, ležela u jeslí v horečném polospánku a i v dřímotě slyšela jemný dech synáčkův.

A slyšela ponenáhlu opětně vždy zřetelněji a blíže zpěv duchovitých sborů, jež před chvílí napodobovala. Zdálo se jí, že jasní se vchod do skalního chléva, že zvyšuje se šedá, zubovitá jeho klenba, a že všecku ji naplňují lehounké postavy andělů, světlých, zářících tváří, v rouchách jako bělavé, sluncem ozlacené obláčky. Postavy vznášely se kobkou, kolem ní a spícího děcka; a ona náhle rozuměla jejich hymnám, něžným, radostným a velebným. Zpívaly:

„Dřímej a odpočivej při lůžku děcka svého líbezná, nebem vyvolená matko! Klidný spánek zahojí rozbolestněné mladé tělo! Trýzeň žen lidských, vyhnaných z ráje, pojala tě; přežila's hodiny hrůzy, které vlekly se dlouze jako roky, než nastal okamžik vyproštění, a syn tvůj spatřil chudé světlo podzemní kobky. Leč nelituj hodin hrůzných, dní plných strachu, ó, Maria, mladá matko nejkrásnější, vyvolená, ženo líbezná!“

„Nebude doby radostnější nad výročí tvých mateřských bolestí! Státisíce povstane chrámů skvostně sklenutých, do oblak se pnoucích a v nich ve všech budou se lidé klaněti jako králi všech králů synu tvému, jemuž v bídném chlévě dala jsi život. Rok co rok, po staletí nekonečná, budou poddaní jeho opakovati, co pěli jsme my v záři nikdy nevidané hvězdy. O pastýřích budou zpívati a blahořečiti jim, že odkryli jim pachole, a jako králové z východu nové a nové ponosou mu dary, zlatem, stříbrem a drahým kamením ozdobí paláce jeho, naplní je vůněmi vzácnými a oblaky kadidla vyluzovati budou na počest krále a vítěze největšího.“

„A také tobě budou se klaněti, dary ti přináseti, tebe velebiti, ó, rodiitelko dítěte božského! Milovati tebe budou všechny matky, budeš jim vzorem a útočištěm; v bolestech svých dovolávají se budou tvé pomoci, přivedou k tobě a k synáčku tvému svoje

drobné radostné děti. Nejkrásnější pohádkou stanou se robátkům jesle ve skalním chlévě, k nimž přišli pastýři s běloučkými ovečkami, jež dobrá zvířata zahřívala horkým dechem, v nichž položeno pacholátko spanilé a moudré. Den narození syna tvého stane se jim časem jarním uprostřed smutné doby; a jako pastýři a králové nesli dary synu tvému, tak všechna laskavá srdce ponесou dary dětem, jeho dědicům.“

„Dřimej a odpočívej, sladká mladá matko! Pevně sevři ve své lokty novorozeného syna; neboť oddychuje v nich a k životu dospívá budoucí král, lidu tvého pýcha a sláva, — radost, naděje a sláva tvá!“

A Maria objala úzeji obrubu jeslí, blíže posunula hlavu k usmívající se tváři dítěte, naklonila se nad ně tělem, v němž buchalo srdce, naplněné proroctvími andělských sborů. Zapomněla na bolesti: syn její bude králem, pýchou lidu vyvoleného, naplní proroctví, zachrání, vykoupí její!

Usínala zase a dále se jí zdálo, že černošedá skála klene se nad tlumem vlídných postav, zahalených ve světlé, sluncem ozářené obláčky. Pak bylo jakoby se zpěv vzdaloval, stával se jí nesrozumitelným, a když otevřela oči, aby zachytila obrysy okřídlených sborů, byla v kobce skoro úplná tma. Vzadu jen řídký bílý kouř prozrazoval přítomnost zvířat, Josefovo tělo jako beztvárná černá hmota choulilo se na vysedlém balvanu, pouze bílé pleny, v něž nemluvně zabaleno, byly trochu viděti a v nich matně hlavička světlým chmýřím porostlá.

Venku asi mračna pokryla oblohu, a ostrý, chladný větřík váł planinou, dávaje tušiti příchod prvních hodin nového dne. Maria zachvěla se zimou a schoulila se; strach jí pojal z temné prostory, v níž vše spalo. Teskně rozhlédla se kolem sebe, pak ke vchodu kobky a pátrala zda brzy nastane den. Ale bylo stále tmavo a hluchó venku na planině; i objala znovu obrubu jeslí, kladla hlavu k dítěti a snažila se usnouti.

„Nespi, Maria,“ zašeptalo to vedle ní, jakoby z půdy skalní, „neďávej se konejšiti lživými písněmi nebes. Rozestfeli před tebe vábivé obrazy, abys zapomněla svého utrpení; ale věz, že nelze potlačit paměť bolesti ani jí samé: Její proud nevysychá, vytryskuje a bude tryskati ze všech skulin po všechen život lidstva.“

Hrozebny a přece tak smutně šeptavý hlas neznámého mluvčího zařezával se Marii v duši; ve strachu zírала před sebe široce rozevřenýma očima. Počínala pojednou lépe rozeznávati obrysy předmětů kolem sebe, ale světlo, jež ponenáhlu naplňovalo jeskyni, nepřicházelo zvenčí probouzejícím se dnem. Nebylo šeré jako ranní úsvit, ani zlaté jako mocné paprsky slunce, neb vlídný zá-

kmit hvězd: vystupovalo jako růžový dým, houstnoucí v ohnivou záplavu z trhlin v zemi, jež rozevíraly se víc a více, až všecho dno jeskyně podobalo se velikému jícnu, rudou září naplněnému.

Z červenavého kouře dívá se na ustrašenou ženu velitelská tvář, velikých jako oheň pronikavých očí, hněvivých rysů zatemnělých dlouhými proudy černých kadeří; a ústa, v jejichž ostrých koutcích kmitá se zloba a výsměch, opakují: „Nespi, Maria, nedej se konejšiti kolébavkou vylhaných zpěvů.“

Vyvolená matka vztáhla ruce proti divokému zjevu a pak položila je na božské dítě, chtějíc ho brániti. „Proč nazýváš je vylhanými?“ zaseptala. „Zapěli je andělé, již křídly svými zalétají v neznámá oblaka budoucnosti a umějí prorokovati jejich zjevy.“

„I moje peruti dovedou plouti říšemi neznáma a plameny mých zraků vyzpytují vše, co bylo a bude,“ výsměšně a spolu hrdě odpovídala divoká ústa — a Maria v rudém světle viděla, že s ramenou nenadálého zjevu kývají se dvě ohromná temná křídla, podobná zpola peruti orla po skalách létajícího, zpola křídla ubrovského netopýra.

Úzkostněji rozestřela bílé lokty nad dítětem a vzkřikla tlumeně: „Ty's Satan, zrozenec tmy — odejdi ode mne, odejdi od mého syna — —“

„Spílají mi Satan a ďábel, a jsem anděl jako oni, kteří přelhávali tebe svými věštbami. Jsem anděl, svržený a vyhoštěný z nebes, ale mocnější než všechny zástupy serafínů, cherubínů i samých archandělů. Celá půle světa je má, válčím od věků se samým Hospodinem, a nevíš ty ani kdo z lidského pokolení, který z nás na konec zvítězí. Moje tma potírá světlo od počátku, růžím radosti přidávám ostré trny, mezi klasy úspěchu siji koukol zklamání. Ty's podrobena mé vládě jako sestry a bratří tvoji: nepocítila's ostří mého žezla, když ranila ti srdce zášť a pomluva, když tvoje mladé krásné tělo za to, že's dala vlastní bytost děcku svému, rozrývaly sotva snesitelné bolesti? A také syn tvůj bude podroben moci mé.“

Plamenné oči vládce tmy a žalu vbodávaly se Marii v duši, až sklopila hlavu hluboce. „Andělé pravili, že bude synáček můj králem všech králů,“ zaseptala posléze, „statisíce chrámů že povstané a ve všech budou se kořiti jemu. Vládce tak mocný odolá i tobě a zlomí nástrahu tvou.“

„Ani Hospodin neomezuje vlády mé — i nezmaří jí nikdo z lidí. V chrámy synu tvému zbudované sestoupím a otrávím v nich všechna srdce. Kořiti se tam budou mému bohatství, kráse a moci

a zapomenou na toho, ježž nazývají svým Pánem. Slabá a vrtošivá jest mysl lidská, opanuji ji, jako vichr sklání stébla trav a stvolý květin.“

Maria zavrtěla hlavou; uvykala děsu tváře anděla zkázy a bránila se dále: „Vím, že umíš se vluzovati v srdce člověka, duchu lstivý. Leč lidská podoba mého děcka jest naplněna proudy božství; božský plápol sálá již nyní ze zraků nemluvněte; jako hrdinové, jako moudří proroci hledělo na mne, když zpívala jsem mu kolébavku.“

„Ó, matko bláhová,“ zasmál se pronikavě anděl z nebes vyhoštěný, „zdaž nevíš, že nejkрутěji stihám ty, kteří nejbliže jsou božství a Bohu? Kameny překážek a trní zklamání stelu jim na jejich cesty, v srdce jim vlévám ustavičnou bolest a když příliš blíží se světlu, lámu je v rozkvětu duše a těla bez milosrdenství. Pyšníš se, že božství plápolá z očí nemluvněte? Pravím ti, že přijde den, kdy zoufati budeš nad zrozením jeho, kdy bolesti, jež jsi přetrpěla, stonásob se ti vrátí a ty zdrcena vzpomeneš hodin a dnů ztrávených u jeslí.“

„Lžeš, Satane,“ odmítla vyvolená matka hrozbu andělovu. „S pýchou a jáсотem připamatovávati si je budu a se mnou mnozí. Věřím písním andělů!“

„Nepřavil jsem ti, že jsou lživy? Jen u mne, v bolesti, ve zkáze, v zániku a marnosti jest pravda,“ odbýval Marii vládce tmy. „Ty's zmámena obrazy vítězství a slávy, jež rozestřeli před tebe sluhové Hospodina. I já rozestru před tebe obraz, skutečný obraz budoucnosti — — —“

Pokynul rukou, zamávl křídly. Ohnivá záře naplňující skalní kobku proměňovala se opět v růžový dým; i ten zmizel a v chlévě byla úplná noc. Pak na jedné straně počalo se rozednívati, bylo znáti zakalenou do šeda oblohu, na níž za rudé a fialové mraky zapadalo slunce. Opodál se svými staveními, zahradami a chrámy objevilo se Marii známé město, z něhož valily se zástupy; v popředí čnělo cosi tmavého — pahrbek to byl, ježž slýchávala jmenovati Horou lebek. Sbíhali se lidé asi, aby viděli popravovati zločinné provinilce, čnělyť na pahrbku čakany potupné smrti a na nich visela těla. Slunce proniklo ještě jednou fialovými mráčky a mocným sálavým paprskem zasáhlo postavu prostředního z ukřižovaných.

Maria záupěla, vzepiala se se země, ruce vztáhla k obrazu: z bílé tváře spatřených kdesi rysů zadívaly se na ni oči, měňavé ve své hloubce, připomínající jí zanícené zraky hrdinů Makabejských aneb bolestně vyčítavé oči vyhnaných proroků, jak podle Písem si je líčívala. Poslední paprsek prodléval na postavě odsouzenčově,

a Maria rys za rysem shledávala v žaluplné tváři tahy svého syna, božského dítěte.

Testně dlely na ní tajemné oči, jakoby jí vyčítaly: „Matko, proč jsi mne zrodila? Potýkala jsi se s bolestmi nevýslovnými o život můj, abych tak mlád byl utracen? Ne za krále povýšili mne lidé pro božský můj původ, ale zašlapali a utratili, než dospěl jsem cíle. Viz jak trpím ranami a potupou — proč zrodila's mne, matko?“ Tak mluvily k ní oči ze strašného obrazu; a ona nedovedla se jejich pohledu vyhnouti, ač bolel ji více než všecko utrpení celého jejího života.

Pak zapadlo na obraze slunce, špinavě rudé mraky koulely se po obloze, až postavy odpravených jevily se jen jako v mlze, mezi zástupy zavládl divý zmatek, střechy domů v městě počaly se hýbati a padati, a posvátná opona chrámu Hospodinova roztržena ve dvě. Temné dunění dolehlo k Marii, pak obraz zmizel, tma ji obklopila a ona hrůzou uchváčena, padla tváří na studený kámen, nevědouc, co se s ní děje, jen bázní a zimou se třesouc.

Když otevřela zase oči, dosud nad ní šerá křídla skláněl anděl tmy: „Viděla's pravdivý svého syna osud?“ tázal se jí, žehaje mladou matku plápoem svých divokých zraků. „Věříš již, že nebudeš vzpomínati s plesáním doby zrození synova? Překazím dílo také andělům, sluhům Hospodina, nebudou, jak věštili tobě, radovat se v den jeho příchodu matky a děti všechny! Ty, jimž děti zahynuly, svíjeti se budou v bolestech stonásobných a jako tobě vrývati se jim budou v duši zsinalé líce, mroucí, vyčítavé zraky, zbledlé rty zmařených zrozců. Zastrou si tvář, aby neviděly světla, v zem zaryjí hlavu, by neranil jich zvuk plesajících hlasů. Miliony opuštěných dětí plakati budou v den ten palčivé slzy a vznik svůj proklínati. Syn tvůj nebude králem, nezvítězí nad zlobou, marně zemře na potupném dřevě. Dále panovati bude bolest a tma a marnost a zánik! Ne Hospodina, mne boj se, Maria! Nastlal jsem ti trní v cestu a neslýchané utrpení přichystal synu tvému — neboť nejkrutěji stíhám ty, již nejblíže jsou božství!“

Jako hřímavá hymna znělo proroctví anděla zkázy, každá věta byla úderem do kovu, každé slovo ranou biče svištícího. A Maria, ležíc na skalní půdě, dávala ranám na sebe dopadati, neodpovídala, nebránila se již. Slyšela jeho ozvěnu, i když hlas umlkl zcela; dlouho nezdvihala hlavy, jakoby v mráкотy pohroužena.

Když vzhledla, byl ve skalním chlévě jasný den; pablesky slunce se veň vkrádaly, druh její Josef mnul si oči, zvířata v pozadí ve se se hleděla před sebe, odpočinkem občerstvena. V jeslích klidně spalo božské dítě. Pěstoun Josef přistoupil k němu, s potěšením zahleděl se do jemných rysů a zaplesal, když dítě otevřelo veliké

a temné zraky, v tajemné své hloubce do modra a šeda se mění. I Maria, povstavši se země, skláněla se nad maličkým synem, než ona neradovala se — byla mlčenlivá a smutná.

*

* * *

Dále, po staletích a tisíciletích válčil Anděl Zkázy a Temna s Hospodinem a s pluky archandělů, cherubínů, serafínů, hledě zmařiti dílo jejich a v lež obrátiti proroctví jimi prozpěvovaná. Když nadcházela památka zrození božského dítěte a andělé lili s nebes jáсот a radování, tu odpůrce jejich sil v nešťastná lidská srdce nejostřejší bolest a zoufání. Umělé chrámy skvěly se drahými kovy, mezi sloupovím rozptylovaly se oblaky kadidla a ke klenbě nesly se hymny ku počtě Mariina syna; v útulných jizbách pod zelenými stromky jásaly drobné děti, vztahovaly ručky po třepotajících se světlech, nesmělými prstíky dotýkaly se nahromaděných jim darů i napodobených jesliček, v nichž ležel nově narozený Spasitel uprostřed pastýřů, oveček a kořících se králů; a matky plesaly nad plesem dětí, v náruč je tiskly a vzpomínaly Matky matek, královny nebes.

Radovali se tisícové, ale tisícové prchali z blízka chrámů osvětlených, hymnami naplněných, prchali plačícе na tmavá rozcestí, na tiché mosty, do osamělých jizeb, do hřbitovních zahrad, kde čněla k šedým oblakům podoba Ukřižovaného syna Mariina. K němu vzpínali ruce, k srdci je tiskli a zase je zdvihali a volali: „Marně jsi zemřel, ó, umučený, smrti nepřemohl, zla jsi nevyhladil, drtí nás více, než umíme snésti.“

Za ozářenými okny stáli vyhoštěnci, mladí i staří — byly jich statisíce a stáli všude! — ruce zatínali v pěst a nevěřili, že Spasitel kdy přišel a přijde.

Divoce plápolají Anděli Zkázy a Tmy velitelské oči, vítězně mává mračny svých křídel, a plesá, že bylo, jest a bude, jak předpovídal Marii ve skalním chlévě.

Hans Sachs.

(Z knihy „*Uýkřiky a vzdechy*“.)

Přišel cestovatel do starého, šedivého Norimberka. A ploužil se znuđen, skoro lhostejný podél jeho hradeb, věžemi opevněných, proplétal se unaven kolem studní s titěrnými postavičkami, kolem hospůdek, zavánějících staroměstanskou kuchyní, které zužují uličky, dosti již nepřístupné.

Přišel od mohutné řeky a plnu měl duši nádherného toku, jenž klidně valil a valil se dále, obrážejí ve své lehce pohyblivé ploše zeleně sta pater a staniců sloupků stoupajících vinic, a šedě mnoha set věžek a pilířů gotických chrámů. Vzpomínal na hrady, pevné i zřícené, které jako hnízda ptačí na větvích zabořeny jsou v květnatá návrší, vzpomínal na příkrá skaliska při břehu; laškoval myšlenkami se zkazkami o rytířích, obývajících hrady a stále s nepřáteli se potýkajících, o zlatovlasých rusalkách, které na skalách zpívaly, o šupinatých dracích, kteří v děrách se skrývali. Se zbožností, již sám nechápal, znovu procházel lodmi velechrámů, kolem slavných jejich obrazů na zlaté půdě; sestupoval v jejich podzemí, prachem tisíciletí naplněná a vystupoval na jejich věže, kde znovu k němu zableskl lesknoucí se široký proud uprostřed svého měnivého, mnohotvárného, zeleného a šedého lemu. S teplou, překypující rozkoší myslil na drobná, pobřežní města; černavé věže beze střech vynikaly mezi rozmilými domky, vzdušnými letohrádky, nádhera dneška pojila se v nich s tajemnem minulých věků, a lodí i loďky, bílé i pestré, hlučné i plachtami tiše šelestící pluly mimo jako sliby do budoucna.

A teď, víčka máje lhostejně sevřena a rty posměšně zvlněny, procházel šedivým městem rovinatého kraje, kde krása vln a úbočí nemohla se zhostiti na báje vilí, a hrůza skal do modrých oblak čnějících na pověsti o bojích a obludách; kde samy věže hrádků a hradeb vestavěné v nehluboké příkopy, na nevysoké pahorky, jako by si stěžovaly, že byly jim dány místo břechtanových clon a smělých útesů kupy prachu a chudé trávníky, místo tajemných zkazek jen střízlivá dějinná fakta; kde mēlká, zakalená řeka, líně šplounajíc, jako by se tázala, proč překlenuli ji tolika mosty, když snadno mohla ji přebrodití noha měšťanova.

Toto měšťanstvo dávno zahynulé, po němž stopy několikastaleté zachovaly si uličky i náměstí, i nyníjší, s jehož umírněným spěchem setkával se na své prohlídce, vtíravě dráždilo jej všude, jeho, který byl tak rád sám, který zhrda vyšlapanými uprášenými cestami všedního, každodenního života, který miloval i krásu jen,

když byla velikolepá, aneb když svůdnou líbezností vynucovala jáсот, který i na strastech žádal, aby byly neobyčejné, hrdinské. Viděl ono měšťanstvo nábožně a zkrroušeně putovati do kostelů k náhrobkům oblíbených svých světců a vycházeti z nich s předsevzetím, že i oni mistry dají se vytesati neb ulíti důkladná epitafia, viděl je usměvavé a spokojené vykračovati si po náměstích, zastavovati se u studen, námětů podivných a hrubých jako vtip řemeslníkův, ploužiti se dále k nízkým hospůdkám a hověti si v nich do široka po vykonané všední práci dne.

Ach, vše v městě bylo tak spokojeně spořádané, nic neužíralo se po nemožnostech, nic netoužilo vzhůru. I to umění dalo se do služeb užitku — jako by kdy hvězdy sestupovaly s nebes a plápolaly na černém krbu rodinné světlice aneb svítily trpělivě na zdech střízlivých domů jako lucerny nárožní. Malíř, miláček panovníků, spokojil se s domovem měšťana; básník neštítal se šera ševcovské uličky a psal své písně i hry ve světle skleněné koule nad verpánkem zavěšené; sochař a kovolitec pokorně přijímali objednávky svých zbohatlých spoluměšťanů a omezovali svou dovednost na vypukliny náhrobní, na drobounké sošky, ať pro pilíře domů, ať pro sarkofágy patronů určené. Zastavoval se u jejich pomníků a do kamenných nebo do kovových tváří díval se jim s výčitkou skoro nakvašenou; s týmž pocitem stál u jejich hrobů, když podél křížových zastavení došel v horku a dusnu starých hřbitovů, tázal se, jak mohli tito vyvolenci tvorstva, jejichž myšlenky uměly bratřiti se s paprsky slunce, s oblaky a orly — prožívatí dlouhá léta svého věku ve všedním poklidu cechovníckého města. A když síně musea vzpružily jeho unuděnou mysl a přenesly jej zpět k břehům řeky velikolepě se usmívající, na její hrady a skály, do krypt a k portálům chrámů málem tisíciletých, na staré silnice, kudy již Říman kulturu i poddanství nesl v kraje barbarů, tu v úsměv šťastného shledání mísila se při výtvorech a památkách mistrů norimberských znovu ona poloteskná, poloopovržlivá otázka.

Odcházel, odjížděl neusmířen se starým městem, v duši s obrazem čehosi co zklamalo, co mělo býti jasným, zářivým ovzduším pro velikost, a bylo jen šedivou mlhou, kterou jednotlivá jiskřící se světélka nedovedla roztrhati a zaplašiti.

Obraz ten trval dlouho; cestovatel nevracel se do města Dürerova a Krafftova, Sachsova a Vischerova. Až jednou po letech, kdy nevěděl kudy kam se svou velikou strážní; až v době, kdy chodil se šíjí schýlenou a s brvami hrozivě staženými, kdy pukalo v něm srdce bolestí, a do očí se mimoděk draly zžírající slzy, které nedaly se polykati.

Tu vrátil se, nevěda sám, zdali v hlubokém snu aneb v olověném snění do šerého Norimberka; měsíc, skorem již úplněk, stál vysoko na modré klenbě letní noci a svítil mu na cestu. Šel uličkami a náměstími; měsíční světlo pohrávalo po nárožích domů a po soškách na nich vztyčených, po soškách kašen i po vodních paprscích, jež tiše řinuly se z prsou žen i z hrdel ptáků. V bílém jeho polevu mírnily se nápadné barvy Krásné studně; mřížoví její i všech vstupů a oken jevílo se jemnějším, umělejších. Střízlivé věže i bašty město otáčející nabývaly tajemnosti pohádkové; a postavy pošetilých panen, Krista Pána kříž vlekoucího, mučedníků — světců, Posledního soudu na portálech chrámů, mnohobrtvárné růžice v jejich průčelích oživovaly ve stínohru legend.

Krvavě a neurčitě zakmitly se v bílé záplavě paprsky věčných lamp z oken katolických kostelů; tu tam ze zamřežovaných přízemků nejstarších domů vylinulo se na okamžik bludné světlo, aby ihned zmizelo. Jen z malých starobylých hospůdek, které před lety vzbuzovaly v něm ošklihost, svítilo stále růžově a teple, a měnilo skrčená staveníčka v milé, domácí útulky.

Ulice byly liduprázdné; zdálo se mu, že před chvílí, když přecházel přes krátké mosty, slyšel ponocného odpískávati jedenáctou hodinu. Tiše šplounala řeka a vlnila se nepatrně, kolébajíc na sobě obraz měsíce; nebyla již kalna a připadala mu hloubkou temnou. Chodil kolem ní, tak proměněné, vytrvale překročoval mosty, opět po jiných se vracel, až octl se na ostrově nížce položeném. A pak již brzy na malém náměstí blízko vody, kde měsíční paprsky z lomenic domů srážely se na kovovou sochu sedícího básníka-ševce.

Hans Sachs — — —; mnoho se jím obíral v létech právě uplynulých, a osobnost jeho přivedla cestovatelovy myšlenky zpět do starého Norimberka.

Zase, jako před roky stanul při podstavci a zíral soše v kovovou tvář, jako by mu odpověděti měla na otázky, jež často kladl středověkému mistru-pěvci. Byly divoké, zoufalé a nevyčerpatelné, stále se množily i měnily, a hnaly ho s místa na místo v nepokoji.

Ani teď nedaly mu tiše státí; zašel opět blíže k vodě, měsíc vždy krásněji na ní se houpal, vždy více ji proměňoval v tuň mořské hloubky. A zase s mostu odešel blíže k náměstíčku; hvězdy třpytily se jasně kolem měsíce, a noc voněla svěže, voněla jakoby šeríkem modrým. Již spatřoval šeríkovou houšť, tenkých, zakroucených kmenů, které před tím si nepovšiml; v jejím stínu seděl, ne již na honosném podstavci, ale na nízké stoličce švec-básník.

Listy šeríku, vonnými hrozny prodíraly se tenké měsíční paprsky na jeho lidsky oživenou tvář.

Noční poutník vrhl se k němu se vši vášnivostí svého nepokojného srdce a mimoděk jako v trýzni sepial ruce. Starý mistr-pěvec vzhledl klidně; jeho široké čelo i ve svých vodorovných rýhách bylo jasné, do spánků kadeřily se husté dosud vlasy, a dlouhý vous nezakrýval laskavě se usmívajících úst. Na rtech jako by dlela otázka; a poutník, byť nebyla vyslovena, odpovídal na ni: „Ó, tolik bych ti chtěl říci, starý pěvče! Jsem z těch, kteří v útěku myslili, že kořist uhoní, z těch, kteří, vlastní rány si rozdírajíce, neslyší svého stenu a domnívají se, že rozkoš si způsobují. Ty's zpíval, všude, v dějích velikých i malých, že šalba je a klam; ty's zpíval o tom, jak vyplésti se z bludných a temných těch drah. Ty's jistě z nich vyšel k jasu; starče, nauč mne, kudy klidu a světla bezpečně dojít, než zahynu v omrzelosti či zoufání na klikatých cestách.“

Měkce a vlídně zašelestilo to z šeríkové houště: „Každý sám musí dojít ze šera do jasu; kdo noc proputuje, uvidí, jak červeň jitřní přichází branou zakalených mraků.“

„Nechce ustoupiti noc má novému dni,“ žaloval poutník. „Volal jsem po něm marně; v samotě noci vztyčoval jsem ruce, jako bych shora urvatí měl smilování, zarýval hlavu v drn lesa, v podušku lůžka, svíjel se v trýzni a slzách; ve hluku dne divokým shonem, prací, přehlušoval jsem hlasy uvnitř kvílející. Kvílejí stále.“

„Proč znovu ryješ v ranách svých?“ znělo vyčítavě. „Proč nedáš usnouti svému bludu?“

„Tak jako v písni tvé tomu bylo? Blud žádosti a touhy, na chvíli usnuv, sílu si získal novou! Rozevíral náruč, vztahoval ruce; a přišlo mládí, vzalo mu směle, co míti chtěl; dálka spustila svou mlhu jako neproniknutelnou stěnu, až neviděl; aneb rozevřel se hrob znenadání a urval, co zůstalo. Znáš toužení nikdy nesplňované? Jest jako dravec, jenž vnitřnosti z těla rve! Či jsi již zapomněl, že i za tebou někdy se plížilo a svítilo svýma žhavýma očima?“

„Vím a znám. Když z jara rozkvétaly jabloně a tiše padaly s nich veliké, zardávající se květy, když v podletí voněl bez, jako by v horkém rostl pásmu, a na pahorcích ohně plály, kolem nichž junáci a děvy jásali a tančili, tu i já chtěl, aby obnoveno bylo moje mladé, zaniklé štěstí. Já nesměl po něm sáhnouti; osud kázal, abych odevzdal je rukám jiným, a já je odevzdal. Jen v písni a hře směl jsem býti šťasten. A ve vzpomínání, v odlesku.“

„Ty's přece zapomněl . . .“

„Moje touha nebyla dravcem žlutookým; to bylo ptáče, které v prsou kvíleji zpívalo.“

„Neumělo křídél rozpennouti k prudkému letu. A moje mysl ránila se o tvrdé hrany a mrzla jejich ledovým chladem. Chtíval jsem, aby všechen prostor byl mi otevřen a ukájel mou žádost.“

„Hory nepřekročitelné uzavírající obzor letům příliš smělým; jsou závory a zákony, které učí nás vyrvati ze srdce sladkou tíhu,“ znělo zase odevzdaně a zároveň vyčítavě.

„Ty's cizí štěstí zbudoval místo vlastního, ty's cizí práci uznával, byť stínila dílo tvé, jako na louku kvetoucí padá za odpolední stín hory; ty's dosti měl na malém okruhu svého města. Já, hrdý, věčnou žádostivostí svou ztroskotaný, přece přicházím k tobě: starče, nauč mne své moudrosti.“

„Vidíš měsíční světlo, jež oblévá všecku zemi i naše milé město? Starý zkroucený šerík stal se v něm loubím, chudá naše řeka tmavým proudem, v něm není již prachu a špíny na zvětralých střeších, a všechny lidské tváře, posupné i svrastělé vypadají v něm jako andělé na obrazech přítele Dürera. Slyšíš jemný šelest listí i vln, jenž doznívá sem jako spodní proud noci? Také noc srdce má své bílé světlo, i bolest má svůj spodní proud. Znáš je? Uhodneš jejich jméno?“ Ústa starého mistra-pěvce usmívala se jako ústa proroků, kteří vidí zemi zaslíbenou, na jeho čelo a spánky jako by padal jas z neviditelné svatozáře.

„Neznám světla tak mocného, že by dovedlo rozptýliti všecku noc srdce a temný koutek světa proměnit na veliké kolbiště. Neznám hlasu, který kouzelným zařikáním uzavřel by rány, z nichž vytrhány byly kusy života.“

„Synu, jest to odřikání, odevzdání se. Já, mistr-pěvec, zpíval jeho smutno-sladkou píseň. Když jsem ji skládal, tepny mi bušily a spánky žhavěly; když jsem ji zapět chtěl, hlas v hrdle vázl. Ale zpíval ji za mne svět celý; okruhem světa zní píseň odřikání a zníti bude, dokud okruh ten potrvá. Neboť úsměv lidí vykoupen je slzami jiných, vznik zánikem, čím jasněji plane štěstí jedno, tím hlubší a černější jest neštěstí mnohých — jeho stín.“

„Krásně a jemně září měsíc za klidné noci; leč jen bílým přízrakem jest tomu, koho hřálo slunce za žhavého dne; i ohně na pahorcích, kolem nichž v podletí mládež křepčí, více zahřejí!“

„Synu, je laskavý paprsky svými, je silný a mocný jako duha. Otočí růžovým odstínem zarostlý hrob, pozlatí železnou ruku krutého mládí a pronikne i tmavou mlhou dálky. Vztyč hlavu do jeho světla, a také ty budeš podoben dobrým andělům; čmoud ohňů jen tebe potřísní. Neshýbej hlavy k rukám ke křečím vzdor-

rovité vášně uchystaným; naslouchej, jak listí šeríku i vlny řeky zpívají: má stará jest to píseň, píseň odříkání.“

A poutníku vskutku bylo, jako když slyší cosi nesmírně jemného a vznešeného, akordy i jednotlivé, rozmanitě seskupené zvuky, které v jedné chvíli duši povznášely vysoko, vysoko, skoro k nadšenému výkřiku a pak se zase sevřely jí těsně v citu děsné bolesti. Naslouchal písni napjatě a pak ponenáhlu dával se jí kolébat i ukolebávati. A ponenáhlu vše kolem něho bylo neurčité, mlhavé, v mlhu rozplynul se měsíc na tmavé vodě se houpající, v mlhu šeríková houšť a podoba starého básníka-ševce v ní ukrytá, i staré domy kolem ní seskupené.

Když cestovatel vyšel ze svého těžkého, olověného snění, nic tu nebylo, píseň odříkání tichla, a on namáhavě snažil se oživovati v duši její smutně-sladké tóny.

A nevěděl, zdali píseň ta bude mu spodním proudem života, jak stala se jím mistru-pěvci; zdali dovede milovati bledý chladný svit, a nezatouží opět beznadějně po teplém zlatu slunce, aneb po ohních, žhavých a kalných.

Louis Favre.

(Z knihy „Kresby a dojmy z cest“.)

Den prvního srpna 1909, který jsem si určila k plavbě po jezeře Čtyřkantonském a k další cestě z přístavního městečka Flüelen až do Andermattu, byl, aniž jsem toho předem tušila, pro celou Helvecii, hlavně však pro pobřeží jezera, dnem ctění hrdin. Slavena šestistaletá památka osvobození Švýcarska z vlády cizinců, slaveni stateční horalé, vůdci Werner Stauffacher, Walther Fürst, Tell, Winkelried, Arnold Anderhalden (melchtalský) i jejich nejmenovaná družina, kteří svobodu zemi získali. A tak při plavbě z Lucernu za rána slunečného, jasného, kdy i vždy zachmuřený Pilatus odhodil se svého povrchu každý sebe menší mráček, objevoval se mi obraz výjimečně nádherné malebnosti.

Jezero Čtyřkantonské čistou zelenavou modří svých vod, sady smavými, vegetace skoro jižní ve Weggis, Vitznavě a Gersavě, hustými lesy, jež obrůstají jeho pahorky nižší, živou šedí skalních stěn, na nichž ještě výše bělá se věčný sníh a širé plochy ledovců, rozmanitou fysiognomií svých vil, zámečků, pensí, představuje vždy podivuhodnou symfonii barev, kterou silná, slunečná záře vystupňuje tomu, kdo od severu ze střízlivějších končin přichází, v hotový zázrak. Toho dne k obloze skoro tak nezkalené modré jako samo jezero, vlály a ve vánku se zdvihaly nesčíslné prapory, vztyčené ve všech pobřežních osadách, na mostech, loďkách, volných prostranstvích, na střechách budov veřejných i soukromých, jejichž průčelí a balkony nad to ověšeny věnci. A na palubách parníků objevovaly se vedle střízlivého zevnějšku cizinců neb domorodých měšťanů pestré kroje rolnictva švýcarského, které putovalo na louku „Rütli“, kde jejich předci přísahou zaslíbili se boji za svobodu, do Stansu k pomníku Arnolda Winkelrieda, do Bürglen, rodiště Viléma Tella, k jeho kapliče, vyzdobené dějinnými freskami na samém břehu jezera, k druhé kapliče u Küssnachtu v „úvoze“ (Hohle Gasse), a zvláště do Altdorfu, na dráze Gotthardské, kde od roku 1895 u staré historické věže ční známý krásný Tellův pomník od Kizlinga. Altdorf, jakési ústředí uctívání prostomyslného odpůrce Gesslerova, má i dvě památné studny, související s příběhem Tellovy střelby, několik musejních sbírek alpského ptactva a nerostů, a lidové divadlo, kde zvláště v létě jubilejním často provozován byl Schillerův Tell.

I mohlo toho dne a týdne Švýcarsko, zvláště pak jeho kantony Uri, Schwyz a Unterwalden na březích jezera se rozprostírající, vzbuditi toužebnou závist navštěvovatelů jiných vlastí.

Země, obdařená neskonálními krásami a zvláštnostmi přírody, která tyto dary uměla proměnit v bohatství nikdy nevysychající, a která právě v nejpustších skalách, v nejchladnějších, téměř mrtvých výšinách, kde již ani travné stéblo ani mechový lístek neroste, a kde by zoufal si a nečinně ve klín skládal ruce lid jiný, dovedla si nalézt zlatý pramen; země neohrožeností, bojovnou odvahou svých synů a dcer osvobozená, moudrostí svých správců pak uklidněná; země, kde přes propasti národnostních rozdílů a náboženských přesvědčení spojují se ruce všech k společné práci v prospěch vlasti, k dobývání nejvzácnějších statků hmotných i duchovních přítomnosti i budoucnosti: jaké to Dorado občanů, jejichž život i duši tíží násilnické jho, často dvojí a trojí, již vidí a slyší kolem sebe svár neutišitelný, jejichž bratří zapomněli na svoje hrdiny minulosti a nenaučili se ještě zrakem jasným a zbožným dívat se na průkopníky svých lepších dob!

Dvojí tvářnost Helvecie, jako končiny nikdy nevidaných krás přírodních, a vlasti uctívaných hrdin, zprovázela mne toho dne do konce. Ustavičně objímal mne čarovný proud lahody modrého jezera, jeho měnicích se břehů, tu sráznými skalami přímo do vod se potápějících, tu zelení břechtanu obrostlých; pod oblaky v daleku svítil sněh, na horských terasách bělaly se spanilé zámečky-sanatoria Seelisberg, Bürgenstock, jinde v městečku Brunnen, v Buochsu a při rázovité hospodě Treib, šplounaly jasné vlny až k samým základům stavení; tu nedotčeny čněly do výše hroty hor a zvláště Mythy vypadaly jako obrovské sloupy světa, tam skály proměněny v galerie a oblouky silnice Axenské, pod níž a nad níž provrtáno pohoří Gotthardskou drahou. Při tom mysl, proudem krásy zároveň konejšena a rozkochána, zastavovala se u dějinných mezníků, u zeleného vstupu k Rütli, u kamene Schillerova, jenž mocí své poesie z hrdin Helvecie udělal hrdiny světové, u kapličky Tellovy, kde výtvarné umění připojilo se k chvalořeči umění básnického.

A když za přístavištěm Flüelen a za stanicí Altdorf opustila jsem ovzduší bojovníků za svobodu švýcarského lidu, vstoupila jsem ihned do území jiných hrdinů. Hrdinů moderních. Změnila se doba, její zvyky, její lásky; co bývalo předmětem nejvyššího obdivu a uctívání, veliké promyšlené a vítězné války, stalo se prostě souborem vraždění a jediný účel činů těch, vyproštění otčiny a získávání jí volnější budoucnosti, nedával nadarmo zblednouti gloriole slávy. Na místo hrdinského ničení nastoupilo hrdinské podmaňování, překonávání: překonávání se, překonávání a podmaňování si přírody důmyslem, trpělivostí ve prospěch ostatních.

Dávno rozbřeskl tento úsvit v myslích nejušlechtlejších, v pravdě budoucích. Faust, v druhém díle dramatu, když prošel tolika vzrušujícími scénami válečnými a státnickými, sensacemi vědy i lásky, zatouží po novém vyvrcholení svého života, chce se jako zemědělec-inženýr dáti v boj se živly, jejich zhoubnou moc zlomit zázraky vynalézavé práce a učiniti z krutých vládců služebníky nového lidstva. V této činnosti dojde vysokého věku, než oslepne a posléze odklizen jest lemurami.

V den oslavy politicky svobodné Helvecie brala jsem se končinou osvobozenou a oblaženou oním moderním hrdinstvím. Šla jsem po Axenské silnici, jela jsem údolím řeky Reuszy, po nejpodivuhodnější části dráhy tak zvané Svatogoththardské, která protíná stejnojmenné pohoří a vskutku, jak na chválu její nescílněkráté napsáno, přes vzdor Alp spojuje železniční síť Evropy střední a jižní, otevírá severu moře Středozezemní. Nepoznala jsem dráhy v její úplnosti, z jejího začátku projela jsem jen trať Arth—Goldau—Lucern, její pokračování Goldau—Flüelen zastřel mi jiný div inženýrského umění, Axenská silnice ve skalách proložená. Teprve na nádraží flüelenském vstoupila jsem do jejího vlaku a opustila jej, než zabočil v Goeschenen do obrovského, málem patnácte kilometrů dlouhého tunelu, jenž se končí v Airolu.

Ale přece objevily se mi její divy, zjevy to, o nichž i po jízdě drahou Arlbergskou a mostem přes Trissanu nikdy se mi nesnilo. Cestovní knížky vypravovaly o stoupání velmi značném; Lucern na břehu Čtyřkantonského jezera a s ním i Flüelen má 438 *m* výše nad mořem, a Göschenen, cíl mé železniční jízdy, již 1110 *m*. Leč dráhy příkře po ohromném svahu stoupající nejsou v Alpách ničím neobyčejným, v malém měřítku viděla jsem je i doma, poznala je blíže Innsbrucku—Iglsu, na hoře Gütsch nad Lucernem a nejúplněji při jízdě na Rigi ze stanice Arth—Goldau. Zde však nešlo o dostoupení jednotného svahu, nýbrž o podmanění si nejdivočejší aachy, která se drala srázným, rozeklaným, stále stoupajícím údolím, vzpínala se v nescílných vodopádech, vrhala se přes obrovské balvany, řítíla se přes úbočí, podemílajíc jejich stromy a činíc z pevných skal sypkou tříšť.

Kdo i jen krátkou dobu díval se na tuto nejsvůdnější rusalku sněžných hor, jak ve svém zelenošedém rouše, s bílou, sluncem ozářenou pěnou místo splývavého vlasu žene se kupředu, nezkroceně, nebojácně přes propasti a sály, tančí přes balvany a je uhlazuje, ve své náruči tiskne a ohýbá tmavé stromy jehličnaté, stále svěžími rty líbá mech, kapraď, růžové rhododendron, a hučí a zpívá a šeptá píseň věčně stejnou a přece každým okamžikem

jinou, — skorem želí nádherné zplozenkyně Alp, že byla znásilněna, podrobena. Je tak podobna lidskému duchu, lidskému srdci, vždy dále se ženoucím za poznáním, za ukojením, v propasti se ocitajícím, o tvrdý sráz se rozbíjejícím, — nenasytným, neúnavným!

Leč přece na konec se podivujeme síle, která ji podmanila, zahrádila a s dechem pozorujeme, jak to bylo učiněno. Závratné mosty, tu ze železných tyčí, tu z hustého mřčzoví pnou se přes propasti, v nichž hučí Reusza; koleje ocitají se brzy na pravém a zas na levém břehu aachy; skály s obou stran provrtány jsou tunely, mezi zelení stromů, v šedi kamenné tříšti černají se široké otvory a dým i pískot z nich vychází; úzkému pobřeží, příkrému úbočí urvány a vncuneny jsou terasy, galerie a viadukty. Vysoko nad sebou vidím jícen tunelu a netuším, že za krátko mne obklopí jeho temnota; hluboko pod sebou, tak že skoro mísí se s vystřikujícími vlnami a rozptylujícími se pěnamy, zřím visutý most, a nechci uvěřiti, že před chvílí jsem jej přejela; zjevují se malé nádražní budovy jednotlivých stanic, ještě menší, kameny obtížená staveníčka vesnic, skromné jejich kostelíky se štíhlými vížkami, a jsou jednou vpravo, jednou vlevo, nahoře a zase dole, nad a přede mnou, jakoby náhle všechna cirkulace naší země byla uvedena ve zmatek a nepořádek!

Zázrak, zázrak práce a důmyslu! „Nevyličitelné — zde jest učiněno!“

Není ani třeba statistických dat, aby cestovatel i nejlhostejnější poznal, že tu od započetí dráhy Svatogothardské r. 1872 do ukončení její stavby a odevzdání r. 1882 bylo vykonáno cosi obrovského, dosahem svým daleko překračující úžasnou částku 227 milionů franků, kterou tři sousedící státy a Společnost železniční věnovaly. Od první stanice za Altdorfem, Erstfeldu, kde k vlakům připínány jsou horské lokomotivy, činí stoupání 25‰, při čemž údolí ustavičně se zúžuje. Rozdíl mezi Erstfeldem a Silenami (475 a 548 *m*) není ještě značný, ale pak každá malá stanice již o dvě stě metrů stoupla nad předešlou: Gurtellen 741, Wassen (kde u mostu Obere Meienreuszbücku nahromaděno nejvíce divů technické dovednosti, a kde spolu Reusza a její řečiště-rokle vyniká nejbáječnější krásou), 921, Göschenen 1110 *m*. I slavný Gotthardský tunel ještě nepatrně stoupá k nejvyššímu bodu celé dráhy, 1155, a končí se v Airolu na výši 1145 *m*; v Chiassu, svém cíli na hranicích Italic, blíže jezera Comského ocitá se dráha již úplně v nížině.

V dojem z netušené, přímo ohromující přírodní velkoleposti a krásy mísí se pokorný podiv vzdávaný lidské práci. Chtěli byste

skloniti se, poděkovati, a vítáte pokyn cestovní knížky, jenž vypráví, že v Göschenu pomníkem označen jest hrob Ludvíka Favra, budovatele tunelu Svatogoththardského a zajisté i jiných částí pohádkové dráhy.

Hřbitůvek v Göschenen upraven na samém konci alpského městečka; hledáte jej nejprve podle obecné tradice uprostřed domků a hotelů kolem vysoko položeného a hezounkého kostelíka, ale značená pěšina snadno vás dovede k horské louce, jíž byl asi urván. I hrob inženýrův lehce naleznete; ční nad ním jediný značnější kámen na hřbitůvku, nízkou zdí ohraženém. Podle podoby pomníku a jeho nápisu soudíte, že není věnován pouze budovateli zázraku gotthardského, nýbrž, že jde do jisté míry o hrob společný. Nedovedla jsem si o tom zjednati bližších zpráv.

Pod bílým jehlancem sedí na složených prazcích mramorová socha krásného mladého dělníka; jest oblečen v pracovní šat, ve vysoké, silně okované boty, a pracovní nářadí leží vedle něho; dívá se k vrcholku kamene, k medailonu značenému „Louis Favre“. Na široké hlazené ploše střední vyryto zlatými písmeny: „Victimis laboris — Christiana communio 1889“ (Obětem práce — křesťanská obec 1889). Snad krásný ten a silný jinoch je představitelem všech, kteří k uskutečnění technického divu spolu s L. Favrem pracovali — a při tom zahynuli . . .

Hrdinové práce. Padli, ale jejich dílo trvá. Jsou zapomenuti, ale jejich odkaz jest stále obdivován. Zdá se, že i slavný jejich vůdce, až na stereotypní zprávy cestovních knížek, propadl zapomenutí, a že přes kratičkou dobu, která minula od zbudování pomníku, nikdo milující a blízký o jeho památku nedbá. Pomník ohraničen mříží a v té připevněna pokladnička — na laskavé příspěvky k udržování hrobu a památníku.

Tisíce analogií, tisíce úvah povstávají vám v myslí u bílé sochy dělníka, než konečně zvítězí radost, že podmaňovatel živelné síly Alp pohřben byl s družinou uprostřed nejvelkolepějších jejich zjevů, jako pohřbívání bývali staří hrdinové na poli svého vítězství. Strmé, srázné, ale svěže zelené výšiny, otáčejí kol do kola hřbitůvek; a přímo do něho se dívá s výše nesmírné obrovský ledovec Damma, až oči se zavírají z jeho bělosti a spouštějí se jako tenké, bílé závoje vodopády po zelených stráních k úpatí hřbitůvku.

Prostá, skoro naivní jest všechna ostatní výzdoba hrobů; náleží vesničanům, neboť Göschenen ještě do nedávna, do zbudování a uplatnění se dráhy Gotthardské bylo chudičkou, zcela neznámou osadou. Jen tu a tam překvapuje na tabulce jméno nešvýcarské a vlast vzdálená. Jsou to hroby turistů, již v horách

zahynuli aneb lidí ještě nešťastnějších, kteří do čistého, řídkého vzduchu velehor se odebrali, aby vyléčili choré plíce a zatím zemřeli v daleké cizině, život jim nezachránivší.

Hrdinové starověku a středověku za život vlastní získávali svobodu státní, občanskou; bojovníci moderní pustili se v zápas s přírodou a živly, někdy zahynuli, ale konečně vždy vítězili; a jim po boku jdou hrdinové naší doby, kteří snaží se udolati zla jiná, málem neviditelná, lidstvo zvolna hubící.

Naděje, že i oni zvítězili jako druhové jejich, utěšuje smutná srdce nad rovy dusného továrního města i nad rovy alpské zahrady mrtvých, nad níž ledovce září a závoje vodopádů šumí.

Olivia Schreinerová apoštolát lásky a míru.

(Z knihy „Ze ženského hnutí“.)

Dá-li se na konci XIX. století co označiti jako skutečné svítání nových časů, jest to snaha vyhladiti nejcharakterističtější rys starých i středních věků, svěrepé válečnictví, vzájemné ubíjení se, jest to snaha, aby všechny spory urovnány byly způsobem nekrvavým, aby někdejší nepřátelé žili vedle sebe jako bratří a sestry milující se, jako lidé rovní a svéprávní. A jest hrdou vymožeností žen, že ony pracovaly ve snaze té platně a pilně; ony četně zastoupeny jsou ve spolcích a komitétách pro odzbrojení, rakouská šlechtična Berta ze Suttnerů přem i slovem horlí pro stálý mír, a nyní chvějí se celým světem smělá, mystická slova jihoafrické spisovatelky Olive Schreinerové, jimiž odsuzuje násilňování národů slabých, třeba t. zv. divochů, a ukazuje novou, člověka důstojnější cestu řešení společenských poměrů.

Knihy Olive Schreinerové „Trooper Peter Halket of Mashonaland“, vydaná v Anglii loni na počátku léta a na podzim i na kontinent přenesená, jest výkřikem, adresovaným k vládnoucím kruhům a všemu lidu v Anglii, výkřikem, jež vyvolaly hrůzy způsobené Jihoafrickou společností; avšak v tomto volání na poplach jest tolik všelidského, takové hluboké nazírání do mysli „člověka-bestie“, tolik prorockého vidění do budoucna příštích století a snad tisíciletí, že přestává býti pouhým apelem k Veliké Británii. Jest to cosi jako nejnovější Tolstého spisy, jako „Spása ve vás“.

Dílko jest obsahem neveliké, děj má zcela prostý, ba nepatrný. Jedenadvacetiletý voják Petr Halket přišel do Jižní Afriky, aby získal hojnost zlata po příkladě nejmocnějších zde osobností, ministra kolonií Cecila Rhodesa a židů-millionářů Beita a Barnata. Jest ve službách „Výsadní společnosti“ (Chartered Company); přisvojuje si jako ostatní jeho soudruzi černé ženy a dívky, nemilosrdně vraždí domorodce a má své počínání za zcela správné, ba chvalitebné; vždyť tito negři, Mashonové a Matabelové, nejsou lidé, nýbrž psi. Jednoho večera na vojenské výpravě zásobovací zabloudí a jest nucen trávit noc na malém pahrbku v daleké travnaté liduprázdné pláni, kde usedlosti, „kraaly“ domorodců, byly anglickým vojskem zničeny. Roznítí oheň na pahrbku a oddává se snům o mocném postavení svým budoucím, až dojde země a zlata, založí společnost akciovou a ošidě jiné, stane se boháčem, šlechticem. V tyto obrazy mísí se pomyšlení na milovanou matku, chudou to, záhy ovdovělou pradlenu, jež žije

ve vesnické chaloupce. Petr Halket jest hoch celkem naivní a dobrý a všechny ohavnosti páchal jen, opíče se po ostatních. Když noc velmi pokročila, blíží se kroky; místo nepřítele dojde však k Petrovi muž ve dlouhé, bílé plátěné říze, temných vlasů a očí, jehož ruce a nohy jsou zraněny. Voják nedovede dlouho uhnouti, kdo jest cizinec; ale čtenář vysvětlí si to hned po prvních slovech jeho, když na otázky, zdali jest Židem a byl-li na rukou a nohou probodnut ve válce, odpovídá, že jest Židem z Palestýny a že rány, ty byly mu učiněny dávno, dávno.

V rozmluvě obou leží význam a jádro knihy. Není však psána na základě určitého vyznání křesťanského; Ježíš Kristus jest zde učiněn hlasatelem dokonalé, nesobecké bratrské lásky, učení to, jehož příslušníci byli na zemi, než ještě vyvinul se na ní — člověk. Na otázku Petrovu, náleží-li k nějaké společnosti dobývající diamanty, zlato nebo pozemky, odpovídá: „Náležím k nejsilnější společnosti na zemi — jest nejrozšířenější a stále roste. Jsou mezi námi lidé každého plemene a z každé země: Eskymaci, Číňané, Turci, Angličané, lidé každého náboženství, budhisté, mohamedáni, konfuciovcí, svobodní myslitelé, atheisté, křesťané, židé. Nezáleží na tom, jakým jménem se člověk zove, jen když jest jedním z nás.“ K námitce Petrově, že těžko se asi dorozumívají, odpovídá cizinec: „Jest znamení, po kterém poznáváme jeden druhého a po němž pozná nás svět.“ (Po tom poznají všichni, že jste učnové, že budete milovati jeden druhého.)

Dále praví na otázku, kdy povstala společnost ta: „Tehdy než člověk tudy kráčel, když dicynodont skláněl se láskyplně k svým mláďatům, a hroch, jehož nelze naléztí na povrchu země, leč pohřbeného v kamení, s něhou volal na svou družku, když ptáci, jejichž otisky drápů jsou nyní na skalách, létali ve slunci, radostně na sebe volajíce, i tehdy, když nebylo člověka, ranní šero tohoto „království“ spadalo na zemi. A stále, ano slunce vychází a zapadá a planety krouží, my rosteme a rosteme. — Všecka země jest naše. I přijde den, kdy hvězdy, jež dívají se na tento malý svět, neuvidí žádného místečka, jehož půda jest vlhka a temna krví člověka, prolitou jeho bratrem; slunce vyjde na východě a zajde na západě a ozáří tuto malou zeměkouli a nikde neuvidí člověka, zničeného bližním jeho. I ukovají lidé své meče v pluhy a své oštěpy v nože štěpovací; národ nepozdvihne se proti národu a nebude se již učiti válce. Místo trní naroste jedle a místo šípku stromek myrtový, a nešlápne již člověk na člověka na této svaté zemi. Zítra vyjde slunce a obleje tyto temné pahorky světlem a skály se v něm zalesknou. Není jistější tento východ než příchod onoho dne. — Zde na tomto místě, kde stojíme, povstane

chrám. Lidé neshromáždí se v něm, by se kořili tomu, co rozděljuje, nýbrž oni státi budou ruku v ruce, bílý muž s černochem, domorodec s cizincem, i bude místo to svatým, neboť lidé řeknou: „Nejsme-li bratří a synové jednoho Otce?“

Petr pozná konečně Mistra a objímá jeho kolena, prose, aby vykázal mu úkol; chce se také státi členem „společnosti“. I posílá jej Kristus ke všem těm, již dovedou zameziti, bezprostředně neb prostředně působiti proti hrůzám jihoafrickým: k mocným Anglie, k vládě, k ženám, k dělnictvu britskému, k samým sverepcům těžícím z bídy černého lidu, a klade mu v ústa slova, jež pohnula by jimi. Avšak Petr netroufá si vzkazy vyříditi neumělou svou řečí, cítí se příliš pošetilým, příliš hříšníkem, a žádá za úkol jiný. I řekne mu Mistr posléze: „Petře Šimone Halkete, těžší úkol ti dávám, než dosud byl složen na tebe. Onen malý koutek, kde tvá vůle vládne, učíš „královstvím“ již dnes. Miluj své nepřátele, čiň dobře těm, již tě nenávidí. Kráčeť vždy ku předu, nehleď ani v pravo ani v levo. Nevšímej si toho, co lidé o tobě povídají. Přispěj utlačeným, vysvobozuj vězně. Hladoví-li tvůj nepřítel, nakrm jej, žízní-li, dej mu píti.“

Petru je teplo a svato; vzpomíná na matku, jak laskala jej, malé děcko; vidí cizince odcházeti v oblaku světla a sebe na pahrbku samotna. Ve druhém, kratším a více epickém díle Petr jest znenadání zastřelen soudruhy, když osvobodil černocha, ježž dle rozkazu setníka druhé ráno měl usmrtili.

Na jednom místě praví Mistr: „Jsou synové boží, již jsou zrozeni na zemi a lidé říkají jim „Děti Genia“. V časném mládí každé z nich stojí na rozcestí a volí: nese dary jiným neb sobě. Avšak nezapomeň: jakákoli jest volba jeho, na něm spočívá břemeno, které není uloženo ostatním — všecek prostor jest mu otevřen, volba jeho nemá konce — a klesne-li pod břemenem svým, nechať lidé neproklínají ho, leč pláčí nad ním, neboť byl zrozen Synem božím.“ Olivie Schreinerová volila; stala se apoštolkou „království božího na zemi“, za něž neuvědoměle statisíce úst denně se modlí. Žena promluvila tu neohroženě, třeba přivolala na sebe záští všech mocných, urputných, zisku a rozkoše chtivých. Zdaž půjdou za jejím voláním ženy ostatní? Zdaž budou, kamkoli vkročí, „na malém koutku země, kde vůle jejich vládne“, síti a hlásati mír a lásku a odpuštění? Zdaž pozvednou všude varovného, prosebného hlasu svého, třeba by tím poštvaly na sebe záští světa? Zdaž žena potře hada?

A zdaž učiní tak ženy naše, ženy národa, jenž ví, jak bolí utlačení, nenávisť, ženy národa, jehož největší pýchou, nejpodivuhodnější vymožeností jest, že v temnu středověku hostil ve svém

lůně společnost, která staletí před Tolstým, před Schreinerovou, před Šuttnerovou hlásala zásady lásky, neodpírání zlu, rovnosti, oddanosti? Či nenaučily se naše ženy ještě oné veliké lekci, již jest Jednota českobratrská, květ jara, jež tehdy ještě nenadešlo a který trvalý tuhý mráz téměř nadobro spálil? Jsouce poslušny zásad hlásaných nejnovějšími humanisty a i touto smělou ženou Angličankou, v Jižní Africe zrozenou, kráčely bychom jen ve světlyých stopách svých nejlepších předků. Jak útěšná to myšlenka, silnější chuti k vznešené práci dodávající!

Poznámky.

Položení základního kamene Národního divadla.

„Staropražský obraz“ *Z jarních dob* (psaný r. 1891) kreslí ve svěživotopisném rámci myšlenkový a citový vývoj uvědomělé vlastenecké dívky Idy Lhotové, v níž spisovatelka zobrazila románově sebe samu; politické a kulturní události let 60. jsou živým pozadím děje románového. V sympatických barvách vystupují staří vlastenci Faktor a Ledecký, vedle nichž Ida Lhotová, Amálka sládkovic a hlavně nadšený student Kovář zosobňují mladší českou generaci; rodina Viškova a Krüger, vesměs z úřednické vrstvy, kam náleží i rodiče Idiny, jsou ztělesněním národně vlažného, mravně pochybného a zábavychtivého pražanství. Tyto základní rozpory v pražské společnosti, z nichž se n-mnoze spřádají osudy Idy Lhotové, pronikají výrazně při slavnosti položení základního kamene Národního divadla 16. května 1868.

Neutěšený začátek roku 1868, bouřlivě protivládní a protiněmecké demonstrace studentské mládeže, jež pro ně byla policejné pronásledována. *Banka*, budova České spořitelny na třídě Ferdinandově, nyní Národní, kde Idin otec, kreslený podle Františka Lanhouse, otce spisovatelčina, byl úředníkem, není příliš vzdálena od Národního divadla. *Božena Jahnová*, vlastenecká a uvědomělá choť Jiljího Vratislava Jahna, ředitele reálky pardubské, českého spisovatele a buditele. *Ultra smýšlení*, smýšlení, podle názorů odpůrců, přemrštěně vlastenecké. *Belveder*, nyní Letná. *Ovocná ulice*, dnes Ul. 28. října. *Košský trh*, nyní Václavské náměstí. *Karel Sladkovský* (1823—1880), vynikající politik a řečník svobodomyslný. *Nové aleje*, nyní Národní třída.

Z rána před svatbou.

Mezi čtyřmi „kresbami podle skutečnosti z nejvýchodnějších Čech“, psanými v l. 1893—1898, které Teréza Nováková r. 1902 shrnula do svazku *Úlomky žuly*, zaujímá povídka *Z rána před svatbou* (psaná r. 1897) místo význačné. Pojít se v ní výsledky studia národopisného a krajopisného s postřehy o lidové duši a povaze; zřejmě převažuje ještě živel národopisný, hlavně také poznatky zvykoslovné a pak odborné znalosti lidového kroje a vyšívání, jež nedlouho předtím spisovatelka využívala ve významné monografii *Kroj lidový a národní vyšívání na Litomyšlsku* (1891). Snaha nahromadit co nejvíce takových národopisných vědomostí, ukázat vlastní důvěrný vztah ke krajině i tradicím jejího obyvatelstva jest tu patrna; proto Teréza Nováková užila v této práci tak vydatnou měrou litomyšlského nářečí a to v oně zachovalé podobě, jakou mělo v letech 90. minulého století. Neobvyklé jeho výrazy i mluvnické tvary jsou vyloženy dílem v textu, dílem ve slovníku; charakteristické pro nářečí litomyšlsko-poličské, k němuž T. Nováková sáhla i v *Janu Jílkovi*, jest vedle změn v délce samohlásek, ztráty iotace (pet místo pět), střídání souhlásek b—d (holoude místo holoubě), p—t (tyju místo pijú) a m—n (nýti místo míti). Povídka položena jest většinou děje do velké, rozlehlé a krásné vesnice *Budislavě* jako většina knihy *Úlomky žuly*; tu T. Nováková pobývala po několik let o prázdninách, zde se zahloubala do lidového studia. *Budislávek*, *Na skalách*, *Na hrázi*, *Hradisko*, *Zámeček*, jsou části vesnice, rozložené mezi lesy, dílem i na skalách; potok *Desinka* dělí Budislav od *Kamenných Sedlíst*; osady *Mladočov*, *Poříč*, *Desná*, *Dolní Ujezd*, *Chotěnov* leží od Budislavě směrem k městu Litomyšli; městečko *Proseč* a vsi *Podměstí*, *Uranice*, *Zdoraz* za lesem směrem k městečku Skutči. Vedle poměrů poddanských (Budislav náležela

k panství města Litomyšle, „*páni v meste*“ jest litomyšlské městske panstvo, kdežto směrem k Proseči počínalo se zámecké panstvo *novohradské*) se zde T. Nováková zmiňuje již také o vztazích a rozdílech náboženských, z nichž později výtěžila tolik motivů románových, jmenovitě i o poměru evangelického (helvetského) a katolického obyvatelstva; *pouti na Chlumeck*, jesuity založený poutnický chrám mariánský se vracejí jako významný motiv v románu *o Jiřím Šmatlánovi. Toulavcová kaple a maštale*, středověký rytíř Vavřinec Toulavec z Třemošce, kdysi loupeživý, pak kající zakladatel špitálu litomyšlského, jest osoba historická, kterou opředly četné pověsti, poutající se hlavně k mohutným skalním pískovcovým útvarům v lesích poblíže Budislavě.

Na statku Mřeňově.

Výňatek z románu *Jan Jílek* (psaného r. 1895—1896, časopisecky vydaného r. 1898 a knižně 1904); jest to II. kapitola románu. Neuvědomělý synek pronásledovaného vyznavače víry českobratrské, prochází nejprve nevěreckou prostopášností, k níž ho svede jeho mistr, pak protireformační bigotností katolickou; nyní v rodině znamenitého sedláka českobratrského jest probuzen k náboženství svých otců, aby za ně přinášel oběti a stal se jeho nadšeným hlasatelem jako emigrant i misionář. Děj položen do XVIII. věku, hlavně do katolicky přísné vlády císaře Karla VI., jenž nekatoliky pronásledoval. První kapitoly románu umístila spisovatelka do rodného kraje Jílkova na rozhraní okresu litomyšlského a poličského; obě nejvýznamnější dějiště, *Lubná*, kde se Jan Jílek narodil a *Široký Důl*, leží hluboko v lesích a náleží k okresu i panství litomyšlskému, stejné vesnice *Střítež* a *Sebrance*; *Oldřích*, *Teleci* jsou již na Poličsku. Opět si T. Nováková všímá pozorně poměrů poddanských i rozdílů jednotlivých panství, které se jeví též krojem a nářečím; obě bylo právě v těchto končinách mnohem trvaleji uchováno než v části Litomyšlska, otvírající se do roviny (lid ji nazývá „*Čechami*“); ke charakteristice nářečí, jež zde důsledně provedeno, viz poznámku k stati předešlé. *Mřeňav statek* kreslen věrně podle Silova statku v Širokém Dole, který svou starodávnou podobu zachoval do konce XIX. století; T. Nováková jej popsala předtím v črtě *Po stopách myslí lidové* (1894, dnes v knize S poutnickou holí a brašnou 1930). *Hůry*, údolí mezi Lubnou a Pořčím na Litomyšlsku, podivuhodné krajinnou krásou divokého lesního zákoutí; T. Nováková sem umístila několik výjevů *Jana Jílka a Pohádku podzimní* (dnes v knize *Moderní pohádky*). „*Machometán*“ *Marel*, opovrhlivé označení pro nevěrce neb materialisty mezi lidem. *Světý*, samota při Svatce na Poličsku, na moravském pomezí, známá výjevy z pronásledování bratrského. *Klejšch*, *Litochleb*, známí evangeličtí misionáři a kolportéři bratrských knih v stol. XVIII., oba původu východočeského.

Jiří Šmatlán se stává socialistou.

Román *Jiří Šmatlán* byl napsán v l. 1898 a 1899, po prvé otištěn v Květech r. 1900 a knižně vydán r. 1906. Jest to psychologický obraz náboženského vývoje chudého tkalce z Poličska, kterého vnitřní neklid a touha po „vopravdouskej pravdě“ vede z bigotního katolictví do různých útvarů církevního i mimocírkevního evangelictví a konečně do dělnického hnutí socialistického; toto jest líčeno ve svých začátcích na prahu let 90, kterak vniká z továrních středisk na venkov mezi nábožensky uvědomělé chalupníky a zapouští mezi nimi kořeny, hovějíc neklidnému duchu lidovému, stále dychtivému změně a reformem. Vedle vzácné ceny psychologické jest román, vynikající i dějovou soustředěností, důležitým obrazem duchových proudů ve východních Čechách

na sklonku stol. XIX. Hovory v něm jsou psany v nářečí poličském, které se od litomyšlského dialektu liší, ale jím mluví hlavně jenom lidé staří, kdežto mladší pokolení a ti, kdož prošli životem městským a četbou novin, ho již ne- užívají.

Bethanie, *Česko-bratrský hlasatel*, *Hlasy ze Sionu* lidově psané, nábožensky vzdělatelné časopisy evangelické církve reformované. *Dolní předměstí*, *Kamenec*, *Sádek* obce táhnoucí se od Poličky k horám. *Deník*, miní se *Pražský deník*, vládní list rakouský, psaný pro lid a lacině prodáváný. *Javorov a Tříšít* vymyšlená jména jimiž Teréza Nováková označila vesnice Borovou a Telecí na Poličsku; spisovatelka jenom výjimečně užívala pro vesnice místo skutečných jmen pseudonymů, zpravidla průhledných, ale nezcela důsledně; i samoty *Betlém* a *Blatiny* jsou označeny skutečnými a původními jmény. *Brněnec*, *Svitavy*, střediska textilního průmyslu na sever od Brna, značně poněmčená. *Untaublich*, zkomoleno z untauglich, t. j. neschopen k službě vojenské. *Ani na tu ani na onu stránku*, ani katolické ani evangelické víry. *Červánky*, *Záře* lidově propagační časopisy české strany sociálně-demokratické, směru ostře proticírkevního. *Ani za Plíhala*, t. j. za svého prvního manželství s Plíhalem. *Luther*, *Zwingli*, podobizny velkých německých reformátorů u českých venkovanů velice oblíbené. *Karel Marx* (1818—1883), *Ferdinand Lassalle* (1825—1864), *Bedřich Engels* (1820—1895), myšlenkoví a političtí zakladatelé německé sociální demokracie. *Heidelberský katechismus*, svobodně reformovanou církví oficiálně uznávaný katechismus jako základ věroučný, setkával se u českých evangeliků jednak pro původ německý, jednak pro ráz příliš rozumový s nesohlasem a odporem.

Hody lásky a poznání.

Nejrozsáhlejší a umělecky i psychologicky nejzávažnější román Terézy Novákové, *Děti čistého živého* (psán v l. 1903—1906, v Květech otištěn r. 1907, knižně vyšel r. 1909), jest tragickou epopejí konce náboženské blouznivé sekty, jejíž členové se sami nazývali „dětmi Nejvyššího“ nebo „dětmi čistého živého“ a již katolictví i evangelictví krajané přezdívali adamitů nebo abrahamitů, viníce jejich náboženské schůzky, zvané „hody lásky a poznání“ z nemravných a zhýralých činů. Spisovatelka nakreslila ve skladbě široce založené konec této sekty, vzniklé svobodným rozvojem z českého evangelictví, v druhé polovici XIX. století na Skutečsku a dovodila na základě původních pramenů, jak hnutí bylo rozloženo a nakonec zbaveno svého náboženského rázu vlivem kulturních a politických proudů, z města na venkov přicházejících. Psychologické umění skladby záleží v tom, kterak tyto směry i zevní nárazy osudu působí na různé povahy; tyto poznáváme i ve výjevu sem pojatém, který v románě se čte na samém začátku díla. Jako hlavní hrdinové vystupují tu stateční a osudem těžce stíhaní sourozenci, Kvapil a Helena Koutná, on spíše povaha rozumová, nakloněná novodobému pokroku, ona bytost citová a náboženská: Kubík, muž slabé vůle, nedovede se zcela rozloučiti s pravověrným evangelictvím; rodina Lexova, nábožensky rozdvojená, hlavně se soustřeďuje na dílo obětavé a shovívavé lásky křesťanské; tvrdý materialista způsobu až rouhavého Faimon a oba chiliasté, Honzíček a Pakosta, stojí na křídle nejkrajnějším; později zasahují do děje i obě děti tohoto výjevu, Jiřík Koutný a Růženka Lexová. Děj tohoto výjevu, založeného na jedinečně pronikavém zpracování tradice ústní i písemné, položen do vsi Dolců (ve skutečnosti České Rybné u Proseče); v těsné blízkosti Proseče (která v románě sluje Městečko) hledati jest i osady Rovinku (Miřetín) a Paseky.

Hláška a kostelní věž hradu, míní se hrad Rychmburk. *Ratolest Pakostova rodu*, v biblické mluvě blouznivců potomek Pakostův. *Kalibánka*, údolí u vesnice

Kamenné Sedliště na Litomyšlsku, viz povídka *Z rána před svatbou*. *Posekané huti* u Budislavě, jedny z četných skláren v Čechách východních, nyní již dávno zrušené. *Myslíte všichni, že dobře máte*, tato blouznivá píseň adamská i veršová úprava žalmu 84. se podávají věrně podle starých záznamů; obě písně mají v ději románů značný a symbolický význam. *Kráľ marokánský*, víra o zázračný příchod tajemného exotického panovníka, který přinese se svým vojskem trvalou říši lásky a pokoje, náležela k základním představám českého chiliasmu lidového v stol. XVIII. a XIX. *Stradouň a Domanice*, vesnice na Vysokomyštsku poblíž městečka Luže, byly sídlem blouznivců. *Národní noviny* (1848—1850) a *Slovan* (1850—1851), vydávané jako orgán politiky národně liberální Karlem Havlíčkem, měly i mezi venkovským lidem mnoho čtenářů a obdivovatelů. *Knížka o císaři Josefovi*, kniha Josefova, sepsaná od jistého spatřujícího osmnácté století dílem stále věci dílem prorocství, byla vydána jako lidová čtenba Krameriem r. 1784 a náleží k nejdůležitějším spisům českého osvícenství. *Labyrint světa* (a ráj srdce) slavné dílo Komenského; blouznivým a visionářským *proroctvím Kotterovým* dostalo se r. 1659 schválení od Komenského. Kubikovo vypravování o dědově výslechu založeno na aktech úředních. *Hiršperský Ronge*, vystoupení hirschberského kněze Jana Rongeho (1813—1887) proti trevírskému biskupu Arnoldimu r. 1844, jež dalo podnět k založení starokatolické církve německé, učinilo velký rozruch, zpráva Kvapilova o něm podána tu věrně historicky. *Hutten*, Oldřich z Huttenů (1488—1523), rytíř a humanista německý, prokázal velké služby reformaci Lutherově; náležel i ke ctitelům našeho husitství.

Drašar u Jana Kollára.

Poslední rozměrná skladba Terézy Novákové *Drašar* (napsán v l. 1908—1909, uveřejněn ve Květech r. 1910, knižně vydán po smrti spisovatelčině r. 1914), označen jest spisovatelkou jako „román kněze-buditelů“. Na osudech *Josefa Justina Michla* (1810—1862), kněze a profesora řádu piaristického a spisovatele filologického a školského, zobrazuje se společenské, milostné a mravní ztroskotání vlasteneckého ilusionisty, který vede marný boj proti kněžskému bezzeství, opouští nejen řád, ale i město a stává se v horské vsi Březinách učitelem, pak pokoutním písařem, milován sice probudilejšími z venkovanů, ale zároveň opovržen většinou vesničanů, které pohoršují jeho volné svazky pohlavní, zosnované jeho prudkou myslností a doprovázené nevyčlelitelným ilusionismem blouznivého romantika; v bídě a v opovržení umírá Michl-Drašar předčasně, aniž se dočkal naplnění nadějí v nový společenský řád za konstituce. Děj, rozložený do dvou dílů, zasazen jest do dopracovaného rámce školského života a literárního obrození 40.—60. let v Čechách a nejedna význačná postava buditelská tu vystupuje. Kapitoulou o Drašarově návštěvě u Jana Kollára na faře v Budapešti, kde si Michl chtěl upravit cestu k vystoupení z řádu a z církve katolické, aby jako evangelík byl zbaven celibátu, se zahajuje druhý díl. Také poznání lidské povahy nadšeného pěvce Slávy dcery bylo těžkou zkouškou Drašarova základního ilusionismu, a tím kapitola má plné místo v osnově dějové; při tom spisovatelka zobrazila názorně nesnáze a stíny československého poměru, i jihoslovenské spory o ilyrismus v letech 40. Jan Kollár stal se v Budapešti r. 1819 pomocníkem kazatele, pak vikářem evangelické obce a po mnohých bojích s uherskou vládou i s německými evangelíky budapeštskými ustanoven r. 1833 definitivně na místo kazatele, r. 1835 se konečně oženil se svou „Mínou“, čtyřicetiletou Bedříškou Schmidtovou, s níž měl jedinou dceru Ludmilu; r. 1849 po revoluci opustil Vídeň. Německá domácnost Kollárova, hlavně „Mínina“ nezalost jazyka českého, jak to Ter. Nováková líčí, byly předmětem častých

stížností českých vlastenců; o rehabilitaci Míninu se pokusil badatel Jan Kabelík knihou Rodina pěvce Slávy dcery (1928). Historickou osobou jest také vystupující tu evangelický učitel, pedagogický a národní buditel slovenský Jan Kadavý (1810—1883), jenž v Pešti působil od r. 1839.

Katolicko-berňolácká štúrština, první úspěšný pokus o jazykovou odluku slovenskou učinil koncem XVIII. stol. učený filolog, katolický kněz, Antonín Bernolák (1762—1813); na širší základ národněpolitický postavil rozkol slovenský spisovatel, novinář a myslitel Ludevít Štúr r. 1844; Kollár, stejně jako Palacký a Šafařík se postavili ostře proti rozkolu. *Staroitalia slavjanská*, pochybené dílo starožitnicko dějepisné, dovozující, že Slované byli původními obyvateli a původci vzdělanosti v Itálii, vyšlo r. 1853, zčásti již posmrtně. *Mladonáš drahý*, takto překládali vlastenečtí buditelé rádi jméno Jungmannovo, Kollár sám užil toho výrazu v úchvatné elegii Zaikání nad smrtí Jungmannovou r. 1847. *Profesor Čelakovský, pan Purkyně*, básník František Ladislav Čelakovský, byl profesorem ve slezské Vratislavi v l. 1842—1848, fyziolog a spisovatel Jan Ev. Purkyně v l. 1828—1849. *Josef A. Dundr* (1802—1874), český spisovatel historický, *Jan Nep. Štěpánek* (1783—1844), horlivý spisovatel a organisátor divadelní. *Antonín Jaroslav Urtátko* (1815—1892), český filolog. *Petr Ivanovič Koeppen* (1793—1864), ruský bibliograf, starožitník a statistik, byl ve stycích také se Šafaříkem, Kollárem a Hankou. *Nikolaj Dimitrijevič Ivanišev* (1811—1874), profesor kyjevské university, historik slovanského práva, dopisoval si hlavně s Hankou. *Ouplný literaturní letopis* z r. 1839 hlavní dílo J. V. Michla-Drašara, knihopisné to pokračování Jungmannovy Historie literatury. *Pravopis illyrský* z r. 1836, podává srovnání češtiny s jazyky jihoslovanskými. *Jakub Budislav Malý* (1811—1885), neobyčejně plodný, ale často povrchní spisovatel a překladatel i novinář, zvl. v oboru historické. *Ilyrismus*, hnutí usilující o těsnější jazykové, literární i politické semknutí rozptýlených kmenů jihoslovanských, mělo od let 30. horlivého průkopníka v charvátském spisovateli *Ljudevítu Gajovi* (1809—1872), jenž byl v důvěrných stycích také s Janem Kollárem.

Povídka o narození Ježíšově.

Velmi zřídka použila Teréza Nováková, básniřka ducha blízkého evangelictví, forem a představ katolických legend, aby vyjádřila své vztahy a city intimní; i v této legendě, psané r. 1902 a pojaté r. 1908 do knihy pohádek, jinotajů a arabesek „*S kamenité stezky*“, převládá nad vlastním živlem biblickým básnická představivost čtenářky Byronovy a Čechovy; práce prosycená temným pesimismem nemá kromě námětu nic společného s názory křesťanskými. Vznikla jako přímý odkaz zoufalé bolesti spisovatelčiny nad náhlou a předčasnou smrtí prvorozeného, vysoce nadaného syna Theodora r. 1901.

Ex abundantia cordis, zkrácený citát biblický: ex abundantia cordis os loquitur, t. j. doslovně: z přebytku srdce mluví ústa, správněji: co na srdci, to na jazyku, neb co v srdci vše, v ústech kypí. *Makabejští hrdinové*, bohatýrský rod židovský, jenž v II. stol. před Kr. vybojoval národu nezávislost; o nich vypráví v bibli I. a II. kniha Makabejská. *Hora lebek*, Golgota neb Kalvarie, místo smrti Kristovy.

Hans Sachs.

Lyrická prósa, napsaná r. 1911 a pojatá r. 1911 do knihy skladeb pozadí svěžitopisného v rámci báhorkovém a symbolickém *Uýkřiky a vzdechy*, vznikla jednak z dojmů letní cesty po Bavořích a Francích r. 1904, jednak z láskyplného studia opery Richarda Wagnera *Mistři pěvci norimberští*

(1862), kde jest ústředním hrdinou norimberský mistr pěvec, básník-švec *Hans Sachs* (1494—1576). K jeho historické osobnosti ani k jeho samostatnému lyrickému, epickému a dramatickému básnictví neměla T. Nováková vztahu, celou filosofii resignace, již v této črtě Hans Sachs hlásá, vyvodila si z pojetí Wagnerova. Pro její důvěrný poměr k dílu i myšlení Wagnerova jest tato prósa stejně výmluvným dokladem jako pro její pochopení národního ducha a umění německého ze stol. XV. a XVI.

Albrecht Dürer (1471—1528), rodák a měšťan norimberský, velký malíř, kreslíř a rytec německý z rozhraní gotiky a renesance. *Adam Krafft* (1455—1509), výtečný norimberský sochař gotický. *Petr Vischer* († 1529), znamenitý norimberský sochař-kovoitec ze sklonku doby gotické a z úsvitu umění renesančního. *Krásná studně*, bohatě zdobená gotická kašna norimberská ze stol. XIV., částečně posud zachovaná.

Louis Favre.

Z cesty, kterou Teréza Nováková podnikla v létě r. 1909, přinesla si řadu cestopisných črt, jež r. 1911 shrnula do knižčky *Kresby a dojmy z cest*; z nich vybrána tato stať. Jest dokladem, kterak spisovatelka vedle svého nadšení pro přírodu a svého porozumění velikosti dějinné osvědčovala také chápání pro projevy a hrdinství technického ducha moderního; charakteristické pro ni jest také, že ani v cizině, podivujíc se jejím krásám a znamenitostem, nezapomínala na vlast, na její zápas za svobodu a na její poměry současné.

Werner Stauffacher, Walther Fürst, Tell, Winkelried, Arnold Anderhalden. Dějiny osvobození kantonů švýcarských od nadvlády habsburské zahaleny jsou pověstmi, jejichž historického jádra nesnadno se dobrati; Schillerova mohutná hra *Wilhelm Tell* (1804) dodala pověstem těm proslulosti světové. Podle tradice sešli se v noci ze 7. na 8. listopadu 1307 zástupci kantonů Uri, Schwyz a Unterwalden, Walther Fürst, Werner, Stauffacher, Arnold Melchthal (= Anderhalden) na alpské louce Rütli na břehu jezera Urněnského, aby svrhli vládu císařských správců země; v popředí boje se postavil Wilhelm Tell, který vlast zbavil fojta Gesslera. Arnold Winkelried, Švýcar z kantonu Unterwalden, podle pověsti rozhodl r. 1300 bitvu u Sempachu ve prospěch Švýcarů proti Habsburkům tím, že nasadil svůj život. *Pilatus*, hora ve Švýcařích ve skupině bernských Alp, 2222 m vysoká, *Faust v druhém dílu dramatu.* v tragedii Goetheově dochází hrdina konečného upokojení tím, že jako inženýr dobývá na moři pevné půdy pro svobodný lid; teprve tehdy volá po okamžiku, aby u něho prodelal a podle dávné smlouvy propadá tím moci ďáblově, z níž ho vyproští přímiluva Markétčina, ukazující k stále mravní snaze někdejšího milence svého. „*Nevyšličitelné — zde jest učiněno*“, v závěrečném mystickém sboru Goethova Fausta zpívají andělé „*Das Unbeschreibliche — hier ist's getan*“ (v překladu Ot. Fischera: „Co popsát není lze, jsoucnem tu již“).

Olivie Schreinerové apoštolát lásky a míru.

Soubor stať Terézy Novákové, *Ze ženského hnutí*, vydaný na sklonku jejího života r. 1912 a obsahující výběr jejích článků o ženské otázce, neomezuje se na úvahy t. zv. feministické, nýbrž všímá si také hnutí mravnostního, psychologie žen v moderním písemnictví atd.; spisovatelka psala je pro časopisy *Domáci hospodyně*, *Novina*, *Přehled* a zvláště pro *Ženský svět*, který redigovala v l. 1897—1907. Tu otiskla r. 1898 stať o Olivii Schreinerové jako předběžný doprovod svého překladu knihy *Vojín Petr Halket* v zemi Mashonů (přeloženo s pseudonymem Lona). V této úvaze se spojuje velký rozhled po světové literatuře a kultuře se zanícením mravním; závěr, kde se spisovatelka

dovolává domácí tradice českobratrské, jest pro Terézu Novákovou charakteristický: domov a svět zůstávaly nerozlučně spjaty v srdci a v duchu ušlechtilé ženy, která svým nadšeným češtvím procházela k vznešené lidskosti zabarvení náboženského.

Olivie Schreimerová (nar. 1862), přední zástupkyně jihoafrického písemnictví, psaného anglicky; z jejích děl, kromě Petra Halketa, přeloženy do češtiny Příhody z africké farmy a Sny. *Berta ze Suttnerů* (1843—1914), rozená hraběnka Kinská z Prahy, dosáhla světové proslulosti románem *Die Waffen nieder!* (v čes. překl. *Odzbrojte!*), hlásajícím světový mír na základě odzbrojení evropských států. *Člověk-bestie*, narážka na název slavného románu Emila Zoly *La bête-humaine* (1890). *Tolstého Spása ve vás* (1896), důležitý mravně filosofický spis ze stáří Tolstého, namířený proti válce, vojenství a branné povinnosti.

Slovníček.

Hvězdičky * označují výrazy z lidového nářečí litomyšlského a poličského.

Aacha (něm.) horská bystřina
adamitský, týkající se sekty t. zv.

Adamitů, blouznivců náboženských, jimž Teréza Nováková věnovala román „Děti čistého živého“

akord (ital.) souzvuk alespoň tří tónů

alegorie (řec.) jinotaj, znázornění odtažitých myšlenek živými postavami
analogie (řec.) obdoba

**apret* (franc.) úprava plátna, látky

atheista (řec.) bezbožec

autorka (lat.) spisovatelka

Banderium (maď.) jízdní průvod při slavnostech

**bandory* (něm.) brambory

**bárci* (= ba arci) ovšem

barchet (lat.-něm.) též barchent, hrubá látka bavlněná s drsným rubem

beletrista (franc.) spisovatel, písař díla literatury krásné či zábavné

bigotní (franc.) pobožnůtkářský

**bíti* slepice, kachny = zabíjeti

**bořina* lesík hl. borový uprostřed vesnice

**brknouti* klopýtнути

**bruslek* mužský kabát bez rukávů

Cacký šátek, saský, pestře květovaný

**cacle* (něm.) též tacle krajky neb okruží u rukávů

**cák* = co pak

**cárat* toulati se

cymbál (něm.) strunný nástroj bicí, hl. v cikánské hudbě obvyklý

Čekana též čakana, šibenice

čtyřpodnužková látka sluje odtud, že se při jejím zhotovování šlape na stavu na čtyři podnužky, t. j. šlapací páky

**Ďál, ďála, ďáli* = dělal, dělala, dělali (staž. z dějal)

**děcka* = děcka, děti

dektura (něm.) lepenka, tuhý papír

dialekt (řec.) nářečí

dialektický (řec.) psaný v nářečí

dikonodont (řec.) obrovský ještěř doby třetihorní, blízký dinotheriim

**dlouho*, mám už dlouho = jest již pozdě

dokumentární (lat.) dokladový, průkazný

**dom* = doma

**domáci* přihlouplý

Dorado (špan.) nebo Eldorado, vl. zlatá země, zaslíbený ráj

**ďouče* děvče

**ďouka* dívka

**dracoun* cetka, zlatá neb stříbrná nit

drama (řec.) divadelní hra

**drdol* vrkoč ze spletených vlasů na temeni

**drva* dřeva, dříví

**dydýlko* = bidélko

**dýlý den* = bílý den

Emigrace (lat.) vystěhovalectví

energie (řec.) činnorodá vůle

epik (řec.) básník výpravný

epitafium (řec.) náhrobní nápis

**ešče* ještě

etnografický (řec.) národopisný

exotický (řec.) cizokrajný

exotismus (řec.) záliba v cizokrajnosti

fábor pentle, stuha

faktor (lat.) obchodní zástupce, jemuž domáctí dělníci odevzdávají své dílo

faldy (něm.) záhyby

feminismus (lat.) usilování o práva žen

**fěrtoch* (něm.) zástěra

figurka (lat.) postavička

filosoficko-dějinný vztahující se k myšlenkovému výkladu dějin

**flákanec* pohlavek, štilec

forma (lat.) tvar, podoba

**forota* (něm.) zásoba

**fortelně* (něm.) s výhodou, obratně

freska (ital.) malba na omítce

**fták* pták

furiant domyšlivý sedlák

fysiolog (řec.) badatel o procesech v živém těle

fysionomie (řec.) výraz obličje, tvářnost

galantně (franc.) dvorně
 gardíny (ital. špan.) záclony
 gloriola (lat.) svatozář
 guirlanda (franc.) pletenec z květin
 *Háčky šaty
 Helvecie Švýcarsko
 helvet (vl. švýcarský) t. j. vyznavač
 evangelické víry reformované, kal-
 vinista, název potupný
 *hnedkom ihned
 *hourati kolébatí
 *hrdlouhátí = v hrdlo lhátí
 *hrobky hromady kamení z polí vy-
 oraného a nakupeného uprostřed
 rolí

*Chaloupecký výminkář
 chiliasta (řec.) vyznavač blouznivě
 víry v blízký příchod tisícileté říše
 lásky a pokoje
 *chybná noha, chromá

idea (řec.) myšlenka
 idealistický (řec.) představující si vše
 v podobě nejdokonalejší
 *ídlo = jídlo
 iluzionismus (lat.) náklonnost neb zá-
 sada opájeti se přeludy, ale i pře-
 svědčení, že všechno poznání a sna-
 žení lidské jest přeludné

ilusionista (lat.) vyznavač iluzionismu
 inteligence (lat.) vzdělanstvo
 inteligent (lat.) vzdělanec

*Jablka, jabka brambory
 *jednuška jeden zlatý zvl. papírové
 měny
 *jelení skok plavůň
 *jenomej = jenom
 *jeřice jarní žito
 *jítec jedlík

*Kamenice = sklep
 kanafaska sukně z kanafasu (lat.),
 barvné bavlněné látky, původně
 konopné
 *na kapku na sklenku kořalky
 *kašket = čapka
 *kdák = kdo pak, kdepak
 *klíč umělá kytice svatební, cetkami
 i figurkami bohatě vyzdobená
 *kloc (něm.) hadr
 *kobka výstupek často rozsáhlý u ka-
 men neb pece

kolektivní (lat.) hromadný
 kolektivum (lat.) hromada, zástup,
 dav proti jednotlivci
 komposiční (lat.) skladebný, básnické
 skladby se týkající
 konfuciovec vyznavač náboženství
 Konfuciova, jež v 5. stol. před Kr.
 založil čínský myslitel Khung-tsi
 *konouška plachta na bidle zavěšená,
 v níž se nemluvně konejší, „hourá“
 konstituční (lat.) ústavní
 kontinent (lat.) pevnina
 kordule (lat.) svrchní šněrovačka
 *kořauka kořalka
 *koutnice trojhranná skříň, do kouta
 stavěná, kam se uschovávaly vzácné
 knihy, listiny, památky
 *kozlovice kalhoty z kozlí kůže
 *krakar trakař
 krásník blouznivý milovník krásy
 kronika (řec.) letopis
 kukla také šup neb kabínek, okrouhlé
 prkno pod štítem v lomenici, často
 s nápisem a ornamentem
 kultura (franc.) vzdělanost
 kulturní (franc.) vzdělanostní
 *Lajblík kabátek
 *lajc lavice
 *lebka škrobený čepec, zpravidla bílý,
 bohatě vyšíváný, k hlavě těsně při-
 léhající, jeho druh sluje holubička
 legenda (lat.) vypravování ze života
 svatých
 literátor (lat.) literát, spisovatel
 *loubek polokruhový kovový oblouček,
 často uměle zdobený, jímž se čepec
 ke spánkům přidržoval
 *loktuška šátek přes ramena
 *loužnice kaliště, hnojště
 *lumberák velký kovový knoflík
 *Máčka sukně barvy makové
 *matrapasový fěrtoch, zástěra z ten-
 kého sukna
 *mazanice hlina cihlářská
 *merinový šátek vlněný
 *mezivá = mezi
 *mezulánka sukně z barevného sukna
 *moldónová sukně (něm.) sukně
 z husté vlněné látky
 monografický (řec.) k jedinému před-
 mětu se vztahující
 mulové záclony, z mullu (angl.),
 řídké, jemné látky bavlněné

**Nadivajna* (= nadívanina) pečená
kaše z rýže, jahel, krupice, krup,
ovocem nadívaná
naivní (franc.) prostoduchý
nebeklíč kniha modlitební
**neé* = ne
negr černoch
**nejní* = není
**nejní možná* = nelze vypovědět
**nel, nela* = měl, měla
**nežlivá* = nežli
**nichdá* = nikdy
**nystř* = mistr

Objektivisace (lat.) odosobnění, zpřed-
mětnění

**obojek* límeč
**obůj* = obuv
**očepítí* obléci hlavu nevěstinu do čep-
covitého úboru na označení stavu
vdaného
okolostojičnost okolnost (zastaralé)
organisace (lat.) zřízení, spolek
**orliánový* z tenké látky vlněné,
na podšívky užívané
**ostatky* poslední tři dni masopustní
**ostávati* zůstávati, bydleti
**ovůčka* ovocná polévka ze spadalého
a nezralého ovoce

**Palác* starobylé bednění pod stropem
sednice

**páta* = pata

**penížek* = penízek

perspektiva (lat.) průhled, správný
pohled

pesimismus (lat.) filosofický názor o
špatnosti světa a lidí

**placka* vdolek

podium vyvýšený stupínek

**podlevá* = podle

**podnužka* šlapací páka u stavu tkal-
covského

**podplamínek* placka z těsta chlebo-
vého pečená před chlebem v roz-
pálené peci

**pohonče* = pohůnek

**poliuka* polévka

**pomalý* poněkud malý, poměrní

pomocnice blouznivci, „dětí čistého
živého“ nazývaly tak své manželky

**poscení* posvícení

posel Boží blesk

**postýlek* postel (rodu muž.)

**potomej* potom

**posuchlý* poněkud suchý

**poudati* = povídati

**pousi* = po vsi

**pout* v nář. východočes. rodu muž.
podle dub

**poval* do obla otesaný trám

**procesťvi* = procesí

professe (lat.) řádový slib

prósa (lat.) řeč nevázaná, písemnictví
psané řečí nevázanou

**pryska* čtyřhranná baňka skleněná
přemyslovka, čapka soukenná, berán-
kem lemovaná, v 60. letech mezi
vlasteneckým studentstvem velice
oblíbená

**přesvědčenost* = přesvědčení

**přijduťvi* = přišly

psychologie (řec.) nauka o duši

publicista (franc.) novinář

**puclák* (něm.) velký kameninový
hrnec na mléko

**punt* (něm.) trojhranný kus látky
zpravidla bohatě vyšité, který se
zastřkoval mezi šněrování šněro-
vačky

Rapír (franc.) šermovací kord

reakce (lat.) zpátečnictví

realista (lat.) spisovatel, líčící sku-
tečnost

realismus *Masarykův* hnutí, usilující
o pravdivost v myšlení a životě

realita (franc.) skutečnost

reformační (lat.) týkající se nábožen-
ského protikatolického hnutí v XV.
a XVI. stol.

refrain (franc.) ozvuk, verše opako-
vané na konci sloky

rehabilitace (lat.) navrácení dobrého
jména, starých práv

**rejš* = raději

**reněnik* stříbrný zlatník rýnský

reprodukovati (lat.) obrážeti, vypra-
věti

resignace (lat.) zřeknutí se, oddání se
do vůle osudu

**romadu* = hromadně, hodně

romantický (franc.) kochající se před-
stavami vlastní obraznosti a dáva-
jící jim přednost před skutečností
romantika literární hnutí, řízené zá-
sadami romantickými

**Řičný* = určený, uhnáný

Sanatorium (lat.) léčebný ústav
sarkofág (řec.) náhrobek
**saska kazajka*
satirický (lat.) posměšně kárající rady
 a nemravy
**seknice* = sednice, světnice
sekta (lat.) náboženské odštěpenectví
**semka* = nebo
sensace (franc.) dojem, vzrušení
sentimentalita (franc.) přecitlivělost
sentimentální (franc.) přecitlivělý
**sídma* = sedmá
**skládání* plnění koláčů
**slítek* svítek, vaječné jídlo pečené
**spíš* = dříve
**statecký* ze statku,
**stejně* jak tak
**stežník* stezka, pěšina
**stránka*, na druhou stránku = dru-
 hého vyznání
**stroj, strůj* = šat, kroj
**strop* půda
subjektivistka (lat.) povaha zdůrazňu-
 jící city a názory, vztahující se
 k vlastní osobnosti
subjektivní (lat.) k sobě samému hle-
 dící
**svarbí* (svarde) stará, starší žena,
 doprovázející nevěstu
**svědčiti* slušeti
světobol (podle něm. Weltschmerz)
 bolestná nálada, plynoucí z uvědo-
 mění rozporu ve světě a společnosti
**za svobody* = za svobodného stavu
symfonie (řec.) hudební, rozsáhlejší
 skladba instrumentální
**Šedý plášť* = bílý
**šiknouti se* (něm.) hoditi se
**šístá* = šestá
**šláhnouti* = sáhnouti
šlichta (něm.) řídké rozdělaná mouka
 ke škrobení
**šmukačka* hra na schovávanou
**špulovati* (něm.) navíjeti nití
**štoť* (něm.) látka
**Teďka*, teďkejc, teďkomej, teďko-
 mejc = teď, nyní
**tehdivá* = tehdy
**tekný* = pěkný
tendenční (lat.) k jistému cíli směřu-
 jící

terasa (franc.) stupňovitá, vyzděná
 vyvýšenina
**těžká* živnost, obtížná, namáhavá
**tlouk* nemotora
**tolenoc* = tohle, toto
toufarové nádoby, kameninové
tradice (lat.) ústní podání, myšlenková
 neb mravní zvyklost
tragický (řec.) temně osudový a ne-
 zaviněně nešťastný
**trávnice* plachta na trávu
**troufati* (něm.) domnívati se
**třá* = třeba
**tyju* = piju
typický (řec.) příznačný, význačný
typograf (řec.) tiskař

**Uherky* vysoké boty nahoře vykro-
 jené
**na urážku jíti* urazit si kus cesty,
 jíti nadcházkou

Vegetace (lat.) rostlinstvo, porost
**vejlozek* vyšívaný límec košile
**vejprava* = výbava
**vejřetný* výmluvný
věrtel (něm.) čtvrtkorce, míra dutá
 neb tekutá
**veřtat* (něm.) tkalcovský stav
**verule* hrubé plátno
**vinš* (něm.) blahopřání, zpravidla
 veršované
na velkou, t. j. mši sv., zpívanou,
 hlavní
**vodvečirek* podvečer
**vůsmá* = osmá

**Zaječí zelí* štavel
**zamět* závěj sněhová
**zápis* připsání pozemků a majetku
 vůbec v pozemkových knihách
**záprseň* (rodu muž.) zápraží
**zasejc* = zase
**zejma* = zima
**zelouka* zelná polévka
**zrcadýlka* malé kousky zrcadlového
 neb barevného skla
**zvostatní* = ostatní

Žakon (franc.) zvláštní hustší druh
 mušelinu
**žblabuňa* zabeđený člověk

Obsah.

	Strana
Úvod	5
Položení základního kamene Národního divadla	12
Zrána před svatbou	18
Na statku Mřeňově	38
Jiří Šmatlán se stává socialistou	48
Hody lásky a poznání	64
Drašar u Jana Kollára	83
Povídka o narození Ježíšově	97
Hans Sachs	105
Louis Favre	111
Olivie Schreinerové apoštolát lásky a míru	117
Poznámky	121
Slovníček	128

Kytice

Výbor z poesie a prózy pro školu i veřejnost

Vydává Státní nakladatelství v Praze

Řídí Hugo Siebenschlein a Pavel Suda

Spolupracovníci:

Josef Fischer, Otokar Fischer, Josef Folprecht, Gerhard Gesemann,
Julius Heidenreich, Jiří Horák, Josef L. Hromádka, Miloslav Hýsek,
Vojtěch Jirát, Vojtěch Martínek, Jan Mukařovský, Arne Novák,
A. M. Píša, Albert Pražák

Tiskárna Státního nakladatelství v Praze